Digitized in 2006
by
Thrinaina Informatics Ltd, Secunderabad, A.P., India.
(http://www.thrinaina.com)

From the original owned by
Sundarayya Vignana Kendram
and its partner Institutions

as part of the
British Library Endangered Archives Programme
supported by the
Lisbet Rausing Charitable Fund

Except for individual research purpose
any reproduction should be made with
written permission from the

Sundarayya Vignana Kendram,
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampally, Hyderabad - 500 044
Andhra Pradesh, India

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright laws of the United States (Title 17, United States Code) and of India (Copyright Act of 1957) govern the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material including foreign works under certain conditions. In addition, the United States extends protection to foreign works by means of various international conventions, bilateral agreements, and proclamations.

Under certain conditions specified in the laws, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that photocopy or reproduction is not to be used for any purpose other than private study, scholarship, or research. If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

These institutions reserve the right to refuse to accept a copy order if, in their judgment, fulfillment of the order would involve violation of the copyright laws of the United States or India.

లక్ష్మణపెరుమాళ్లు, కొండపల్లి

రసకపుత్రకదనము

గుంటూరు, 1922

Record no. 532

Lakṣmaṇaperumāḷlu, Koṇḍapalli

Rasakaputrakadanamu

Guṇṭūru, 1922

Record no. 532

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM

1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

లక్ష్మణపెరుమాళ్లు, కొండపల్లి.

రసకపుత్రకదనము :చిత్తూరుపై అల్లాయుద్దీనుని దండయాత్ర / కొండపల్లి లక్ష్మణపెరుమాళ్లు గారిచే రచియింపబడినది.- 2. కూర్పు.- గుంటూరు : జి. సేతుమాధరావు బ్రదర్సు, 1922.

ii, 106 p. ; 20 cm.

Record no. 532

Lakṣmaṇaperumāḷlu, Koṇḍapalli.

Rasakaputrakadanamu :Cittūrupai Allāyuddīnuni daṇḍayātra / Koṇḍapalli Lakṣmaṇaperumāḷlu gāricē raciyimpabaḍinadi.- 2. kūrpu.- Guṇṭūru : Ji. Sētumādharāvu Bradarsu, 1922.

ii, 106 p. ; 20 cm.

Record no. 532

35 mm microfilm

Image placement: IA (IIA) IB IIB   Date filming began:

సారస్వత నికేతనము
వేటపాలెం
పుస్తకము పేరు [illegible]
గ్రంథకర్త [illegible]
పుస్తకము సంఖ్య 368
రాజా రామమోహనరాయ్ లైబ్రెరీ ఫౌండేషన్
కలకత్తావారి గ్రాంటుతో బైండింగ్ చేయబడినది
రామా బైండింగ్ వర్క్సు, రెడ్డిగారి మేడవద్ద, చీరాల

368

రసపుత్రకథనము

(చిత్తూరుపై అల్లాయుద్దీనుని దండయాత్ర.)

368

కొండపల్లి లక్ష్మణపెరుమాళ్లుగారిచే
రచియింపబడి,

6,106

గుంటూరు

జి. సేతుమాధవరావు బ్రదర్సు
వారివలన ప్రకటింపబడియె.

Saraswathi Niketanam, Vetapalem. Acc. No.

రెండవ కూర్పు

వెల రు 1-0-0.

[కాపీరైట్] 1922 [రిజిస్టర్డు

పీఠిక.

ఔదార్యగుణధుర్యులగు నోయార్యులారా!

సీ॥ సర్వజనావనాసక్తులై షట్చక్ర ♦ వర్తులే భూమిక భర్తలైరి?
వ్యాసవాల్మీకి బిల్హణ వాసుదేవ భా ♦ రవి కాళిదాసులే రమణిసుతులు?
భీమార్జున గాంగేయకుంభ సం ♦ భూతు లేమానకుఁ బుత్రులైరి?
గౌతమ శ్రీవివేకానంద రామ ♦ మోహన శంకరుల కెద్ది జనని యయ్యె?
తే॥గీ॥ అట్టి భారతజనయిత్రి కనవరతము ♦ మేఖలాసన్నిభంబయి మించు వింధ్య
పర్వతశ్రేణికుత్తరపార్శ్వమందుఁ బుణ్యనిలయంబు రసపుత్రభూమి యుండు॥

అట్టి రాజస్థానంబున, నిష్కళంకంబై, చిరకాలప్రవర్ధితమానంబై, నిరుపమవీర భోజ్యంబై, వివిధవిద్యాప్రశోభితంబై, కకుబంతవిశ్రాంతకీర్తిమంతంబై, సకలభువన ధీర సన్నుతపాత్రంబై, యొప్పు సూర్యవంశంబునందు జన్మించిన రసపుత్రశూరాగ్రేసరు లెనిమిదవ శతాబ్దంబున 'మీవార్' రాజ్యంబు స్థాపించినట్లు చరిత్రకారులు వ్రాసి యున్నారు. ఈ రాజపుత్రులు 'మీవార్' రాజ్యరక్షణాభివృద్ధికి ముఖ్యాధారభూతం బగు చిత్తూరు దుర్గరాజంబును నిర్మించి యవసరమువచ్చినప్పుడు తమ ప్రాణంబులనైనఁ గోల్పోయి తమ దుర్గలక్ష్మిని గాపాడుకొను చుండెడివారు.

రసకుమారులకెల్ల నధ్యక్షుండై, రాణాబిరుదుఁ గైకొని, చిత్తూరుదుర్గంబును రాజధానిగా నేర్పరచుకొని ప్రజాపరిపాలనక్రియాదక్షత్వంబు వహించి యొక రాజపుత్రశేఖరుండు చిత్తూరునందు సింహాసనాసీనుం డయ్యెను. అంతట రాణాకుటుంబము వారలు చిత్తూరు రాజ్యంబు నేలుచుండెడివారు. అనుపమవిక్రమకళాసంపద్విశేషోత్కృష్టులైన యీరసపుత్రవీరుల శౌర్యగాంభీర్యాది సద్గుణంబులను, త్రిలోకసుందరులైన రాజపుత్రస్త్రీల పతిపాతివ్రత్యంబును, మానాభిమాన సంరక్షణక్రియాసామర్థ్యంబును, గొనియాడుటకు సహస్రవక్త్రుండును, పరీక్షించుటకు సహస్రనేత్రుండును, నిశ్చయించుటకు జగచ్ఛృతుండును బూనుకొనవలసి యున్నప్పుడు స్వల్పప్రజ్ఞుండనగు నేను వర్ణింప సాహసించి నందులకు నన్ను క్షమింప వేడుకొనుచున్నాను.

'రసపుత్రకదనంబును' రచించి దాదాపుగా నాల్గువత్సరము లైనది భాగము బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము పంతులుగారిచే రచింపఁబడిన ...సలత' యను నవల ననుసరించియు, శేషంబును శ్రీయుత బండారు అచ్చమాంబచే వ్రాయఁబడిన అబలాసచ్చరిత్రమాల యందుండు 'పద్మిని' యను కథ ననుసరించియు వ్రాసితిని.

బాలుండను, అదిగాక పురాణభాషార్థిని యగు నాచే రచియింపఁబడిన యీ గ్రంథంబునందు లోపంబు లసంఖ్యాకంబులై యుండుట తథ్యంబుగాన నాల్గువత్సరంబుల నుండియు ముద్రింపనైతిని గాని వాక్చాతుర్యనైపుణ్యులగు పెద్దవారలను బాలురయొక్క వచ్చియురాని ముద్దుపల్కు లత్యానందం బొనగూర్చునట్లు పండితోత్తములగు కావ్యులకు నన్నుఁబోలు బాలురయొక్క వచ్చియురాని కవిత్వం బానందదాయకం బగునని దృఢవిశ్వాసంబుగల్గి యుండుకతంబునను, నాసహాధ్యాయులగు [illegible] ప్రోత్సాహంబునను, నే నీరసపుత్రకదనంబునందుఁ గొన్నిమాఱ్పులు [illegible] సౌకర్యంబుమఁడియు నామ మిత్రుండగు గుండు వెంకటలింగముగారి ధనసహాయంబున దీనిని ముద్రింపఁగలిగితిని.

నాయందుఁ గరుణవహించి యీగ్రంథంబునం గల లోపంబుల సవరించి నన్నుఁ గృతార్థుం జేసిన బ్రహ్మశ్రీ కూరాడ దుర్గానాగేశ్వరశాస్త్రుల గారికిఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకముగా ననేక నమస్కారంబు లాచరింపుచున్నవాఁడ. ఇది నాప్రథమోద్యమము గాన నిందునం గల లోపంబుల మన్నించుటకు మిమ్ము బ్రార్థించుచున్నవాఁడ.

ఇట్లు విధేయుఁడు,

కొండపల్లి లక్ష్మణపెరుమాళ్లు.

ఇందు వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు.

సూత్రధారుఁడు.

పారిపార్శ్వకుఁడు.

విక్రమసింహుఁడు—ఒక క్షత్రియకుమారుఁడు.

కావలివాఁడు.

సుమిత్రుఁడు—విక్రమసింహుని మిత్రుఁడు.

వసంతభట్టు—ఒక మహాగొప్ప బ్రాహ్మణుఁడు.

భీమసింగు—చిత్తూరురాజ్య సంరక్షణ కర్త.

బాదూల్ సింగు—ఒక రసపుత్రకుమారుఁడు. భీమసింగునకు ముఖ్యాలోచన పరుఁడు.

సేవకుఁడు.

లక్ష్మణసింగు—చిత్తూరు రాణా. [బాలుఁడు].

చిదానందయోగి—విక్రమసింహుఁడు.

ఆనందుఁడు—వసంతభట్టు పరిచారకుఁడు.

గోరాసింగు—రసపుత్ర సైన్యనాయకుఁడు, బాదూల్ సింగు తండ్రి.

ప్రతాపసింగు, దుర్గసింగు—రాజపుత్ర వీరులు.

పాండురంగసాధుఁడు—ఒక కపటయోగి.

జయసింగు, అజేయసింగు, సమరసింహుఁడు, సాగరసింహుఁడు. } భీమసింగునకుఁ బుత్రులు.

సేవకుఁడు.

అల్లాయుద్దీను—ఢిల్లీ పాదుషా.

రహిమానుఖాను—తురుష్క సైన్యనాయకుఁడు, అల్లాయుద్దీనునకుఁ బ్రియమిత్రుఁడు.

నాజరుజంగు—తురుష్క సేనానాయకుఁడు.

శూరసింగు—ఒక యుద్ధభటుఁడు.

స్త్రీలు.

పద్మినీదేవి భీమసింగునకు భార్య.

పురదేవత.

దస్తావేజుల మతలబు.

కొద్దిప్రతులు ముద్రించినారము.

ఇందు, 1 ముఖ్యాంశములు, 2 గమనించతగిన విషయములు, 3 విక్రయ 4 తాక ట్టు 5 రద్దు 6 పాట్న విడుదల 7 తీర్మానము 8 మరణశాసన 9 పవరప్ అట్టర్ని 10 సెటిల్‌మెంటు 11 ఫిరాయింపు 12 దాన 13 దత్తత 14 కవులు కబోలీయతు 15 రాయినామా 16 ట్రాన్స్‌ఫరు 17 సవరణ 18 హామీ 19 మనవర్తి 20 ఫారిఖత్తు 21 వ్యాపార సంబంధ లేక వర్తక సంబంధ 22 పంచాయతీ 23 క్రిమినలు 24 సివిల్ 25 విధములగు కోర్టు సంబంధ 26 రిజిష్టరేషను విషయములగు ముఖ్యాంశములగు దస్తావేజులలో ఒక్కొక్క రకమునకు అనేక మతలబులతో క్రొత్తగా తయారు చేయబడి గ్రంధము ప్రైవేటు వకీళ్లు వకీళ్ల గుమాస్తాలు క్రొత్తగా దస్తావేజులు వ్రాయువారలు వ్రాయు చేయువారలకు ఇది అత్యంత ఉపయోగము. దీని విషయము వ్రాసిన చాలదు వక బుక్కుకు ఆర్డరు ఇచ్చి చూడుడు. దస్తావేజులు చాలా కాలము వ్రాయుటలో నిపుణులగు వారలు గూడా చాలారకముల దస్తావేజులు వ్రాయుటకు మతలబులు తెలియని వారలు గలరు. అవిఅన్నియు ఇందుగలవు. ఇందు క్రొత్తరూల్సు ప్రకారం కోర్టుఫీజు స్టాంపు డ్యూటి, రిజిష్ట్రారు ఆఫీసు ఫీజులు గలవు.

వెల పోస్టేజి గాక రు 1—0—0

పోస్టేజి సహా 1—6—0

వలయువారలు.

జి. సేతుమాధవరావు బ్రదర్సు

గుంటూరు

అని వ్రాయవలెను.

శ్రీరస్తు.

రసపుత్ర కదనము.

ప్రథమమున సూత్రధారుఁడు పుష్పాంజలుఁడై ప్రవేశించి:—

శా॥ శ్రీదంబై రవి యస్తమించని ధరిత్రీరాజ్య మెవ్వారిదో
మోదంబార సుఖప్రదాతలగు సద్భూమీశు లెవ్వారో, ని
త్యోదారాంచిత ధర్మమార్గచరులై యూహింప నెవ్వారు, హిం
దూదేశ ప్రభులైరొ వారలకుఁ గృష్ణుం డిచ్చు నిష్టార్థముల్॥

సీ॥ హిందూమతఖ్యాతి నెల్లెడఁ జాటిన
శ్రీవివేకునిజన్మ సీమయెద్ది?
సహగమనాచార సరణిమాన్పిన రామ
మోహనునకు మాతృభూమి యెద్ది?
సంగీతవిద్యావిశారదోత్తముఁడైన
త్యాగరాయునిఁగన్న తావదెద్ది?
అమ్మహారాష్ట్ర రాజ్యస్థాపకుఁడు ఛత్ర
పతిశివాజినిఁ గన్న వసుధ యెద్ది?

తే॥ గీ॥ తొలుత మాతృభక్తులగు సుతులను గాంచి
క్రాలుకొడుకుల కిపుడెద్ది కన్నతల్లి?
యట్టి భారతమాత నే ననవరతము
మనసునందునఁ జేర్చి నమస్కరింతు॥

మారిషా! వేగమే యొకపర్యాయం బిటురమ్ము.

పారిషుడు.—(ప్రవేశించి) బావా! నన్నింత త్వరితగతిఁ బిలిచిన గతం బేమి?

సూత్రి.—మారిషా! మనకు సభికులాజ్ఞాపించిన క్లిష్టిరమేని నవీననాటకం బిచ్చోఁ బ్రదర్శించి వారిమనంబుల రంజింపఁ జేయవలయును. నీవు నేఁడింత తడవుసేయుటకుఁ గారణం బేమి?

మారి.—ఏమి చెప్పుదును! మనరాజ్యలక్ష్మినిఁ దురుష్కుండెత్తుకొనిపోయెను. మే మాచోరుని వెదకుచుంటిమి. అయిన మీరిచ్చట నెద్దియాడ నుద్యుక్తులైతిరి?

సూత్రి.—మారిషా! నీ వాడినమాటల నాలకించినందున నాకొక నూతనకథ జ్ఞప్తికివచ్చినది.

మారి.—ఆక్రొత్తకత యెద్ది?

సూత్రి.—చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మిని. దురుష్కనాథుండగు నల్లాయుద్దీనుండు వశపఱచుకొనెను. అక్కథ నిచ్చట బ్రదర్శింప సంసిద్ధుండనైతిని.

మారి.—బావా! యక్కథాసందర్భ మించుకఁ దెలియఁజేసెదవా?

సూత్రి.—మారిషా! కుడువఁబోవుచుఁ గూరలరుచి నడుగనేల? దాని నిచ్చో నాడ నుంటిమిగదా!

మారి.—పోనీ, దానిని రచియించినదెవ్వరు?

సూత్రి.—

తే॥ గీ॥ కొండపల్లికులాబ్ధి చంద్రుఁడు కీర్తి
గురుఁడు శ్రీవత్సగోత్ర సద్బ్రాహ్మణుండు

శిష్టుఁడగు శ్రీనృసింహా[illegible] జ్యేష్ఠసుతుఁడు,
లక్ష్మణపెరుమాళ్ళు [illegible]చె లలితముగను॥

ఆతఁడు.

తే॥ గీ॥ సంస్కృతం బొకయింతయుఁ జదువలేదు
తెనుఁగునం దొకించుక ప్రాజ్ఞతను వహించి
సన్నుతమగు నోబిల్ కళాశాలయందు
హూణభాషను బఠియించుచున్నవాఁడు.

మారి.—(నవ్వి) హూణభాషార్థులేడ! నాటకంబులు రచిం[illegible] అందలి యసంఖ్యాకంబులగు లోపంబుల వినినఁ బండితోత్తములు పరిహసింపరా?

సూత్రి.—ఏల పరిహసింతురు?

ఉ॥ బాలురు ప్రాకులాడి నడువంగఁ గడంగియు నచ్చటచ్చటం
గూలఁబడంగ సాయ మొనకూర్పరె? యుక్తవయస్కులెట్టులన్
బాలకవిత్వయత్నమున బల్మఱు లోపము లున్నఁ బండితుల్
లీల క్షమించివాని వెడలించియు మెప్పులు మెత్తు రెప్పుడున్॥

మఱియుఁ గృతికర్త యిట్లు విజ్ఞాపనంబుఁ జేసికొనుచున్నాఁడు.

శా॥ "ప్రాయంబెన్నఁ బదేనువత్సరము లే బాలుండు దా సవ్విధిన్
వ్రాయంజాలెఁ గృతిన్? గవిత్వమునలోపంబుల్ కనన్ బెక్కురా
వా" యంచున్ మదిసందడింపకుడి విద్యార్థులారా! సహా
ధ్యాయవ్రాతములార! నా కిపుడు ప్రోత్సాహంబుఁ జేకూర్పుఁడీ॥

మారిషా! కాలాతీతం బగుచున్నది. ఇఁక మనము పోవుదము,

ఇది ప్రస్తావన.

శ్రీరస్తు.

రసపుత్రకదనము

* ప్రథమాంకము *

ప్రథమరంగము.

ఢిల్లీపురమునందలి చెఱసాల.

(ప్రవేశము)

విక్రమసింహుఁడు కూర్చుండి యుండును:—

విక్రమసింహుఁడు (విచారముతో)

ఉ॥ దాసియు వన్నెయుందఱిగె బందెవిముక్తుఁడ నాదునంచుఁ జే
రాసవహించితిన్ విధిపురాకృతకర్మఫలంబొ లేక యే
దోస మొనర్చినందులకొ దుర్గతిపాల్పడి దైన్య మొప్పఁగా
గాసిలుచుంటి నన్నిపుడు కావఁదలంచెడు వార లెవ్వరో?॥

ఓరీ యల్లాయుద్దీను! వామమార్గశిఖామణీ! పయోముఖవిషకుంభమా! నీవింత కృతఘ్నుండ వగుటకు నేను నీ కేమి కీడుదలంచితిని? ఎంతయో మేలొనరించి యుంటిఁగదా!

ఉ॥ మీరిమి మీఱ నిన్నపుడు గొల్చుచు, దేవగిరిప్రభుండు దాఁ
బోరున నోడి కప్పమును బోడిమి వేగ నొసంగునట్లుఁ జే
కూరఁగఁ జేసినట్టినను గొంకక దుర్గతి పాలొనర్చె నో
క్రూర! మదోన్మదుండ! తడిగుడ్డల గొంతులు గోయఁ బాడియే?॥

దుర్మార్గా! అల్లాయుద్దీను చక్రవర్తీ! నేనీ విపదంబురాశిని మునింగియుండుటకు భవద్విద్వేషజంఝామారుతంబే గదా హేతుభూతంబు? నీ వింతటి విశ్వాసఘాతకుండ వగుదువని యెఱుంగక పోవుటచే సోదరప్రాయులగు మహారాష్ట్రవీరుల నిర్హేతుకముగా నుక్కడించి నీకు విజయలక్ష్మినిఁ జేకూర్చితిని. ఔరా! యశేషరాజ్యకాంక్షాయత్తచిత్తుండవై వయోవృద్ధుండగు జలాలుద్దీను చక్రవర్తిని వధియింప యత్నింపవలదని నీతులు గఱపినందులకా నన్నీదుర్గతి పాలొనరించుట! ఓరీ! పాపీ! పితృఘాతకా! సుగుణగణరత్నాకరుండగు నీపినతండ్రి నీకేమి యపకృతి నొనరించెను? లోకానుభవ మించుకైనను లేని నిన్ను చిన్నప్రాయమున జననీజనకులు మృతినొందిన దిక్కులేని పక్షివలె నిన్నెంతయో మక్కువతోఁ బెంచెనుగదా! అన్నకుమారుండవని యించుకైనను రోయక నీకు సకలవిద్యలు నేర్పించిన పుత్రవత్సలుని నకారణంబుగ వధించుటకుఁ గతంబు విజయోన్ముఖుండవగు నిన్నాదరొక్కని ప్రేమాతిశయంబునఁ గౌఁగలించుకొనుటయా? ఆ నిష్కపటాత్ముని నీకరవాలధారఁ గెరఁజేయుటకు నీకెత్తెఱంగున కరములు బలిమి నిచ్చెను? ఔను, దుష్టుల కుపకారం బొనరింప వెంటనే యపకారంబు వాటిల్లునుగదా!

తే॥ గీ॥ కాఱుపవినంత దహియించు గాఢమైన
వహ్నిమధ్యను వెలిఁ జెందు పన్నగమును
నావలకు దీయఁగా నలు నంతవానిఁ
గరవకుండెనె యురగ మకరుణ మెఱయ॥

నే నెవ్వరిని దూఱిన నేమి ప్రయోజనము. ఈ దుర్గతి నాచేతు లారఁ దెచ్చుకొంటిని.

ఉ॥ ఇంచుకయేని బుద్ధిజనియింపమి మ్లేచ్ఛునిఁ గొల్చి సంశయం
బించుకయైన లేక జనయిత్రికిఁ గూర్పఁగఁ బుత్రదుఃఖ[illegible]

దుర్మించితి దేశరక్షకులఁ గ్రూరుఁడ నౌచును ద్రోహ మెంతయో
పెంచితిఁ దత్ఫలంబనుభవించుచు నుంటి విధాతృనానతిన్.

ఎట్లును రెల్లి సూర్యోదయంబున నాకు మరణదండన తప్పదు. ఆపన్నశరణ్యుండగు వైకుంఠేశుని వేఁడుకొని పావనుండ నయ్యెదను.

సరసిజసంభవస్తుత్యా! క్షీరసాగరశయనా!

మ॥ నలువను గన్నుఁ బ్రామి దితినందనుఁ డొక్కఁడు వేదమంత్రముల్
ద్రోలి జలరాశి మున్గ మదిఁ జింతిలి నిన్ను నుతించి వేఁడఁగా
జలనిధి మత్స్యరూపమునఁ జయ్యనఁ జొచ్చి, నిశాచరాధమున్
బలమునఁ జంపి వేదతతి బ్రహ్మకొసంగినదాత! కావుమా॥

దుష్టశిక్షణా! శిష్టరక్షణా! జగన్నాథా!

ఉ॥ శాపమువల్ల దుర్మద నిశాచరుఁడై జనియించి భూమినిం
జాపగఁ జుట్టి గర్వమునఁ జంకను బెట్టు కొజెంగి, భూమిసం
తాపము దీర్ప నాతని మదం బడగించితె సూకరాకృతిం
బాపవిహీన! భక్తపరిపాలక! నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయుమా॥

దైత్యకులాంతకా! నారసింహా!

కం॥ దంభవ్రతుఁడగు దైత్యుఁడు
డింభకుఁ బ్రహ్లాదు వెతల డింపగను నయ
స్తంభమునఁ దుద్భవించియు
దంభవ్రతుఁ జంపలేదె తనయునిఁ బ్రోవన్॥ ?

సూర్యకులప్రదీపా! దీనరక్షణపరాయణా!

సీ॥ దైత్యబాలగు ఘోరతాటకి వధియించి,
గాధేయుజన్నంబు గావలేదె?

కడుక్రూరులైన యా ఖరదూషణులఁ జంపి
మౌనుల వెతలను మాన్పలేదె?
వాలిని వధియించి వనచరరాజ్యంబు
సుగ్రీవునకు నిచ్చి సురలు మెచ్చ
రావణకుంభకర్ణదనుజులను జంపి
సీతను గాపాడి ఖ్యాతిఁ బడయ

తే॥ గీ॥ సద్గుణాంబుధి నా విభీషణుని బ్రోచి,
యమరగణముల రక్షించి తౌర నీవు;
నన్ను గావంగ భరమె? యో నలిననేత్ర!
పంకరుహగాత్ర! దశరథవరతనూజ! ॥

కృష్ణా! వ్రజసుందరీమనోరంజనా!

సీ॥ కడుఁ జిన్నవయసునఁ గాళియాహిని ద్రొక్కి
గోపబాలురకు మేల్గూర్పలేదె?
కంసాసురుని జంపి కంసాత్మజుని గాచి
వసుదేవు కష్టము ల్బాపలేదె?
ద్రౌపదివలువలు రచ్చలో గొల్వఁగ
బడఁతిమానంబు గాపాడలేదె?
ఎకు నరకాసురుని ఘోర
సంగరంబున ద్రుంచి భంగపడిన
[illegible]
[illegible]నను బిరుదు వహించి యుండలేదె?
[illegible] విముక్తునిఁ జేయఁగాఁ గరుణలేదె? ॥

పాదశబ్దంబులు వినంబడుచున్నవి. ఎవరో వచ్చుచున్నట్లున్న[illegible]
అహా! నిద్రాదేవి ప్రసన్నమగుచున్నయది. (అని పరుండును.)

(ప్రవేశము) సుమిత్రుఁడు.

నేటికిఁగదా సమయముదొరికినది! నాయజమానుండగు వసంతభట్టు కారాగృహాధికారిగా నియమింపఁబడిననాఁటంగోలె, నేనెట్లయిన నాతనిమోసపుచ్చి చెఱసాలబీగంబుల నపహరించి, స్నేహితుఁడగు విక్రమసింహుని చెఱనుండి విడిపింప యత్నించుచుండ, విక్రమసింహుని పూర్వజన్మసుకృతమువల్లను, నేఁడా మతిమంతుండగు వసంతభట్టు చక్రవర్తితో (ర)యాగ కరుఁగుచుఁ గాలవశంబున బీగంబుల నింటియొద్దనే విడిచిపోవుటచేతను, నాకీ తాళపుఁజేతులు లభించినవి. నేఁడెవ్విధంబుననైన నీచెఱసాలతాళముఁ దీసి విక్రమసింహుని విడిపించెదను. అక్కార్యము నిరాటంకముగా నిర్వహించుకొనుటకుఁ దగుసాధనంబులతో వచ్చితిని. ఈ సారాయిబుడ్లు కావలివానికిఁ ద్రాగనిచ్చి యాతనికి మత్తెక్కినపిదప నాపని నెఱవేర్చుకొనియెద.

(ఆలోచించి) ఒక వేళ నాతనికి మత్తెక్కకున్న నెవ్విధంబుననైన నాతఁడు నాబొట్టునుఁ జూచునట్లు జేసెద. తురకలు తిలకంబునుజూచిన [illegible]దురుగాన నతం డట్లొనర్చును. నే ధరియించిన తిలకమువిషసంయుక్తమగుటచే నాతండు మడియును. నేను నా కార్యముకొనసాగించుకొనెదను. (అని లోనికిఁ బోవును.)

(ప్రవేశము—కావలివాఁడు)

కావలి:— లోనికి వచ్చునది యెవరు?

సుమి:— నేను వసంతభట్టుగారి పరిచారకుఁడను.

కావలి:— అయిన నిక్కడకింతరాత్రియం దేలవచ్చితివి?

సుమి:— మా యజమానుఁడు మీరు మెలఁకువగా నుండిరో లేదో చూచి రమ్మనెను.

కావ:— అయిన సరేగాని నీచేతిలోని సీసా లేమిటి?

సుమి:— ఇవి సారాబుడ్లు.

కావ.—ఏమి హిందువులు సారాఁ ద్రాగెదరా?

సుమి.—ఔను కొందఱు త్రాగెదరు.

కావలి.—(తిన్నగాఁజూచి) నీవు హిందువుఁడవుగావు ఆబుడ్లు నాకిమ్ము దాహము మిక్కుటముగా నగుచున్నయది. (అని కలియఁ బడును.)

సుమి.—ఆగు. ఆగు. నేను హిందువుఁడనే. ఇక నాబొట్టుచూడుము.

కావలి.—(బొట్టుఁజూచి) నీవు బొట్టు లేకున్న హిందువుఁడవుగావుగదా. (అని బొట్టునాకి తన్నుకొని క్రిందపడి చచ్చును.)

సుమి.—అట్లా చావు ముండాకొడకా! ఇక నేను తాళముఁదీసి పోయెదను. (అని తాళముఁ దీసి పోవును)

విక్ర.—(లేచి) ఏమి! ద్వారంబులు తెఱువఁబడి యున్నవి. ఇది యార్తరక్షణపరాయణుఁడగు వైకుంఠేశుని మహిమవలననైయుండుట తథ్యము. (కావలివానిఁజూచి) ఏమీ! వీఁడు విగతజీవుఁడై పడియుండెను! (ఆలోచించి) ఔరా! విక్రమహార్యక్షంబులగు సుక్షత్రియుల పక్షమువాఁడ నయ్యుఁ గుక్షిపోషణార్థము మానాభిమానంబుల నీటఁ గలిపి, తురుష్కులఁ గొల్చి తన్మూలంబున భ్రాతృహత్య సంపాదించితిని. అమ్మహాపాపవిశేషంబునఁ గారాగృహప్రాప్తుండనై తుద కిట్లా వైకుంఠేశుని కృపచే విముక్తుండ నైతిని. ఇప్పటికైనను బుద్ధిఁ దెచ్చుకొని దేశహితార్థమై తిరుగవలయును. కావున మొన్నటి సంగరంబునఁ బరాభూతుండైన రామదేవుని యొద్దకుం బోయి యాతనిని మఱల యుద్ధంబునకుఁ బురికొల్పి తత్సేనలకు సాయముం బొనరించి తురుష్కనాథుని మదం బడగించెదను.

(నిష్క్రమము.)

ద్వితీయరంగము.

ఎడారి.

(ప్రవేశము) సన్యాసివేషధారుండయిన విక్రమసింహుఁడు.

చం॥ తపను డు వేఁపఁజొచ్చెఁ బరితాపము హెచ్చెను శాంతి నొందఁ బా
దపముఁ గనంగరాని యతి దారుణ మైన యెడారిసీమలన్
గపటవు మాని వేషమును గైకొని క్రిమ్మరు చుంటి నింత యా
తపమున క్రొవ్వలే నకట తథ్యము దుర్మరణంబు నా కగున్॥

ఆహా! యెంతటి ధనధాన్యసత్వ సంపన్నులనైన వింతగ వంతల పాలఁ జేర్చునో విధీ! యెంత గొనరించితివి!

శా॥ జన్మస్థానముఁ బాయఁ జేసితివి నీచంబైన దాస్యంబున
న్సన్మానం బొనఁగూర్చి నంతట చమూనాథుండనై యందును
ద స్మద్బంధుల మిత్రవర్యులను పీడంజేసి సంతృప్తిలే
కున్మాదాంబుధి డించి యోగివరుగా నుండంగ నిర్మించితే॥

(ఆలోచించి) సరిసరి! నిన్ను దూరవలసిన దేమున్నది, స్వయంకృతాపరాధంబుగదా!

తే॥ గీ॥ సర్వసామాన్యకుక్షిరక్షణకుఁ బరులఁ
గొలుచు దుర్బుద్ధి మనమ్మునఁ దలఁచుటేల
తలఁచినను స్వమతస్థులు ధరణిపతులు
గలిగియుండియుఁ దురకలఁ గొలుచుటేల?

హా! జలాలుద్దీనుచక్రవర్తీ! నీ వున్నంతకాలము మా కెట్టి యిక్కట్టులును సంఘటిల్ల లేదుగదా! 'పాపీ చిరాయు' వన్నట్లీ విష కలిత మానసుండగు నల్లాయుద్దీనుండెంత కాలం బీ పవిత్రంబగు హిందూదేశంబును బరిపాలింప నున్నాఁడో "అహింసా పరమో ధర్మ"

యని సర్వభూతంబులయందును వాత్సల్యపూరితహృదయులగు చక్రవర్తులచేఁ బాలింపఁబడిన పావనోదారంబగు నో యార్యావర్తమా! గో నరహత్యలం దారితేఱిన ముష్కర తురష్కులచేఁ బాలింపఁబడు చుంటివిగదా!

అబ్బా! యేమి! యీతురుష్కులొనరించు ఘోరకృత్యంబులు!

సీ॥ ఏవైపుఁ బొడగన్న నావైపు బ్రహ్మన
 క్రిలనోట మాంసంబు గ్రుక్కుచుందు
రేవంక వీక్షింప నావంక గోవులఁ
 గఱకుఁ గత్తులచేత నఱకు చుందు
రేవీధిఁ గాంచిన నావీధి స్త్రీలను
 బలవంతముగఁ జెఱఁ బట్టుచుందు
రేయింటఁజూచిన నాయింట బాలిక
 లెంద ఱుండిన దొంగిలించుచుందు

తే॥గీ॥ మద్యమదమాంసముల కెక్కి మత్తుఁజెంది
యూళ్లపైఁబడి యిండ్లను గొల్లఁబెట్టి
సాధుజనులకు నెన్నియో బాధలిడుచుఁ
బ్రజలపాలిటి దైత్యులై ప్రబలు చుండ్రి.

సమదరిపుగజసింహా! నారసింహా! తొల్లి బల్లిదుడై ధారుణీమాత యుల్లంబు దల్లడిల్ల జేసి, దేవలోకంబును భీతిల్లం జేసి, దైత్యవల్లభులు ప్రబలియుండ ముల్లోకంబులు రక్షింప నరావతారధారుండవై దైత్యవల్లభుల తలల ద్రొల్లనేసి, యెల్లరి సిలుగుల నెల్లఁ బాపి యుల్లంబులు రంజిల్లున ట్లొనర్చినట్లీ తురుష్కు వధియింప నీవైన నవతారమెత్తరాదా? దైవమా! హిందూదేశస్థితి యెంతవఱకుఁ దెచ్చితివి!

సీ॥ సత్యవ్రతులు హరిశ్చంద్రాది షట్చక్ర
 వర్తు లేలిన యట్టి భరతభూమి

రాజ్యతంత్ర నిపుణాగ్రణి చంద్రగుప్తభూ
పాలుఁ డేలిన యట్టి భరతభూమి
యద్వితీయ కరుణాయత్తచిత్తు డశోక
నరనుం డేలిన భరతభూమి
దుర్నివార పరాక్రము డు పృథ్వీరాజభూ
వరుడు పాలించిన భరతభూమి

తే॥ గీ॥ అట్టి దివ్యుడు సకలసౌఖ్యములు వీడి
యనృతవాదులు, గోవధహంతకులు, కు
మతులు, దుర్మార్గవర్తనమత్తులు, తురక
శాసనుల చేతఁ బాలింపఁ బడుచు నుండె.

సీ. ఏదెసఁ గనుగొన్న హృద్విదారణములౌ
నాహవంబులఁ బడి యడలు మోము
లచ్చోటవీక్షింప విచ్చుకత్తుల బూని
దేశపుత్రుల తలల్ ద్రెంచు తురక
లేసీమఁ గాంచిన భాసురంబగు రాజ్య
ముల వీడి యడవుల నిలుచు రాజు
లెటుఁ జూడ గన్నఁ గూడుగుడ్డలు లేక
గ్రామదేవతపాల సమయు పేద

తే॥ గీ॥ లేగృహంబున జూచిన నెంద టెంద
టెందు బింబాస్య లాహనమందు నిహతు
లైన నిజనాథులకయి శోకాబ్ధి మున్గి
ముందుగతిఁ గానలేకను గుందు చుండ్రె॥

అహ్హా! యేమి చండకిరణుండగు ప్రచండమార్తాండుఁ డెట్లు సహించు చున్నవాఁడు!

క॥ పూర్వాహ్ణ మందుండి భోజనంబే లేక
పరితాప మొందు క్షుద్బాధితుండ

ముష్కరాధములు తురుష్కుల నిం దుంచి
వెడల నంపఁగఁ బాటుపడెడువాఁడ
స్వాతంత్ర్యవృత్తిమై పరనృపాలుర వీడి
దేశహితార్థమై తిరుగువాఁడ
రసపుత్రులకు మహారాష్ట్రులు పంపిన
సందేశ మర్పింపఁ జనెడువాఁడ

తే॥ గీ॥ వారలకుఁ మైత్రిఁ జేకూర్పఁ బాటుపడెడు
క్షత్రియునిమీఁద నాసి ప్రచండతాండ
వంబు: జూపించు టేలొకో యంబుజాప్త!
అకట! పిచ్చుకపైని బ్రహ్మాస్త్ర మనఁగ॥

ఆ పొడగట్టునది చిత్తూరుప్రాంతకాంతారం బయి యుండ నోపు. అనతిదూరంబున నుండు పల్లియకుం జని తదుపరి చిత్తూరును ప్రవేశించెదను. (ఆలోచించి) చిత్తూరున కేగిన నేమి ప్రయోజనము?

ఉ॥ దేవగిరిప్రభుండు సువిధేయుత నంబుజమిత్రవంశజుం
డౌ వసుధాధినాథునకు నంపిన లేఖల మార్గమధ్యసే
పోవిడి చోరవర్గమున మూఢమతిం జని వేగ నాదితోడ్
భూవిభు నెట్లుఁ జేరుదును పోయిన నాతని కేమి దెల్పుదుఁగా.

కావునఁ బోకున్న నెంత ప్రయోజనమో పోయిన నంతే ప్రయోజనము. ఒకవేళఁ బోయినయెడలఁ బరిచ్ఛన్నవేషధారుండ నగు నా కేమియైనఁ గీడు మూడకపోదు. ఎట్లును పోకతప్పదు. అప్పుడయిందు జిదానంద యోగివేషంబున నుండి క్రమక్రమమున రసపుత్రభూపులతో నెయ్యంబొనఁ గూర్చుకొని వారిద్వారా మదభీష్టంబు నెరవేర్చుకొన చూడ. (నిష్క్రమము)

శ్రీరస్తు.

రసపుత్రకదనము.

ద్వితీయాంకము.

ప్రథమరంగము.

డిల్లీపుర బాహ్యసీమ.

(ప్రవేశము) వసంతభట్టు.

ఆహా! యీ యల్లాయుద్దీను చక్రవర్తి నన్నెట్టి ప్రాణాపాయకరంబగు పనికి నియోగించెను! ఘోర కాంతారమధ్యస్థితంబై, యభ్రంకషోత్తుంగధరాధర పరివేష్టితంబై, యనుపమవిక్రమ కళాసమన్వితుల మని విఖ్యాతిఁగు రసపుత్రులశౌర్యవిజృంభణవల్లికి బట్టుకొమ్మయై యరివర్గనిర్భేదితప్రాకారద్వారసమన్వితమైన చిత్తూరుదుర్గంబునఁ బ్రవేశించుట కెనయగు భూమ్యంతర రహస్య ద్వారములును, ఆయుధాగారములును, అర్థకోశంబులును, చతురంగబలసమృద్ధియు, గూఢచారుల నైపుణ్యంబును, మొదలగు విషయంబుల నెప్పటి కప్పుడు చక్రవర్తికిఁ దెలుప యత్నింపవలయునుగదా. ఇందుల కాతండు నాతోఁ గపటకలహంబు గల్పించుకొని నన్నుఁ గారాగృహంబున నునిచి క్రిమ్మఱ నిన్నరేయి విముక్తినిఁ జేసెను. (ఆలోచించి) రసపుత్రుల పాలి కరుగుట సింగంబుల మధ్యకు మదగజంబు పోవునట్లగును. ఈచక్రవర్తితోఁ జెలిమి సంపాదించుకొనుట పాముతో నెయ్యం బొనర్చుకొనునట్లే. ఈపర్యాయము చక్రవర్తికోర్కె నెరవేర్చినట్లయిన నాకు మంత్రిత్వము సిద్ధించును. కావున నెట్లయిన రసపుత్రులకడ కేగి మద్వాక్చాతుర్య నైపుణ్యంబున రాజపుత్రరాజ్యసంరక్షణ కర్తయైన భీమసింగును గన్ముత్రామి చక్రవర్తికోర్కె సాఫల్యం బొనరించెదను.

ద్వితీయరంగము.

భీమసింగు మందిరము.

(ప్రవేశము.) భీమసింగు, బాదూల్‌సింగు.

భీమ — శూరాగ్రేసరా! చక్రవర్తికడ కరిగివచ్చితివిగదా. అందలి విషంబు లేమి? చిత్తూరు దండయాత్రవిషయమై చక్రవర్తియుద్దేశంబు నెఱింగితివా?

బాదూల్ — మహారాజా! "సజ్జనసామాన్యుండగు జలాలుద్దీను చక్రవర్తిని వధించి తాను సింహాసనాధ్యక్షుండైన నాటంగోలె నల్లాయుద్దీనుండు దుర్మార్గుండై రాజ్యాంధకారమగ్నీభూతచేతస్కుండై ప్రజల నెంతయో కష్టంబెట్టుచు ముఖ్యముగా నందు హిందువుల నెనలేని యిక్కట్టుల పాలొనరించుచు గోనరహత్యలం దారి తేఱిన భటవర్గంబుల దేశంబునందంతట వ్యాపింపఁజేయుచు బ్రహ్మానక్త్రుల మహమ్మదీయమతావలంబకు లగునట్లు బలవంత పెట్టుచు సంగులకు సమ్మతింపనిచో శిరచ్ఛేదనంబుల నొనరించుచుండు"నని ప్రజ లాతని సర్వకాలసర్వావస్థల యందును దూషించుచుందురు. ఇట్టి పరమనీచుండు రాయభార మంగీకరించు టెట్లు? చిత్తూరు దండయాత్రవిషయమై ప్రశంసించునప్పుడు తనకట్టి దురుద్దేశంబు లేదనియు రాజపుత్రులు తనకు సోదరప్రాయు లనియు నొక్కి వక్కాణించినప్పటికి మన మాతని మాటలు విశ్వసింపరాదు. కావున మన మనవరతము యుద్ధసన్నద్ధులమై యుండవలయును.

సేవకుడు—(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ! ద్వారముకడ నెవ్వరో వేచి యున్నారు. మీదర్శనం బడయఁగోరుచున్నారు.

భీమ—సేవకా! తత్క్షణ మాతనిం గొనిరమ్ము.

(సేవకుం డరిగి వసంతభట్టుతోఁ బ్రవేశించును.)

వసం—(అంజలి బద్ధుండై)

చ॥ శరణు, పయోజమిత్రకుల సాగరచంద్రమ! భూధవేంద్ర! దు
ష్టరిపుమదేభభంజన! విశాలయశోధన! భూషితాంగ! సు
స్థిరమతసత్ప్రవర్తన! సుధీనుత! యార్తజనప్రపోషకా!
నిరుపమశౌర్యధైర్య ధరణీధరరాజమ! భీమసింగమా!॥

భీమ—(తనలో)

చం॥ వినయవివేకము ల్వెలరె, వేడ్కనుగూర్చు సుభాషణంబులుం
దనరు విభూతిరేఖల విధంబును గన్గొన ధారుణీసురుం
డనుటకు సందియంబు వల దైనను నితని దైన సచ్చరి
త్రను గ్రహియించి, యీఁదగు ధర్మ మొనర్చి యుంపఁగా వలెన్॥

(ప్రకాశముగా) పురుషవర్యా! భానుకుల ప్రదీప్తులు శరణాగత త్రాణబిరుదాంకులు గదా.

ఉ॥ భంగ మొనర్చి నిన్ను బహుభంగుల గాసిలఁ జేసె నెవ్వఁడే
శృంగినినైన వాని గరువంబు దురంబున రిత్తబుత్తు సా
రంగధరుండు సాయమయి రాని, భయంబున భూమిఁ జొచ్చినీ
నింగికి నేగనీ, నలిననేత్రుఁడు ధాత్రికి వచ్చి పోరనీ॥

కావున

తే॥ గీ॥ వలదు వలదిక భయపడవలదు, నీకు
నభయహస్తంబు నొసఁగితి నంతరంగ

మందు నన్యంబుఁ దల్పకుమయ్య! నీదు
చరిత దెలియంగఁ జెపుమి నిశ్చయముగ నిట॥

వసం—మహారాజా! భవద్భుజాస్కంధంబులచే రక్షితుండనగు నాకు నేమియుఁ గొఱంతలేదు. మచ్చారిత్రంబును విశదీకరించెద నాలింపుఁడు.

సీ॥ అగ్రజన్ముండ మహారాష్ట్రులందు నే
నధిప! యుదరపోషణార్థ మకట!
ఘాదుషాకడఁ గొల్చి వంగివంగి సలాము
లొనరింపుచుండి నా మనమునందు
సతత మొనరించు దుష్కృతములు సహియింపఁ
జాల కాతని కొల్వు లీలవీడి
రసపుత్ర రాజ్యసంరక్షణకర్తవౌ
భవదీయ సుగుణసుప్రస్తుతి విని

తే॥ గీ॥ మిమ్ముఁ గొల్వంగ వచ్చితి మీ ముఖార
విందదర్శనమును జెంది డెందమందు
ముదము నందితి నంతయే, మదిని వేఱు
భీతి నా కేల? మీకడ వేచి యుండ॥

భీమ—(లేచి) మహాత్మా! మీ రగ్రజన్ములా?

ఉ॥ పావనమైన మీచరణపద్మములంటఁగ నెల్లపాపముల్
పోవిడిరి, మనంబు కడు మోదమునొందెను; జన్మమంతయుం
బావన మయ్యె; మీ రిటకు వచ్చుటచే సుదినంబు నేఁడు; భూ
దేవకులాగ్రగణ్య! భవదీయ మనోరథ మిచ్చువాడ నే॥

బాదూల్—(లేచి) మహారాజా!

శా॥ నాకుంజూడఁగ దోఁచుచున్న దిది యన్యాయం బీతనింగూర్చి మీ
రీ కంజాసనువక్త్రపల్కులకు నెక్కింతైన సంకోచముఁ
లే కిట్లీ పగుఁ గొల్వునం గొనఁగఁ జెల్లెఁ గాక మీ కెంతయుఁ
లోకుల్విన్నను దూషితం బగును మీలో నేమి యుంకించిరో ॥

మఱియు నీతండు తాను బ్రహ్మకులోద్భవుం డని చెప్పినంతమాత్రమున నాతని గుణగణ జాలమును గులగోత్రములును నిక్కంబుగా నరయక మన బలవద్విరోధియగు చక్రవర్తి పాలనుండి యేతెంచిన నీతని పై వేమఱుఁ గఱుఁగొని కొల్వుననుండ నియమించుట పాడియా ? అదిగాక నాముఖ్యోద్దేశము నాలకింపుఁడు.

చ॥ అనిశము నా రిపుక్షితితలాధిపుకొల్వునఁ జేరి, దేశ మం
దునగల గుట్టుమట్టలను ధూర్తుడునై సకలంబు దెల్పి, స్వే
చ్ఛను విడనాడి, నీచత విచారణసేయని ఘాతుకుండునా,
మనుజునిఁ గొల్వులో బదులుమాటలఁ జెప్పక చేర్పవచ్చునే ॥

వసం.—భీమసింగ్ మహారాజా ! పిన్నవయస్కుఁడగు నీతని పల్కులు పాటింపవలసినవి కావు. నే నల్లాయుద్దీనునిఁ జేరి దేశద్రోహంబు సంపాదించితినని యీతని యభిప్రాయము. అట్లెన్నఁడుఁ దలంపవలదు. స్వోదరపోషణార్థం బాతనిఁ గొల్చితినని యిది వఱకే విన్నవించుకొని యుంటిని. మరియు నేను మీకొనరించు సాయము ముందుముందు మీరే యెఱుంగగలరు. చక్రవర్తి గుట్టుమట్లు నాయొద్ద నుండుటచే మీరాతనినవలీలఁ జయించు నట్లానర్చెదను.

భీమ.—ధీరోత్తమా! బాదూల్ సింగ్జీ!

చం॥ వెఱవకు మంటి నీతని యభీష్టముఁ దీర్పక తప్పదింతటన్
పరసిరుహాప్త వంశజులు న్యాయవిశారదు లార్తరక్షకుల్

వర శిబిచక్రవర్తి తన పక్కనుమాంసము గోసియిచ్చి పా
వురముఁ గావ డేగకు పరిభూషితుఁడై యశము న్వహింపఁడో ?

కావున భూమ్యాకాశంబు లేకంబులైనను గావచ్చును గాని నేనాడినమాట దప్పువాఁడనుగాను. మధ్యాహ్నకాలం బతిక్రమించినది. ఇఁకఁ గొల్వు చాలింతము.

తృతీయరంగము.

—* లక్ష్మణసింగు గృహము

(ప్రవేశము:— లక్ష్మణసింగు కూర్చుండి యుండును.)

(ప్రవేశము వసంతభట్టు.)

లక్ష్మ—(లేచి)

కం॥ ధరణీసురతిలకమ ! యి
త్తఱి నిట నిశయందు నెంతొ త్వరితగతిఁ వ
చ్చిరి మీర లెట్టి కార్యము
నరసితిరో తెల్పు డింక నధికప్రేమన్.

వసం.— రసపుత్రకుమారా ! నే నిట్లతిత్వరితగతి నీ సకాశమం బున వచ్చుటకు ముఖ్యకారణం బొండుఁ గలదు.

తే॥ గీ॥ అరసివచ్చితి నేఁడు రహస్య మొకటిఁ
ప్రాణముల నీయఁగల్గు నపాయ మొనరఁ
గలదు నీకర్థరాత్రిని, గాన మిమ్ము
శేషవిధములఁ గడఁగి రక్షింపఁ గలను.

లక్ష్మ—భూసురవర్యా ! అంతప్రాణోపద్రవకరమైన రహస్యపు విషయము లుండెనా ?

వసం— అవును, నిశ్చయముగా మిమ్ము రక్షింపవలసినంతటి యుపాయకరములగు విశేషంబులే యున్నవి.

లక్ష్మ— అయిన నా రహస్యవిషయంబు లేవియో యెఱింగింపరా!

వసం— నే నీ నిశాసమయంబున నరుదెంచినది యావృత్తాంతము నెఱింగించుటకే గదా.

లక్ష్మ— మంచిది.

వసం— బాదూల్ సింగు మీ కత్యంతాప్తుఁడుగదా!

లక్ష్మ— అందులకు సందేహ మేల? మా కతండు కేవల మాప్తుండు గాకపోయినను నతని రాజభక్తియు సన్మార్గత్వంబును విచారించి యాతని నాపుత్రికంటె నెక్కువ ప్రేమతోఁ జూచుకొనుచున్నాము.

వసం— ఏమీ! యాతండు రాజభక్తుండుగా! (నవ్వును.)

లక్ష్మ— ఆతండు రాజభక్తుండేగాక యాతని మించు విశ్వాసపాత్రుం డీ రసపుత్రశూరులలో నింకొకఁడు లేఁడు.

వసం— అంతటి ప్రభుభక్తుండును, విశ్వాసపాత్రుండు నగుటచే నాతండు మీపైఁ గుట్రలను బన్నుచున్నాఁడు.

లక్ష్మ— ఏమీ! యాతండు మాపై గుట్రలనుబన్నుచుండెనా? ఎవరిని గూడి?

వసం— మీరు బలవద్విరోధి యగు చక్రవర్తిని గూడి.

లక్ష్మ— ఆతఁ డెవ్విధంబునఁ గడుదూరమున నున్న చక్రవర్తితోఁ గుట్రలు చేయుచుండెను?

[illegible]— ఉత్తరప్రత్యుత్తరంబుల ద్వారా.
లక్ష్మ— ఇది సత్యమేగదా?
వసం— అవును. ముమ్మాటికి నిది సత్యమే.
లక్ష్మ— (క్రోధముతో) ఓరీ! పతంగవరకులకలశోధధిబడబానలా!

ఉ॥ మోసమొనర్ప నెంచి మము, భూవిభు మ్లేచ్ఛునితోడఁ గుట్రలన్
జేసి, మతేమిలాభమును జెందెదవో రసపుత్రపాంసనా!
దోసమటంచు నెంచవుకొ? ద్రోహి! కృతఘ్నుఁడ! క్రూర! యిట్టులం
జేసెదవంచు నెప్పుడును నీయెడ వేఱొకభావముంచమే.

వసం— ఇంతటితో నేమైనది? మిమ్ము నెవ్విధంబుననైన నిర్మూలించి మీశిరంబును గోటిరయుక్తంబుగాఁ జక్రవర్తికిఁ బంపసంసిద్ధుండై యున్నవాఁడు.

లక్ష్మ— ఏమీ! దుర్మార్గా! బాదూల్ సింగూ!

ఉ॥ శిరముద్రించి తురుష్కనాథుకడకుం జేర్పంగ నుంకించితే?
నరజన్మంబును నెట్లుఁ బొందితివి? నీ నైపుణ్యమేమందు వీ
పురి బాజారుల సంచరించు శునకంబుం బోలవే, నేఁటితో
సరి నీ కాయువుసుమ్ము భద్రమిక నీచా! నిన్నుదున్మాడెద[illegible]

— అయ్యా! యేవిధంబుననైన మనమా రాజద్రోహిని[illegible]
నుపాయం బాలోచింపవలయు.

వసం— కుమారా! నేనిదివరకే వానింబట్టు వెఱవరసితిని. ఆతండును మఱికొందఱు కుట్రకారులును నీపురియందుండు సాదుగృహం బునకువచ్చి కుట్రలఁ జేయుచుందురు. ఈరేయి మనమువారికం టెముందుగా నరిగి వారినిబంధింపవచ్చును. నేఁడు భోజనమైన తరువాత మీరుమాగృహంబునకు విచ్చేయుఁడు, కావలయునన్న మనము సేవకులను గొందఱను వెంటఁ దీసికొని పోవుదము.

లక్ష్మ— ఈసంగతి యేరికిని దెలియఁ గూడదు కావున మన ముఖ్యులమే పోవుదము.

వసం— మంచిది. మీరు తప్పక మద్గృహంబున కరుదెంచవలయు. మనము వారి నీ రేయి భీమసింగు మహారాజున కప్పగించుదము.

లక్ష్మ— అవును. సత్వర మట్లొనర్పవలయు. మీరు సిద్ధంబుగా నుండుడు.

వసం— అట్లనే యుండెదను.

(నిష్క్రమము)

చతుర్థరంగము.

చిదానంద మఠము.

(ప్రవేశము:— చిదానందయోగి)

చం॥ ప్రవిమలపీరభోజ్యమగు రాజకులంబున నుద్భవించి, నే
[illegible] విరాగివేషమును బూనియుఁ గ్రుమ్మరి దేశదేశముల్
[illegible] రాయబారినయి, శీఘ్రగతిం జనుదెంచి రాజపు
[illegible] విభుని దుర్గమందలరఁ దాల్చగ నయ్యెను యోగివేషముల్.

చిత్తూరు నెప్పుడు చేరుదునాయని నిరీక్షించి నిరీక్షించి తుదకు, చేరనయ్యెను. రామదేవుం డొసంగిన యుత్తరంబులు మార్గమధ్యంబునఁ జోరవర్గవశీకృతములౌటచే నాతనిసందేశమును భీమసింగు మహారాజున కెఱింగించుటకు వీలు లేకుండెను. అయినను రసపుత్రశూరులతో నెయ్యంబు సంపాదించితిని. నాశిష్యవర్గంబులఁ బనిచి చిత్తూరునం

గల రహస్యవార్తల వారిద్వారా నెఱుంగుచుంటిని. ఈరాత్రి వసంతభట్టు లక్ష్మణసింగును డిల్లీకి ఖైదీగాఁ దీసికొనఁబోవుటకు సిద్ధంబుగా నుండెనని నాశిష్యులు తెలియఁజేసిరి.

(ఆలోచించి) ఏమీ! బాదూల్ సింగు బ్రాహ్మణవేషంబున వచ్చుట కాలస్యంబయ్యెను.

(బాదూల్ సింగు ప్రవేశము. బ్రాహ్మణవేషముగ)

తే॥ గీ॥ వందనము వందనము చిదానందయోగి
వర్య! ధీనిధి! సన్మార్గవర్తనుండ!
భావికాలవివేచనపరుఁడ! గురుఁడ!
పరమభాగవతోత్తమా! బ్రహ్మతేజ!

స్వామీ! నన్నీ యర్ధరాత్రియందు బ్రాహ్మణవేషంబున రమ్మనుటకుఁ గతంబేమి?

చిదా— బాబా! నీ వాయుధపాణివై వచ్చితివా?

బాదూల్— ఎందులకు? నేనెవరినైన వధింపవలెనా? స్వామీ! మీరెవ్వరో యిట్టి వేషంబుననుండుటకు గారణం బెద్దియో యెఱింగింపఁ జేయఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడ.

చిదా— నేనెవరినైనది కతిపయదినంబులలో మీకే తెలియఁగలదు. అయినను నీ వడిగితివిగాన చెప్పెద వినుము.

ఉ॥ ఉత్తరహిందుదేశమున నుత్తమరాజకులోద్భవుండనై
చిత్తురురాజ్యరక్షణకుఁ జేయుచునుంటిని సాయమెంతయో
యిత్తరి నిట్టివేషమున నిచ్చటనుండఁగఁ గద్దు కారణం
బిత్తఱిఁ జేయనున్నరని యెంతయు దుర్గభయాను మిత్రమా॥

కావున నేజెప్పిన ట్లొనరించితివేని మా ప్రాణంబులకైన భారః ... సినుగాపాడెదను.

బాదూల్—ఏమీ! మీరు క్షత్రియులా! అట్లాయెన మీ కత్యంత విధేయుఁడనై! కార్యము నిర్వహించెదను.

చిదా.—అట్లయిన ధైర్యంబవలంబించి నన్ను వెంబడింపుము. ఈ మహారణ్యమార్గములన్నియుఁ గడచి గమ్యస్థానము సమీపించితిమి. (తెర యెత్తఁబడును. పాడుగృహమునందు లక్ష్మణసింహు వసంతభట్టు నిలుచుండియుందురు.)

ఆయగుపడునదే మనము గావలసిన పాడుగృహము, నేను 'జయకాళి' యనునప్పుడు నీ ఖడ్గం బుపయోగించుము. అంతవరకు దాఁచియుంచుము. నీ విచ్చట నుండుము. వారువచ్చిరేమో చూచివచ్చెదను: (కొంచెము లోపలికిఁబోయి మఱల నెప్పటి స్థలంబునకువచ్చి) కుమారా! వారిచ్చటనేయున్నారు. నేను వారి సంభాషణంబును వినివచ్చెద. నీ విచ్చటనే యుండుము.

(అని కొంచెము ముందుకునేగి పొంచియుండును.)

లక్ష్మ—అయ్యా! వారింకను రాలేదు. కారణమేమైయుండును? నేఁ డొకవేళ వారు రాకుందురేమో. నిరర్థకముగా నన్నేలఁ దోడ్కొని వచ్చితిరి?

వసం.—కుమారా! వారువచ్చెడి కాలమైనది. బాదూల్సింగే యీ మిమ్ముల నిర్మూలింప సిద్ధుండైయున్నాఁడుగదా! వానిచే బడకుండ జాగరూకులుగా నుండుడి. భయపడవలదు.

లక్ష్మ—భయమా! నా చేతఁ గత్తియున్నంతవఱకు నా కేమియు భయములేదు. వినుము,

శా. చేతఁ ఖడ్గముఁ బూని ఘోరరిపువులం జీకాకు నొందింప, ని
ర్భీతిఁ దేవవిభుండు రుద్రుఁడు వచ్చి విచ్చేసి నిల్వంగ, సం
ప్రీతిఁ సంగరమందుఁ దూల్పఁ గలరే! పృథ్వీస్థలిన్ రక్షిత
భీతిం జెందరు వారిజాప్తకులజుల్ పృథ్వీసురా! ధీవరా!

వసం.—కుమారా! వారు కుట్రలఁ జేయుటకు నిచ్చటికైన వత్తురు లేక యూరిబైటనుండు మామిడితోటకైనఁ బోదురు. అచటికేమయిన వెళ్ళియుండిరేమో.

లక్ష్మ—అట్లయిన మన మచ్చటికే పోవుదము.

వసం.—అట్లనే పోవచ్చునుగాని నాకొఱకు సేవకుం డొకఁడు రావలయు వాఁడు వచ్చెనేమో చూచివచ్చెదను. (అని బైటికివచ్చును.)

చిదానందయోగి (బాదూల్ సింగుతో)

బాబా! బ్రాహ్మణుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు (ప్రక్కకు పోవుదము.
(అట్లు చేయుదురు.)

(ప్రవేశము—ఆనందుఁడు.)

వసం.—ఆనందా! విశేషము లేమి? అన్నియు సిద్ధము జేసితివా?

ఆనం.—అన్నియు సిద్ధముఁ జేసితిని. బండివాఁడును, శంకరుఁడును, తోటయొద్ద నాయుధపాణులై తయారుగానున్నారు. చక్రవర్తియొద్దనుండి పాండురంగనాథుండు వచ్చియున్నాఁడు. మీ కివ్వఁదగు యుత్తరముఁ దెచ్చినాఁడు. అతఁడు గోకులమఠములో జ్ఞానానందస్వామి యను పేర నున్నాఁడు.

వసం.—మంచిది. ఉత్తరము లాతనియొద్దనే యుండనిమ్ము. రేపు చిత్తూరునందలి వార్తలాలకించి యాతఁడు ఢిల్లీకి వచ్చును.

నీవు పొమ్ము. (లక్ష్మణసింగు కడకువచ్చి) కుమారా! వారు తోఁటలోనికి వచ్చిరఁట. మన మచ్చటికిపోదము. (అని ప్రక్క తెరలోనికిఁ బోవుదురు.)

చిదా.—కుమారా! వీ రూరిబైఁట తోఁటలోనికి బోవుచున్నవారు. మనము వీరిని వెంబడించి పోదము. (అని యింకొక ప్రక్క తెరలోనికిఁ బోదురు. చెట్లతెర వ్రాలును.)

(ప్రవేశము:— వసంతభట్టు, లక్ష్మణసింగు).

వసం.—కుమారా! వారు వచ్చిరేమో చూచి వచ్చెదను. వారికంటఁబడకుండ నీ వీ బండిలో నెక్కుఁడు. (అని వెలుపలికి పోవును.)

లక్ష్మ.—హా! దైవమా! నిశాసంచార మెన్నండెరుంగని నే నీబ్రాహ్మణుని మాటలునమ్మి సహచరసమేతుఁడనై యున్న నీతని వెంట నేకతంబ యేల వచ్చితిని? ఈతని రహస్యాలోచనలను జూడ నీతఁ డెద్దియేని కృత్రిమఁ దలపెట్టెనని స్పష్టమగుచున్నది.

(ప్రవేశము—వసంతభట్టు.)

లక్ష్మ.—

ఉ॥ పరులు, మదీయమస్త్రమును బంపఁగ నుండిరి చక్రవర్తికిన్
సరగున నంచుఁ జెప్పి "తరుణంబున వారిని నేఁడె పట్టి భూ
వరునకు నప్పగింత" మని బాలకుడన్ ననుఁ దెచ్చి చంప భూ
సుర! తలపెట్టితే యకటా! సుంతయు ద్రోహమటంచు నెంచవో!

వసం.—నేను నిన్నిప్పుడు ఢిల్లీకి ఖైదీగాఁ గొంపోవుచున్నాను. నీవు పౌరుషము గల రాజపురుషుండవైతివేని నిన్ను నీవు గాపాడుకొనుము. పారిపో నెంచితివా నీప్రాణంబులు దక్కవు. (అని కత్తి ఝళిపించి లక్ష్మణసింగును మెడఁ బట్టుకొనును. వెంటనే

లక్ష్మణసింగును గత్తిఁదీయును. బండినడుమ సిద్ధంబైయుండును.) (ఆయుధపాణు లయిన శంకరుఁడు ఆనందుఁడు ప్రక్కన నుందురు.)

చిదానందయోగి (తెరలో)

చ॥ త్వరపడు మోకుమార! మనబాలకు లక్ష్మణసింగు నిప్డు భూ
సురుఁడు వసంతభట్టు మది సుంతయు జంకక ఢిల్లికిన్ నరా
సరిఁ గొనిపోవుచుండె నిఁక సత్వర మా రసపుత్రుఁ గావుమా

బాదూల్‌సింగు (తెరలో)

చ॥ నిలునిలు మోదురాత్మ! కపునీచపథస్థుఁడ! బుద్ధిలేదె? ని
శ్చలత వధింప నెంచితివె? జంకక లక్ష్మణసింగు నిప్డు నిన్
(ప్రవేశించి)
బలి నిడు దీక్ష్ణపాణమునఁ బర్విడఁబోకు వసంతభట్టు! స
త్కులమున నుద్భవించితివె? క్రూర! నిశాటుఁడ! బ్రాహ్మణాధమా!
(అని వసంతభట్టును దన్ని క్రిందఁబడవేయును. బండివాఁడును సేవకులును బారిపోవుదురు.)

చిదా.—

చ॥ కరుణ యొకింతలేక జయకాళి! ధరామరు జంపుమీ వసన్

(బాదూల్‌సింగు వసంతభట్టును జంపును.)

లక్ష్మ.— (బాదూల్‌సింగుకడకు వచ్చి)

క॥ అవనీసురుఁడవొ! నరుఁడవొ!
భువనములను నేలువిష్ణుమూర్తివొ! సాక్షా
చ్ఛివుఁడవొ! నాపాలిటిఁ ధా
తవొ! యిచ్చితివయ్య! ప్రాణదానము నాకున్ ॥

నేను కృతజ్ఞతాపూర్వకముగా నిచ్చు నీ ఖడ్గరత్నంబును స్వీకరింపుము. (అని బాదూల్‌సింగునకు ఖడ్గంబిచ్చును)

బాదూల్—అయ్యా! నే నెవ్వరైనది రేపు దర్బారునందు మీకే విశదంబగును. ఈ రేయి మాతో వచ్చి చిదానందయోగి మఠంబున నిద్రించి రేపుదయంబున మీభవనంబున కేగుఁడు.

చిదా—(బాదూల్‌సింగుకడకు వచ్చి) కుమారా! పాండురంగనాథుండఁట, జ్ఞానానందస్వాములవారను పేర గోకులమఠంబున నున్నవాఁడఁట, వసంతభట్టునకుఁ జక్రవర్తియొద్ద నుండి యుత్తరంబు లెవ్వియో తెచ్చినాఁడఁట. మనము వానిని గూడ నిర్మూలించి లేఖల సంగ్రహించుదము.

(అందఱు నిష్క్రమము.)

పంచమరంగము.

లక్ష్మణసింగు మహారాణా దర్బారు.

(ప్రవేశము:- లక్ష్మణసింగు, భీమసింగు, ప్రతాపసింగు, జయసింగు, అజేయసింగు, దుర్గసింగు, సమరసింహుఁడు, సాగరసింహుఁడు.)

లక్ష్మ—భీమసింగు మహారాజా! రసపుత్రశూరులారా! మనచిత్తూరు దుర్గంబుపైఁ జక్రవర్తి దండయాత్ర విషయమగు యథార్థస్థితి నెఱుంగఁగోరి మిమ్ము సభకు రావించితిని. తద్విషయమై యావద్వృత్తాంతము నిన్నటిరాత్రి మాకు విశదమయినది. బాదూల్ సింగు గోరాసింగు లేలనో నేఁ డింకను రాకుండిరి.

(ప్రవేశము:—గోరాసింగు, బాదూల్ సింగు, బంధితుఁడై పాండురంగనాథుండు.)

గోరా—రాణాగారూ! భీమసింగుమహారాజా!

ఉ॥ ఎవ్వని సత్పథుండని గ్రహించియు నుంచిరో కొల్వునందు మీ
రెవ్వని వాక్యమత్కృతిని నెప్పుడు గొప్పగఁ జెప్పుచుండిరో
యవ్వసుధామరాంకమున కాతురకాధిపుఁ డంపు లేఖల
రివ్వన జేర్చుచుం డితఁడు నిత్యము సంయమివేషధారుఁడై.

ఈతండు పాండురంగనాథుండఁట. చక్రవర్తికడనుండి కొన్ని యుత్తరములను దెచ్చి వసంతభట్టున కొసంగుటకు జ్ఞానానందులవారను పేరుతో గోకులమఠంబున నుండి నిన్న రేయి మాచే బట్టువడెను.

భీమ—(పాండురంగనాథుని జూచి) నీ విందులకేమనియెదవు?

పాండు—అయ్యా! నేను మీ కెట్టి ప్రత్యుత్తరంబును జెప్పను. మీ యిష్టము వచ్చినట్లుఁ జేయుఁడు.

భీమ—గోరాసింగ్జీ! అయిన వీనిని దత్క్షణము తాణాకుఁ బంపుము. గోరాసింగ్జీ! వసంతభట్టిట్టివాఁడనుటకు సందియము బొడముచున్నది.

గోరా—మహారాజా! ఆవసంతభట్టింతటివాఁడనుటకీయుత్తరంబులే సాక్ష్యంబులు. (అని యుత్తరము లిచ్చును.)

భీమ—(ఉత్తరములను బుచ్చుకొని) ప్రతాపసింగ్జీ! యీయుత్తరముఁ జదువుము.

ప్రతాప—(ఉత్తరముఁ బుచ్చుకొని)

ఢిల్లీ పాదుషా యల్లాయుద్దీనుఁడు ప్రియమిత్రుండగు వసంతభట్టునకు వ్రాయుసంగతులు. నాఁడు నీతో నేనుకపటకలహము గల్పించుకొని నిన్నుఁ జెఱసాలయందుంచి, ఘటల విముక్తుని

చేయుటాదిగాఁ గలుగు విషయము లింతవరకు నేరికిని దెలియ
దు. నీవు రాజపుత్రులయొద్దఁ జేరి వారి నెల్లను గను బ్రాముటకు
సకలప్రయత్నంబులఁ జేయుచున్నావని చారులచే విని చాల
సంతోషించినాను. మఱియు జిత్తూరుదండయాత్రవిషయమై
యసత్యంబని వారికి నెక్కి చెప్పి వారి లేమఱియుండు నట్లొనర్ప
వలయు నీవు లక్ష్మణసింగురాణాను మోసపుచ్చి ఢిల్లీకి ఖైదీ
గాఁ దీసికొనివచ్చుటకు నుద్యమించుచుంటివని దెలిసినది. సాధ్య
మైనంతవరకు కాతనిని జీవముతోనే తీసికొని రావలయు.

ఇట్లు నీమిత్రుఁడు,
అల్లాయుద్దీనుఁడు.

లక్ష్మ— భీమసింగుమహారాజా! రసపుత్రశూరులారా! వసంతభట్టు
మనకొల్వునఁ బలుటక్కరియై వర్తించు కొతన మన మాతండు
ట్టివాఁడని గ్రహింపలేకయుంటిమిగాని నిన్నరాత్రి

సీ॥ "మర్మజ్ఞుఁడగుచు బాదూలుసింగిట కొంద
ఱనిఁ గూడు గుట్రకై యనిశ" మంచు
"నిన్ను దుంచియుఁ దల కొన్నను జక్రవ
ర్తికిని బాపుదురు కానుకగ" ననుచు
నన్నుఁ గొంపోయి యానడిరేయి నెక్కనిఁ
జెఱఁబట్టి ఢిల్లీకి నరుగఁ గోరి
శకటంబు నెక్కించి సరగునఁ గొంపోవ
సాగుచోఁ గత్తి హస్తమున బూని
తే॥ గీ॥ నేను దప్పించుకొనఁ బ్రయత్నించునపుడు
నాదుప్రాణంబు లపహరింపం గడంగ
ఖడ్గ మెత్తిన యంతలోఁ ఘనుఁ డొకండు
వచ్చి యాతనిఁ జంపి కాపాడె నన్ను

అట్లు నాకు ప్రాణదానం బొసంగిన మహాత్ముఁ డెవ్వఁడో గదా!

బాదూల్—(లేచి)

ఉ॥ మోస మొనర్చి మిమ్ముఁ గొనిపోవఁ గడంగిన బ్రాహ్మణాధమున్
భూసురవేషధారి నయి పోరి రయంబున దర్పమొప్పఁగా
గాసిలఁ జేసి కత్తికెరఁ గా నొనరించినవాఁడ నేనె మీ
రా సమయంబునం దొసఁగి నట్టి కృపాణ మిదే ధరాధిపా॥

భీమ—(లేచి, బాదూల్ సింగును కౌఁగిలించుకొని)

శా. నానాభంగుల గన్ను బ్రాముమి, మనరాణాగారినిం బట్టి యా
భూనాథాధముపాలి కంపి కపు సమ్మోదంబుఁ జేకూర్పఁగా
హీనాత్మం దలపెట్టి నట్టిఖలు నాపృథ్వీసురుం జంపి, యీ
రాణావంశము నిల్వఁ బెట్టితె కుమారా! నీవు శౌర్యోద్ధతిన్॥

అని తనచేతిలోని హారమతని మెడలో వేయును.

లక్ష్మ— భీమసింగుమహారాజా! సభికులారా! ఈయుత్తరంబులను బట్టి
విచారింప తప్పక యల్లాయుద్దీనుఁడు మన చిత్తూరుదుర్గంబుపై
దాడివెడలుట నిశ్చయ మని దోఁచుచున్నది. దీనికిఁ దగు ప్రతి
కృత్యం బేమై యుండును?

భీమ—లక్ష్మణసింగ్జీ! ప్రతికృత్యం బేమియున్నది? తురుష్కనాథుండు మన
దుర్గలక్ష్మిని వశపఱచుకొన నసమర్థుండనగునట్లు దుర్గపరివేష్టితం
బగు పరిఖలను శత్రుహృచ్ఛేదనంబు లగునట్లొనర్పవలయు.
గోపురప్రాకారాట్టాలకంబులను బ్రతిపక్షనిర్భేదితంబులగునట్లు
బలపఱచవలయును. చతురంగబలంబుల నెల్లను యుద్ధంబున
కాయత్తపఱచవలయును.

గోరా—రాణాగారూ! ఆ యల్లాయుద్దీనుండు సకల సైన్యసంధాన
సమేతుండై

సీ॥ గగనప్రచుంబితాగ్రసమేత ధాత్రీధ
  రముల మిక్కిలి ప్రయాసమున దాటి
క్రూరసత్త్వవిహార ఘోరమౌ దుర్గమా
  రణ్యభూములను ధైర్యమున దాటి
భీకరధ్వానసహ్యాద్భికరాంబుధితుల్య
  కూలంకషము లవలీల దాటి
తీవ్రాతపవ్యాప్తదీప్తవిస్తీర్ణమై
  కతతలంబుల మహోగ్రతను దాటి;
తే. గీ॥ అమరదుస్సాధ్యమైన దుర్గమును నిశిత
ఘోరశస్త్రవిద్యాప్రదక్షు లగు రసకు
మారమాతృభూమి యగు చిత్తూరుదుర్గ
రాజమును ముట్టడింప దుర్బలుడు నిజము॥

జయసింగు.—ధాత్రీధవాగ్రణీ! గోరాసింగు నిశ్చయించిన విధంబున నా తురుష్కనాథుండు చిత్తూరుదుర్గంబును ముట్టడింప నసమర్థుండను మాట నిక్కువంబు. కాక యాతఁడు మార్గమధ్యాగతంబులై యనితరోపాయసాధ్యంబు లగు నాటంకంబులను లక్ష్యముఁ జేయక దాడి వెడలినయెడల మొట్టమొదట రాజపుత్రస్థానంబున కీశాన్యప్రదేశ సంరక్షణకరంబు లగు "నాలివార్ భర్తపురి" దుర్గంబుల గడచికదా రావలయును.

ప్రతాప.—రసపుత్రక్ష్మాతలాధ్యక్షాగ్రణీ! రిపుక్షోణీశుం డగు నల్లాయుద్దీనుండు.

మ॥ సకలారణ్యనదీమహీధరభయాశ్చర్యప్రదక్షోణి ను
త్తుంగ మొప్పారఁగ దాటి దేవగిరినాథుం డేలు దుర్గంబు భం
గ కృత్తంబుం దగఁ జేసి యింక మనదుర్గక్షేమముం బట్టిసై
నిక సంఘంబులతోడ దాడి వెడలు న్నిక్కమ్ము ముమ్మాటికిన్॥

సమరసింహుఁడు.—భూధవచంద్రమా! ప్రతాపసింగు వాక్రువ్విన ట్లాతం డాల్వారు భర్తపురి దుర్గంబులఁ జయించినను, వీరాధివీర వాస్తవ్య పాత్రంబులగు జయపురి ధోల్పురి దుర్గరాజంబుల స్వాధీనం బొనరించుకొని ప్రాణములతో వచ్చుట యసత్యము.

దుర్గసింగు.—రాజాగ్రణీ!

సీ॥ వడి దేవగిరికోట స్వాధీన మొనరించు
  కొన గడంగు నపుడు కొంతసేన
ఢిల్లీనగరముపై డీకొన్న మొగలాయి
  కోట్ల జయించుచోఁ గొంతసేన
తనపైన దిరుగఁబడిన తురుష్కుల ఘోర
  సంతతు లడచుచోఁ గొంతసేన
అవనీధవులను బాధాక్రాంతులను జేయఁ
  గోరి జయించుచోఁ గొంతసేన
తే॥ గీ॥ ఇట్లు నిజసైన్యసంఘంబు లెల్ల సగ
రంబు లందునఁ గోల్పోయి యుంబుదక్క
దుర్బలుండైన తురకనాథుండు వేగ
వచ్చి చిత్తూరు ముట్టడింపం గలఁడె?॥

సాగరసింహుఁడు:—భూపాలచూడామణీ. రణనిహతశేషంబులగు స్వల్పసైన్యంబులతో నల్లాయుద్దీనుండు స్వశక్తి పరశక్తుల గ్రహింపక ధైర్యంబునఁ జిత్తూరుదుర్గంబుపై దాడి వెడలుట ముమ్మాటికి నసత్యంబు. అట్లుగాక యతఁడు మార్గమధ్యంబు నందలి దుస్తరకార్యంబుల నెల్ల నిర్వహించుకొనియో లేక శైలారణ్య నదీ ప్రదేశంబుల దాటియో కొంతవఱకే తెంచినను చిత్తూరు కర్తవ్యంబున నుండు భీతభూమిని గడచి రావలయును. అట్లైన దుర్గంబులఁ జయించుట కల్ల. అట్లుగాక యతండు ఆవలి

పంక్తికిని బీరప్రదేశంబునకు మధ్యనుండు గిరిగహనమార్గంబులనుండి రానుంకించినఁ దత్ప్రాంతవాస్తవ్యులగు భిల్లవర్గంబుల నిర్మూలించి వచ్చుట దుర్లభంబు.

బాదూల్ — క్షోణీతలాధిపా!

శా॥ అక్షీణోగ్రతరప్రతాపమున జన్యక్ష్మాతలంబందు శ
త్రుక్షోణీధవగర్వభంజనసమర్థుల్ సూర్యవంశోద్భవా
ధ్యక్షశ్రేణి యటంచు మ్లేచ్ఛవసుధాధక్షుం డెఱుంగుం గదా
కక్షుంబూనియు నాత డింక మనదుర్గప్రాంతముం జేరునే॥

ఒకవేళ నామూర్ఖుం డత్యాశాయుక్తచిత్తుండై చిత్తూరుదుర్గంబును ముట్టడించినను దురుష్కసైనికులు

సీ॥ జలరాశితుల్యమై శత్రుహృద్భేద్యమై
పొంగారుపరిఖను బూడ్పఁ గలరె?
యతివిశాలంబులై యభ్రంకషంబులౌ
ప్రాకారములను గూల్పఁ గలరొక్కొ?
బుధజననిర్మిత భూమ్యంతర రహస్య
మార్గంబులను గ్రహింపఁగల రొక్కొ?
ప్రజ్వరిల్లు రసపుత్ర శరాగ్నియందు భ
స్మీభూతములుగాక చెలఁగఁ గలరె?
తే॥ గీ॥ కాన భయ మేల మన కింతఁ గ్రాలుసుతులఁ
గనదె చిత్తూరుపురలక్ష్మి? కదనమునకు
సర్వసిద్ధులమై శత్రుసైన్యసంఘ
ములను గెల్వంగ యత్నముల్ సలుపవలయు॥

అజయసింగు:—

రాజేంద్రా! బాదూల్‌సింగు చెప్పిన ప్రకార మా యల్లాయుద్దీనుఁడు మనపైఁ దాడి వెడల కుండుట యసత్యంబు. ఒకవేళ సాహసించి

వచ్చినను మన దుర్గంబును స్వాధీనపఱచుకొనునని కలలోనైన దలంప వలదు.

(ప్రవేశము-చిదానందయోగి)

చిదా—మహారాణాగారూ! భీమసింగుమహారాజుగారు! రాజపుత్ర యోధులారా!

చం॥ బవరము డాయ వచ్చె రిపువార్ధితరంగము లేకమై మహా
రవమున వచ్చుచుండె నికఁ బ్రజ్ఞలు పల్కుటకాదు వారి నా
పవశమె మీర లివ్విధిని వ్యర్థులకై వడి మిన్నకుండినన్
జీవరకుఁ జేటుకాలమునఁ జింతిలు వారలు నిష్ఫలంబుగన్॥

మ॥ (పంచపాది).
కరవాలంబును జేతఁ బట్టినది సంగ్రామస్థలిన్ దోర్బలా
కరులౌ శత్రుల రూపుమాపుటకు నైకాదే విచారింపగన్
ధరణీపాలురు దేశరక్షణకు మున్ సంగ్రామరంగంబు లం
దుర కాంక్షీశుల నోడఁజేసి జయముం బొందంగ లేదొక్కొ మీ
కరవాలంబులు రిత్తఁబుచ్చి రిపులన్ ఖండించలే రొక్కో॥

మీర లందఱును సమరసిద్ధులై యుండవలయును. చక్రవర్తి సకలసైన్యంబులతోఁ జిత్తూరుపై దాడివెడలినాఁడు.

(ప్రవేశము-సేవకుఁడు)

మహారాజా! ఎవఁడో తురకవాఁడొకఁడు వచ్చియున్నాఁడు.

భీమ—తురకవాఁడు వచ్చియుండెనా? త్వరలో నాతనిఁ గొనిరమ్ము.

(ప్రవేశము-తురకవాఁడు.)

తురక—భీమసింగు మహారాజా! అల్లాయుద్దీను పాదుషాగారు మీతోఁ గొన్నిమాటలు జెప్పు మని నన్ను బంపెను.

మ.—మంచిది. అయిన వారిప్పు డెచ్చట నున్నారు.

రక.—ఈపురికి సుమారు పదునైదు క్రోసుల దూరంబులో నున్నవారు.

మ.—రసపుత్రశూరులారా! వింటిరా యల్లాయుద్దీనుండు మనపై దాడివెడలి వచ్చినాఁడఁట.

రాసింగు.—రాజేంద్రా! యల్లాయుద్దీనుం డశేషసైన్యసమేతుండై రానిండు.

రిపుసైన్యరక్త వార్నిధియందుఁ దరణినై
రివ్వున నే సంచరించు వాఁడ
పంచ మహాపాపవంతులౌ రిపులను
దండధరుండనై చెండు వాఁడఁ
బ్రతిపక్ష కాలసర్పవ్రాతములను బ
క్షీంద్రుండనై వధియించు వాఁడఁ
గతినాహితవ్రాతగాఢాంధకారంబు
భానుండనై రూపు బాపువాఁడ

తే॥ గీ॥ సందియంబేల నిశితశస్త్రంబుఁ బూని
శాత్రవానీకములు భయాశ్చర్యచిత్తు
లై నిజాయుధముల వీడి యతిరయమునఁ
బారిపోవంగఁ జేతునే పార్థివేంద్ర॥

యసింగు.—క్షోణీధవేంద్రా! రిపుఖ్యాతలాధ్యక్షాధముండైన యల్లాయుద్దీనుండు సకలాక్షౌహిణీ సమేతుండై బెదురులేక కదనంబున కడుదేరనిండు. రాజపుత్రయోధవీరులచే రువ్వంబడిన శిలాప్రవర్ష ఘాతంబులనుండియు శరాగ్నిజ్వాలలనుండియుఁ బ్రతికి యుండినగదా దుర్గంబును స్వాధీనంబొనరించుకొనుట!

ప్రతాప.—ధరాతలాధిపా! తురుష్కనాథుండు యవన, పారశీక, తురుష్క, మ్లేచ్ఛ సేనలతోఁ గోటను ముట్టడింప నిండు. నేన మత్సైన్యసమేతుండనై

క॥ అక్షీణబలంబున జ
న్యక్షోణీతలంబు నందు నరివర్గములన్
శిక్షితులను జేసెద నిట
లాక్షుని వలె నుగ్రమూర్తినై సత్వరమే.

సమరసింహుఁడు.—రాజాగ్రణీ! తురుష్కాధిపుండు సరగున నరుదేరనుగా! తురుష్కులు చంద్రధ్వజు లని యాచంద్రుండు సహాయభూతుండై సంగరంబునకు విచ్చేసినను సరే నిజప్రతాపంబున నాచంద్రధ్వజులను జంద్రసమేతంబుగాఁ బరాభూతులఁ జేసెదను.

దుర్గసింగు.—రాజపుత్రాధిపా! తురుష్కనాథుండు యుద్ధంబునకు రానిండు.

ఉ॥ బాకునఁ గ్రుమ్మెదన్ రిపుల వ్రచ్చెద మత్కరవాలధారఁ బ
ద్మాకర మందు మత్తగజ మాతురతం బడి వే మృణాళముల్
భీకరలీలఁ దుండెములఁ బ్రీతినిఁ జేయు గతిం దురుష్కులన్
డీకొని మస్తముల్ దునిమి నేఁ జెరియించెద సంగరంబునన్॥

సాగరసింహుఁడు.— రాజపుత్రాధిపాగ్రణీ ! తురుష్కసైన్యవార్ధితరంగంబు లేకమై చిత్తూరుపై పొరలి రానిండు. నిముషమాత్రంబున మత్ప్రతాపభీకర ప్రభాకీలలచేఁ దురుష్కసైన్యవ్రాతంబును నామమాత్రావశేషం బొనరించెద.

బాదూల్.—రాజపుత్రభూపాలచూడామణీ! ముష్కరాధ్యక్షుం డగు నాతురుష్కక్షితితలాధ్యక్షుండు స్వపక్షవిపక్షపాతాసదంశా

భేదంబు గ్రహింపక సుక్షత్రియానీకంబులపైఁ గత్తిం బూని సకలాక్షౌహిణీసమేతుండై జన్యక్షోణీస్థలంబునఁ బ్రత్యక్షంబు గానిండు.

దుర్గాగ్రమతులైన తురకాధములఁ బట్టి
  సింహంబు కైవడిఁ జీల్చువాఁడ
రణకుతూహలుఁడౌ తురకసైన్యముల యందు
  జచ్చర పిడుగునై చెలఁగు వాఁడ
బోరున నెదురైన సముష్కరాధము లందు
  ప్రళయానలము భంగి రగులు వాఁడ
మృత్యుదేవతఁబోలె మ్లేచ్ఛసైనికు లందుఁ
  జేరి దిగ్భ్రమ మందఁ జేయువాఁడ
గీ॥ కదనకేళిని నిశిత ఖడ్గమునుబూని
  తెగఁబడి రిపుల మస్తముల్ ద్రెళ్ళవేసి
  సంగరాంబుధి నీదియు భంగపఱతు
  పాదుషా భీతచిత్తుఁడై పఱ్వఁడంగ॥

అజితసింగు— నృపాలతిలకమా! శాత్రవానీకంబులు చిత్తూరును ముట్టడించిన నేమి? ద్వాదశార్కులంబోలు మా భ్రాతృద్వాదశ ప్రభాకీలలఁబడి శత్రుతమోధీశుండు మఱలఁ బ్రతికివచ్చునగదా దుర్గలక్ష్మిని స్వాధీనం బొనర్చుకొనుట!

చిదానందయోగి— రసపుత్ర భూమండలాధిపా! యా తురుష్కశుండాలంబులు మండితాఖండభూతులగు ప్రచండమార్తాండవంశోద్భవులపై దండువెడలిననేమి?

సీ॥ రణస్థలిని గోరాసింగ మార్చిన
  యవనముదేహంబు లవని బడవె!

బాదూల్ కరీంద్రంబు ప్రధనభూమినిఁ జొచ్చఁ
  దురకమృణాళముల్ దూలిపోవె?
దుర్గశార్దూలంబు దురమునఁ జెలరేగఁ
  బారశీక మృగముల్ బరుగులిడవె?
ఉగ్రప్రతాపసూర్యుని శరాగ్నిని మ్లేచ్ఛ
  సైన్యశలభతతుల్ సమసి పోవె?
తే॥ గీ॥ చక్రవర్తియెగాదు భూచక్ర మేలు
  కమలనాభుండు వచ్చి సంగరమొనర్ప
  భంగఁబుత్తురుమీర లెబ్భంగి చక్ర
  వర్తి చిత్తూరు దుర్గంబు బట్టఁగలఁడు?

భీమ— (తురుష్కుని వంకఁ దిరిగి) తురుష్కనాయకా! అల్లాయుద్దీనుండేమని చెప్పుమనెను?

తురక— మహారాజా! చక్రవర్తిగారు మీతో నిట్లుఁ జెప్పుమనెను. "ఏల మీరు వృథాజనవినాశముఁ జేసికొనెదరు? మాకు బాదాక్రాంతులై కప్పము నిచ్చునట్లొడంబడిరేని దుర్గంబును ముట్టడింపకయే పోవుదుము. అట్లొడంబడరేని మీ దుర్గంబును నిర్మూలించి మహారాష్ట్రులను బోలె మిమ్ముఁ బాదాక్రాంతులఁ జేసికొనెదను."

భీమ— (కోపముతో) ఏమీ! చక్రవర్తికి బాదాక్రాంతుఁడను గావలెనుగా?

సీ॥ ప్రళయకాలానల జ్వాలావృతోగ్రసం
  గ్రామసంచార శంకరనిభుండ
దారుణారాతి ఘోరారణ్యసముదగ్ర
  పటుతరచటుల వైశ్వానరుండ

సమరకాంతారసంచర భీకరారిమ
త్తేభసంహార సింహేంద్రనిభుఁడ
సమదగర్వోన్మత్త శాత్రవకుంభినీ
ధరగర్వభంజన సురవరుండ
తే॥ గీ॥ నిట్టి రవికులశ్రేష్ఠుఁడ, గట్టిడి యయి
తురకనాథున కోడి చిత్తూరు నందు
మానధనమును గోల్పోయి హీనమతిని
కప్పమును గట్టువాఁడ నా యొప్పిదముగ॥

అల్లాయుద్దీనుండు మద్యపానమదమాంసప్రమత్తుండై

సీ॥ సుక్షత్రియులు తాను జుల్కనగాఁ జూచు
పుడమివేలుపులంచు మురసినాఁడొ
మాతోడ రణకేళి మానినీమణులతో
సరసమాడుట యంచు నరసినాఁడొ
మారణభేరుల భూరిశబ్దంబులు
వాద్యంబు లని పొరబాటు వడెనొ
మాకోటఁ బట్టుట మఱి దేవగిరికోటఁ
బట్టుట యంచు విభ్రమమువడెనొ;
తే॥ గీ॥ దర్పమునఁ జిత్తోడ్ కోటపై దాడివెడలఁ
గడఁగి వచ్చునో పొడఁగనుగాత మత్ప్ర
తాపభీకరశౌర్యాగ్ని దశదిశలను
బ్రజ్వరిల్లంగ వేగమే భండనమున॥

తురుష్క—అయ్యా! ఏల యీ ప్రల్లదంబులు! తురుష్కనాథుండమితకోపస్వభావుండై వచ్చిన వారింప మీరసమర్థులు. నా మాట లాలించి యాతనితో సంధియొనరించుకొనుఁడు.

భీమ— తురుష్కనాథుండు వానీ! పురహరగరుడగమనసరసీరుహాసనసురవరామర ప్రభువు లందఱు దురమున కరుదేరసీ!

ఉ॥ దారుణఖడ్గరత్నముల దాల్చి రయంబున మీన నెత్తురుల్
పాఱుచు నున్నమట్టునకు భండనభూమిని బోరువార లే
తీరున భీతచిత్తులయి తేజమువీడి నిరాశఁబూని చి
త్తూరుపురంబునన్ రిపుల దూరగ నిత్తురొ రాజపుత్రకుల్.

నీవు మీ పాదుషాతో నిద్దియే చెప్పుము.

తురక—చిత్తము. (నిష్క్రమము)

భీమ— పతంగవరకులవీరులారా! మీమీ విక్రమములఁ జూపఁబోవు సమయం బాసన్నం బయినది.

సీ॥ ఎన్నెన్నొ పుణ్యంబు లేర్పడఁ జేసి యే
పుణ్యసీమను మీరు బుట్టినారొ?
నేత్రోత్సవమొనర్చు గోత్రమహారణ్య
పుణ్యనదులకు నెద్ది పుట్టినిల్లు?
సకలకళాధాము లకలంకముగఁ గాంచ
నే భూమినోము ఫలించె మించి?
యెల్లసస్యంబులఁ గొల్లలుగా నిడి
యేమాతమిమ్ము బోషించుచుండె?
తే॥ గీ॥ అట్టి రసపుత్రభూమి హితార్థ మాజిఁ
గఱకుతురకలతోఁ బోరి త్వరితగతిని
బాఱద్రోలియు స్వాతంత్ర్యపరులగుటకు
సాయశక్తులఁ గడగుఁడీ శౌర్యమొప్ప॥

మఱియు

కం॥ చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మినిఁ
జిత్తమునం దిడియు దురముఁ జేయుఁడు మీరల్.

బిత్తరి పాలకుడి మదో
న్మత్తులఁ దురకాధములను మార్కొను వేళన్.

గోరా.—

ఉ॥ ఆరయ దోయజాప్తకుల మందుదయించియు నెల్లవిద్యలన్
నేరిచి సుప్రతాపగుణసీరధులంచును పేరునొంది చి
త్తూరురమాహితార్థ మయి ధూర్తులమై తలలూడిపోయినన్
బోరుదు మయ్య మొండెములఁ బూని రణంబున భూధవేంద్రమా॥

బాదూల్— రాజేంద్రా!

ఉ॥ చచ్చిన యుద్ధమందు బడిచచ్చుట యొండెను లేక మ్లేచ్ఛులన్
వ్రచ్చఁ గడంగి సత్వరమె పాఱఁగ దోలుట నొండెగాని వె
న్నిచ్చియుఁ బాఱువారమె! మహేశుఁడు ధీరత శూలపాణియై
వచ్చిన, దేశరక్షణకు పౌరుషకీర్తులు రిత్తబుత్తుమే?॥

భీమ.— గోరాసింగ్జీ! నీవు సర్వసైన్యంబులను యుద్ధంబునకు సిద్ధము జేయుము. సభికులారా! కాల మతిక్రమించినది. ఇఁకఁ గొల్వు ముగింతము.

రసపుత్రకదనము.

తృతీయాంకము.

—* ప్రథమరంగము. చిత్తూరుకోట ముట్టడి *—

(ప్రవేశము) కోటపైని రసపుత్రవీరులు-క్రింద తురుష్కసేనలు:—

(ప్రవేశము) రహిమానుఖాను, అల్లాయుద్దీనుఁడు:—

రహి—మహాప్రభూ ! రసపుత్రవీరుల జయించి దుర్గమును వశపఱచుకొనుట దుష్కరము. రాజపుత్రయోధులచేఁ బ్రయోగింపఁబడిన ఱాతిగుండ్లవలనను, బాణముల వలనను, సలసల కాఁగుచున్న నూనెవలనను మనసైన్యము మూఁడుపాళ్ళు సమసినది. ఇంకొక్కపాలు మిగిలియున్నది. సైన్యములన్నియుఁ గూడి యాఱునెలలనుంచి ప్రయత్నించినను కోటను బట్టుకొననసమర్థలయినవి. ఇప్పుడు కొద్దిసైన్యముతోఁ గోటను బట్టుటకల్ల. కావున మఱలి మనఢిల్లీకి బోవుట యుక్తము.

అల్లా—అరెరే! ముట్టడిమాని పోవుదమా? ఎంతమాట లాడితివి? వ్యర్థముగా వచ్చినదారిని మఱలి పోయిన బాగుండదు కావున నీవా రసపుత్రులపాలి కరిగి పద్మినీదేవిని జక్రవర్తికి నర్పించిన కోటముట్టడి మానిపోవునని చెప్పుము.

రహి—వా రందుల కంగీకరించకున్న

అల్లా—పోని యాపె నొక్కసారి చూపించినను సరే. ముట్టడి మాని పోవు నని చెప్పుము.

రహి.—అందులకు నంగీకరించనిచో

అల్లా.—దాని కయిష్టపడి నేని కోటను బాడొనర్చి వారి స్వతంత్రతఁ జేకొనుదు నని చెప్పుము.

(రహిమాన్, అల్లాయుద్దీన్, తురుష్కసైన్యము నిష్క్రమము.)

(ప్రవేశము) భీమసింగు, గోరాసింగు, బాదూల్ సింగు, ప్రతాపసింగు, దుర్గసింగు, జయసింగు, సమరసింహుఁడు, అజేయసింగు, సాగరసింగు.

భీమ.—గోరాసింగ్జీ! తురుష్కసైన్యములు కోటముట్టడి మానుటకుఁ గతం బేమి?

గోరా.—మహారాజా! కారణం బేమియుండును. మనధాటికి నోర్వఁ జాలకయే.

(ప్రవేశము సేవకుండు.)

మహారాజా! యెవఁడో తురకవాఁడు మీకు సందేశంబుఁ దెచ్చి నాఁడు.

భీమ.—ఏమీ! తురుష్కుండు సందేశముఁ దెచ్చినాఁడా! సత్వర మాతనిఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

(సేవకుండు నిష్క్రమము)

(ప్రవేశము) రహిమానుఖాను భీమసింగునకు సలా మొనరించి

రహి.—భీమసింగు మహారాజా! అల్లాయుద్దీను చక్రవర్తిగారు మీకు రాయభారముఁ బంపినారు.

భీమ.—ఏమీ! చక్రవర్తి రాయభారంబుఁ బంపెనుగా!

గోరా.—అప్పు డాతని కందిన జుట్టును, నందకుండిన గాళ్ళునుగదా.

ప్రతా.—ఇంతటి పౌరుషవంతుఁడైన యాతఁడిప్పుడు దుర్గంబును ముట్టడింప నేల?

దుర్గ.—ముట్టడింప కేమి! యాతనికి మనోగర్వాంధకారము కన్నుల గెగదట్టినది గదా.

బాదూల్.—ఆకుటిలుండు సరియైన రాయభారముఁ బంపునని నాకుఁ దోఁచదు.

జయ.—ఆ మూర్ఖునిచర్య యిద్దియే కాఁబోలు. మిన్నుమన్నెఱుంగక క్రొన్నన శత్రువులపై వచ్చుటయు వారిని జయింప నశక్తుండైన రాయభారంబులఁ బంపుటయు.

సమర.—సంగరకాలమధ్యంబున రాయభారులఁ బంపుట శూరజన లక్షణంబని యాతం డెంచియుండును.

అజేయ.—కాకున్నఁ దురుష్కులేడ! రసపుత్రుల జయించు టేడ!

సాగర.—పాపమాబుద్ధిహీనుండు దురాశ దుఃఖదాయకంబని యెఱుంగ లేదు కాఁబోలు.

భీమ.—రసపుత్రవీరులారా! యేల మీ కీవృథాభాషణములు. రాయ భారం బేమని పంపెనో తెలుసుకొందము. (రహిమాను వంక తిరిగి) మీచక్రవర్తి రాయభారం బేమని పంపెను?

రహి.—మహారాజా! తనకు మీపయి నేమియు ద్వేషములే దనియుఁ బద్మినీదేవిని దన కర్పించినఁ గోటముట్టడి మాని పోవు[illegible] ననియు

భీమ.—(క్రోధముతో)

శా॥ ఓరీ! మ్లేచ్ఛకులాబ్ధిబాడబమ! గర్వోన్మత్త సంప్రాప్త! దు
ర్వారోగ్రప్రకటప్రతాపవిభు భార్యారత్నముం గోరెఁగా?।
మీరాజాధమచక్రవర్తి; పురలక్ష్మిం బట్ట నుంకించియున్
ధీరాత్మం డయి రాజపుత్రుల శరాగ్నిం దప్పుఁడా టొప్పునే?।

గోరా — ఉ॥ కారులుగూయసాహితివిగాహితుఁ కాధమ! దుర్మదాంధుఁడ
వీరపలితవ్రతామతిని వెంబడి చేకొని పోవ నెంచనే?
ధీరత నిట్టి వార్తలను దెచ్చితె? వానికిఁగాదు, నీకు నేఁ
గోరి యొసంగుచుంటి నిదె కొన్ము ముదంబున మృత్యుకన్యకన్॥

జయ — ఓరీ కలుషభాషణా! నీవాలుకను వేయిచీలికలుగా నఱికినను బాపంబులేదు సుమా.

ప్రతా — కం॥ ఏలా దుర్మతి! వచ్చితి
యీలాటి కఠోరవార్త లిమ్మెయిఁ జెప్పన్?
జాలు నిఁక నిన్ను మత్కర
వాలంబున భూవనితకు బలినిత్తు వెసన్॥

సమర — రాజా! సంశయంబేల? ఈదుర్మార్గుని గతప్రాణునిఁ జేసెదను.

దుర్గ — కం॥ భయ మొక్కింతయు లేకయె
రయమున నీవార్త నిటుల రాఁ దెచ్చితె! ని
న్నుఁ యమునిఁ జేర్తు నిపుడు సం
దియ మిఁకఁ బడబోకు దుర్మతీ మూఢాత్మా॥

అజేయసింగ్ — ఇంకను వీని ప్రాణములతో నుంచితిరా?

బాదూల్ —

శా॥ హిందూరాజ్యరమాలలామసుతులన్, హేయంబుగా దాస్య మం
దుం దృప్తింబడఁ ద్రోసి దుష్కృతములన్ ధూర్తుండునై చేయు నా
నిందాపాత్రుండు తురుష్కనాథుకడ దుర్నీతుండవై చేరి యీ
సందేశంబును దెచ్చినాఁడవుర? నీచా! కాలునిం జేర్తునిన్॥

సాగర — ఒకవేళ సామ్రాజ్యాంధకారుం డిట్టి కుటిలసందేశంబుఁ బంపినందుల కేమి గాని, తగుదునని ధైర్యంబునఁ దెచ్చిన నీతల వేయి వ్రక్కలఁ జేయకుండుట యుత్తతిదోషంబని నిశ్చయంబైనది.

భీమ — ఉ॥ దుర్గము బట్టనెంచెఁ గద దోర్బలశాలునిభంగి బొంగి స
న్మార్గధురీణులైన మము మార్కొని దుర్గముఁ బట్టలేఁడె? దు
ర్మార్గుఁడు, చక్రవర్తి; పలుమాటలిఁకేలను పొమ్ము పొమ్ము నిన్
దుర్గతి పాలొనర్చినను దోసముగల్గును దూతవౌటచే॥

శూరాగ్రేసరులారా! మనమింతగ నిదూషించవలసినదేమియున్నది. ఈతండు తనసేనకాధర్మం బనుసరించినాఁడు. (రహిమానువంకఁదిరిగి) రాయభారము సవిస్తరముగాఁ జెప్పుము.

రహి — మహారాజా! అందులకు మీరంగీకరింపనిచో మీదుర్గంబును భగ్నం బొనరించువాఁడనని చెప్పుమనెను.

భీమ — నీవు మీచక్రవర్తి యొద్దకు మఱలి పోయి, యీయర్థంబునఁ జెప్పుము.

సీ. ఆజన్మమరణంబు నాహవకేళియే
యన్నపానములు మా కగుననుము
దుష్టులశిక్షించి శిష్టులఁగాచుటే
నీతికంకణము మా చేతి కనుము
మానాభిమానముల్ మాతాపితలు పౌరు
షము ధైర్యమును సహజంబులనుము
నిత్యసత్యము మాకు నియమంబు ధర్మమే
మార్గంబు క్రూర దుర్మార్గ యనుము
తే॥ గీ॥ మానవంతులైన యెడల మాటలుడిగి
కత్తిఁ బట్టియు మాతోడఁ గదనమందుఁ
బోరి యశమును గాంచు మోమూర్ఖచిత్త
మ్లేచ్ఛకులపాంసనాధమ! తుచ్ఛ! యనుము॥

రహి — మహారాజా! యింకొక సంగతి కద్దు. అట్లుగాక మీరా[illegible] నాతనికిఁ జూపించినను సరే యతఁడు కోటముట్టడి మా[illegible]

వును, అందులకు నంగీకరించవలేని విూకోటను నిర్మూలించుట నిశ్చయము.

భీమ — రసపుత్రశూరులారా! యిందులకు మీ రేమనియెదరు?

గోరా — ఇందుల కాపె యనుకూలించిన సరే

[illegible]య — ఆమె యిందుల కంగీకరించుటకల్ల

ప్రతా — ఆపతివ్రతాశిరోమణి తనపవిత్రగాత్రమును తురుష్కధాత్రీధవునికిఁ జూపు ననుమాట యసత్యము.

సమర — ఆమె యీకృత్యంబున కాయత్తపడునని కలలో నైనఁదలంపవలదు.

దుర్గ — ఆపవిత్రచరిత్ర యెచట! యీతురుష్కాధమునకుఁ దనదివ్యసుందరాకారంబుఁ జూపించు టెచట!

అజేయ — ఆమె ప్రాణత్యాగంబునకైన నంగీకరించునుగాని యిట్టి నీచకృత్యంబున కొడంబడదు.

బాదల — పద్మినీదేవి యందుల కిష్టపడుననియా మీయభిప్రాయము?

సాగర — తురుష్కులనామంబైన వినవొల్లని యాపతివ్రతాశిరోమణి యిట్టికార్యంబున కనుకూలించుటకల్ల.

భీమ — (ఆలోచించి) రహిమానుఖానుతో నీవుపోయి రేపుదయంబునఁ జక్రవర్తి నొంటరిగా రమ్మనుము.

(రహిమాన్ నిష్క్రమము.)

బాదల — రాజా, ఏల తొందర పడితిరి? పద్మినీదేవి యిందులకంగీకరించుననియా యూహించితిరి.

భీమ — ఇందులకాపె యంగీకరింపకున్న నద్దంబున నాపె ప్రతిబింబమును జూపింపవచ్చునుగదా.

గోరా — అవు నట్లే కనుపఱుపవచ్చును.

ద్వితీయరంగము.

పద్మినీదేవి యంతఃపురము.

(ప్రవేశము పద్మినీదేవి.)

పద్మి —

ఉ॥ భండనభూమియం దుభయపౌరుషముల్ కనుపింప సేనలు
దండతఁబోరుచుండె బరతంత్రమునంగ నెఱుంగ నట్టియా
మండిత కాంతిభూతులగు మా రసపుత్రచమూవరాళి కా
యండజవాహనుండొసగు నంతసుఖంబు జయంబు నిమ్ముగన్ ॥

ఆహా! ఈహిందూస్థానము తురుష్కవాతంబు బడుట వలనఁ గలిగినదురవస్థ యింతయంతని వేనోళ్లఁబన్నగేశ్వరునికైన నెన్నశక్యమే?

సీ॥ అవ్యక్తకన్యకలఁ బెండ్లాడుటకతననే
బాల్యవివాహముల్ ప్రబలమయ్యెఁ
బరకామినులబట్టి చెఱబట్టుకతననే
స్త్రీలకు ఘోషా విధింపఁబడియెఁ;
కల్లుంబులెల్లను గాల్చుటకతనమ
హాకావ్యతతు లెన్నొ యడఁగిపోయె;
భరతపుత్రులు కులభ్రష్టులౌకతననే
తురకల జనసంఖ్య పెరుగఁదొడగె;
తే॥ గీ॥ ధామదేవత చాల రేగుకతన జనులు
తిండికై దాస్యవీరధి దిగుచు నుండ్రి;

కఠిన తురకలఁ గొల్చుట కతన దేశ
భాష నశియించె నెల్లరు వ్యర్థులైరి ॥

తే॥ గీ॥ అకట! పురుషులు పారతంత్ర్యాభిలాషు
లగుటచే స్త్రీల స్వాతంత్ర్య మడగునంటె
స్త్రీలస్వాతంత్ర్య మడగుట చేతవారి
కెల్ల నుత్తమవిద్య నశింపవలసె ॥

(ప్రవేశము) భీమసింగు, చింతాక్రాంతుండై

పద్మిని— నాథా ! (లేచి)

చ॥ దినదిన ముండునట్టి ముఖ తేజము నేడుఁగనంగరాదు కా
రణ మరయంగలేను రణరంగమునం గలవార్తలన్నియున్
మనమునఁ దల్చి యిట్టు లసమానవిచారపయోధి మున్గి రో
యుచు రసపుత్రశూరులు రయంబున మ్లేచ్ఛుల నోడఁజేసిరా!

భీమ— కాంతామణీ!

తే॥ గీ॥ జయము నందంగ లేదపజయము నంద
లేదు మానసము లారుగా మ్లేచ్ఛకోట్లు
దుర్గమునుబట్ట యత్నించె తుదకు రాయ
భార మంపెను వడి చక్రవర్తిమాకు ॥

పద్మి— మనోహరా! మీరా రాయభారంబున కంగీకరించితిరా!

భీమ— (ఆత్మగతము) దైవమా! చిక్కునబెట్టితివే! ఈమెకు రాయభారం బంగీకరింప తేదనిన మరల యుద్ధంబు జరుగునని మిన్నకుండును అంగీకరించితిమని చెప్పిన రాయభారం బెద్దియో యడుగును. రాయభారంబుఁ దెలియఁజేసిన నేమి యసందర్భము వచ్చునో (ఆలోచించి) ఎట్లును జెప్పక తప్పదు. (ప్రకా

వై.సా. 212 ల.శా.

శముగా) ప్రేయసీ! రాయభార మంగీకరించితిమి (అని తలవంచుకొనును.)

పద్మి— ప్రాణనాయకా! ఏమట్లు చింతాక్రాంతులైతిరి ? రాయభారంబు విధిలేక యంగీకరింపవలసివచ్చినదా ?

భీమ— విధికత్సంబుగానైన నేమి, గాకుండిన నేమి, సందేశంబును స్వీకరించితిమి.

పద్మి— నాథా! అయిన నది యెఱింగింపరా ?

368

భీమ—

ఉ॥ అంబురుహాయతాక్షి! విను, మా తురకాధిపుఁ డంపె రాయభా
రంబు నదెట్టులన్న నినుఁ గ్రన్నన నాతని కిత్తుమేని దు
ర్గంబును వీడిపోవు నికఁ గామిని నిన్ను నొసంగకున్న దు
ర్గంబును బాడొనర్చి వడిగా రసపుత్రుల గెల్చువాఁడనిక్ ॥

ప్రథమంబు నాతండిట్లుఁ బల్క రసపుత్రులెల్లరు కోపోద్రేకులై యట్టి సందేశముఁ దెచ్చినవానిని వధింప యత్నింప నేను వారించితిని. అంత నాతం డింకొకవిధంబునఁ దెల్పెను.

పద్మి— ఔరా! యీతురుష్కపు రక్కసుం డెంతఁ దలపెట్టెను. తొల్లి రావణుండు సీతను దొంగిలిపోయెనని యీతండు నన్ను దొరతనంబున గొంపోవ నెంచెనుగాని పరకాంతాపహరణంబున రావణుండు ప్రాణంబులఁ గోలుపోయెనని దలంచలేదు కాబోలు. నాథా! రెండవ తెఱం గెద్ది ?

భీమ— కాంతామణీ! భవదీయజగన్మోహనాకారం బొక్కసారి చూపి నేత్రోత్సవం బొనరించిన నాతఁడు ముట్టడి మానిపోవునని. ఇందులకు మే మనుకూలించితిమి

పద్మి — ప్రాణనాథా! కాంతలకు స్వాతంత్ర్యము లేకపోవుటచేఁగదా నా కెఱింగింపక మీ రందుల కనుకూలించి నా కవమానంబు సంధిల్లఁ జేయ దలంచితిరి.

భీమ — సాధ్వీమణీ! అట్లెన్నఁడును దలంపకుము. నీదివ్యమోహనాకారం బన్యులకు నగుపఱచుట నాకున్మాత్ర మవమానకరము కాదా? అయినను

తే॥ గీ॥ తాత ముత్తాతలాదిగాఁ దనరుతరము
లెన్ని యెన్నింట నుండియో యున్నయట్టి
మన స్వతంత్రత విడనాడి మనగవలసి
వచ్చునోయని చింతిలి వల్లెయంటి।

పద్మి — నాథా!

తే॥ గీ॥ కలలయందైనఁ బరుసఁ నేఁగాంచి యెఱుఁగ
నద్దమందైనఁ బరులు నన్నరయలేరు
కాన నేనొక్కమ్లేచ్ఛుని కంట బడుట
కల్ల యనువాఁడు చూచుట కల్ల కల్ల॥

స్వాతంత్ర్యాభిమానంబునకై యగ్నినురకమన్నను నురికెదను గాని నేనొరునికంటఁబడి యాతని మనంబున దుర్బుద్ధి సంకురింపఁ జేయనొల్లను.

భీమ — ప్రేయసీ! నీవాతనికంటఁబడి యవమానంబు నొందకున్న పోనీగాని యద్దమందు నీ ప్రతిబింబం బతనికిఁ జూపెదవా?

పద్మి — ప్రాణేశ్వరా! ఆతఁడు కేవలము నన్నుఁ జూచిన నొకటియు లేక నాప్రతిబింబంబును జూచిన నొకటియునా!

భీమ — తరుణీమణీ! నీ విందులకుఁ బ్రతికూలింపఁదగదు. అట్లుఁ బ్రతికూలించిన స్వాతంత్ర్యముకొఱకు మరల పోరాటము నెప్ప

టిల్లును. ఏల వృథాజనవినాశనమును, ధనవ్యయము నొనరించుకొనవలయు?

పద్మి — నాథా! భర్తయనుజ్ఞ మీరుట పాతివ్రత్యలక్షణంబుగాదు. కావుననందులకు నే నంగీకరించితిని. నా కతఁడు బొడఁగట్టకుండ నాప్రతిబింబం బతనికిఁ గనుపఱపుఁడు.

భీమ — రేపు సూర్యోదయంబుననే భవత్ప్రతిబింబసందర్శనార్థంబు చక్రవర్తి రాఁగలఁడు. నీవిట కరుదెమ్ము. చాలకాలమైనది. నేఁ బోయెదను. (నిష్క్ర...)

తృతీయరంగము.

రాజపుత్రుల సభ.

(ప్రవేశము)- భీమసింగు, గోరాసింగు, జయ, ప్రతాపసింగ్, సమర, దుర్గ, అజిత, బాదూల్‌శింగు, సాగర, కూర్చుండి యుందురు.

(ప్రవేశము-భయకంపితుఁడై యల్లాయుద్దీనుఁడు.)

భీమ — చక్రవర్తిగారు! విచ్చేసితిరా? అదిగో పద్మినీదేవిని జూపుదుము.

అల్లా — (భయముతోఁ దడఁబడుచు బాగుగఁజూచి) భీమసింగ్ మహారాజా! మీరు నాకొనర్చిన మర్యాదలకుఁ జాల సంతోషించినాను. మీ ధర్మగుణమును నెన్న నేనెట్లు శక్యము? కాకున్న నొంటిగావచ్చిన శత్రురాజునకు నెంతయో మర్యాద [illegible] చేయుదురు?

(సింగులు చక్రవర్తిని గత్తులతోఁ గొట్ట యత్నింతురు)

భీమ — చక్రవర్తిగారు! నేను మీచేతఁ బొగడబడునంతవాఁడనా? (సింగులవైపు జూచి) రసపుత్రులధర్మము నొడిగట్టుకొందురా

చక్రి.—ఇఁక ముందు మీరును నేనును స్నేహభావంబున నుందుము.

భీమ.—మంచిది. మీయిష్టానుసారముగ నట్లేయుందము. (సింగులవైపుఁజూచి) అధర్మప్రవర్తనము మానుఁడు.

చక్రి.—అవును. ఇదివరకు మీయెడ నధర్మముగానే ప్రవర్తించితిని. క్షమింపఁ గోరెదను.

భీమ.—ఇంతలకు క్షమింపనేల? మీరలిఁక యధర్మంబును మానుఁడు.

(అనుచు చక్రవర్తియు భీమసింగును ముందుకుఁబోదురు.)

(తెరవ్రాలును)

(అల్లాయుద్దీనుయొక్క సైనికు లాకస్మికంబుగ వచ్చి భీమసింగును బట్టుకొందురు.)

భీమ.—(రోషభయాశ్చర్యంబులతో)

ఓరీ! క్షుద్రకులేంద్రమా! సమదగర్వాంధా! తురుష్కాధమా
మా రాజన్యులు నిన్ను జంపుటకునై మార్కొన్నఁగాపాడితిన్
గ్రూరా! తత్ఫలమందితి న్వడి నహా! కొంపోవ నుంకించితే
ఛీ! రమ్మా నిను కాలుసన్నిధికి నక్షీణోగ్రలీలన్ బంపెదన్॥

అల్లా.—ఓరీ రాజపుత్రాధమా! నిన్ను డిల్లీకి ఖైదీగాఁ బట్టకొనిపోవుచుంటిమి. పద్మిని నొసంగితివేని నిన్నువిడిచెదము.

భీమ.—(క్రోధముతో)

శా॥ ఓరిమహోగ్రకల్మషుఁడ! యోరి పరాక్రమహీన! క్రూర! యీ
ధారుణి సూర్యవంశజులు ధర్మముఁదప్పుదు రెన్నఁడెంచి యా
దరిని మీ దెఱుంగకయిటు తెంపునఁ గారులు కూయసాగితే?
వారిని నిన్నునిం జదిపి భారముదీర్చెద భూమిదేవికిన్.

యీ ఘోర సంగరారణ్య సంచార పంచాననంబగు నీ భీమసింగును వధించునది? ఇదియే, యమపాశతుల్యంబగు మద్బాహు పాశంబులచే నిన్ను విగతజీవునిఁ జేసెదను. వృథాపౌరుషమా! యేల నాయందు నిల్చెదవు? క్రోధమా! నీకు వేఱొండుస్థానంబు గన్పడలేదా? ఆశాపిశాచమా! నీదానిని నీవు పొమ్ము. ఇంక నెక్కడి చిత్తూరు రాజ్యము! స్వాతంత్ర్య లక్ష్మీ! యిక నీకుఁదగువారి ననుసరించుము. హా! పద్మినీ! హృత్పద్మినీ! నీ వేసామాన్య పురుషునికైనఁ గరగ్రహణం బొనరించుకొనిన యెడల నిట్టిదుస్థితి నొంద కుందువుగదా! నీసుందరప్రతిబింబమును బరునకుఁ జూపిన యీఖలునకిట్టి యనర్థ రాకుండును గదా? ఛీ! విచారమా! మఱల యేల డాయంజేరితివి. ఐహిక సౌఖ్యాభిలాషమా! యిక నీ వదృశ్యురాలవగుము. స్వర్గమా! నీవు కరతలామలక మగుచుంటివిగదా. (ప్రవేశము) అల్లాయుద్దీనుఁడు) ఆహా? మఱల నదిగో యీపాతకి వచ్చుచున్నాఁడు. ఓరోరీ: యింతఁ డెట్టిదుర్భాషలాడునోగదా? పంచ మహాపాతకయుక్తంబగు నాతని ముఖంబును జూడఁగూడదు. నేత్రములారా! యిక మీదృష్టిని విసర్జింపుఁడు. శ్రవణకుహరములారా! యిక మీశక్తిని విడువుఁడు.

(ప్రవేశము:— అల్లాయుద్దీనుఁడు, రహిమాన్ ఖాన్)

అల్లా.—ఓరీ! కాఫర్ రాజపుత్రా! నీకుఁ బ్రాణములపై నాశగలదేని పద్మినిని మాకర్పించుము.

భీమ.—ఓరీ! కామాంధీభూతచేతస్కుఁడా! యింతవరకు నీవు మానాభిమానములుగల వీరపురుషుండ వనుకొంటిమి గాని యిట్లు దుష్కార్యములఁ జేయుండవని యెన్నండును దలపలేదు. రాజపుత్రులకు మానాభిమానములేతలిదండ్రులని యెఱుంగుము.

మ: పరభార్యామణి నిష్కళంక యనుచుఁ భావంబునం జెంచవో
ఘనవా యిట్టుల గోరజూచితివి యోపాపాత్మ! చండాల! నీ
శిరముం ద్రుంపక సాగనంపితిమిరా చింతింపలేవేల? న
త్తన్నుం బద్మినిఁ జూడనచ్చినపుడో దంభవ్రతా! ముష్కరా!
చేత ఖడ్గంబుఁబూని శౌర్యవంతుండవైతివేని మాతోడి ధర్మ
యుద్ధం బొనరించి జయంబు నొందుము.

"నిన్నుఁ జంపెద" నని నంత మాత్రమున నీతుచ్ఛప్రాణంబుల [illegible]శపడి వీరపతివ్రతామణియగు పద్మిని నర్పించి సూర్యకులంబునకుఁ గళంకంబు దెత్తునని కలలోనైన దలంపవలదు.

అల్లా— అట్లనా మంచిది (రహిమానుఖానుతో) రహీ! ఎఱ్ఱగాఁ
గాల్చిన యినుపకడ్డీలచే నీతని కన్నులను బొడిచివేయుము.

(రహిమాను కాల్చిన యినుపకడ్డీలను దెచ్చి భీమసింగుకన్నులు పొడుచు
టకు సిద్ధుడైయుండఁగా సేవకుఁడు ప్రవేశించి)

సేవ— మహాప్రభూ! ఎవరో రాజపుత్రుండు మీకు సందేశము
దెచ్చినాఁడు.

అల్లా— రాజపుత్రుడు సందేశము దెచ్చెనుగా? రహిమాన్! రాజ
పుత్రుండెవఁడో రాయబారము దెచ్చినాఁడు. వధ నాపుము.

(రహిమాన్ అట్లుచేయును.)

(ప్రవేశము) దుర్గసింగు.

అల్లా— రాజపుత్రా! ఆకుర్చీపై కూర్చుండుము. (దుర్గసింగు కూర్చుం
డును.)

దుర్గ— చక్రవర్తిగారూ! మహారాణాగారు మీకు రాయబారంబు
బంపిరి.

అల్లా— ఏమని పంపిరి?

దుర్గ— "భీమసింగు మహారాజుగారిని విడిచెదరేని భర్తసంరక్షణా
ర్థము పద్మినీదేవిగారుమిమ్ము వివాహమాడ నిశ్చయించుకొనిన
దని

అల్లా— వహ్వా! నన్నుఁ బద్మినీదేవి పెండ్లి యాడునుగా? శబాస్
మంచిది. ఇంకేమని పంపిరి.

దుర్గ— అందులకు మీ రనుకూలించిరేని—

అల్లా— అనుకూలించకేమి? నే పడుపాట్లన్నియు నాపెకొరకేగదా?

దుర్గ— అమెను సాగనంపుటకు రాజపుత్రస్త్రీలందఱు పల్లకీలలో
నెక్కివత్తురు. వా రేడువందలకన్న నెక్కుడుగా వత్తురు.

అల్లా— (తనలో) ఏడు వందలమంది వచ్చెదరుగా! వీరికందఱకు తగు
పరిభవం బొనరింపవలయును. (ప్రకాశము) అయిన

దుర్గ— వారు ఘోషాస్త్రీలుగాన మీ సైనికులలో నెవ్వండును
వారికి గనుపించఁగూడదు. వారందఱకుఁ బ్రత్యేకముగా డేరా
లను వేయించవలయును.

అల్లా— మంచిది. తరువాత!

దుర్గ— పద్మినీదేవిగారు తనభర్త నొక్కసారి కలసికొని మాట్లాడి
తదుపరి మీయధీన యగును. ఇందులకు మీ రంగీకరించవల
యు. ఇదే సందేశము.

అల్లా— సరే మంచిది. పద్మినీదేవిని సాధ్యమైనంత త్వరలోఁ దీసికొనిరండు.

దుర్గ— అల్లనే శీఘ్రకాలములోనే తీసికొని వత్తురు. ఇక నేను సెలవు పుచ్చుకొనియెద. (నిష్క్రమము)

అల్లా— రహిమాన్! చూచితివా! రాజపుత్రులు మనధాటికి వెరచిరి పాపము వారిల్లు మొదటనే పద్మిని నిచ్చిన నింతయవస్థ చెంద కుందురు గదా! నేడు నాకు పద్మిని పొందు లభించునుగదా! నే నిక నలంకరించుకొనుటకుఁ బోయెదను. నీవును రమ్ము.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమింతురు)

(తెరలో పల్లకీమోత) (ఒక పల్లకీ భీమసింగుకడకు వచ్చును)

పల్లకీమోయువాడు.—

భీమసింగుమహారాజుగారూ! పద్మినీదేవిగారు అల్లాయుద్దీనుని పెండ్లాడియైనను మిమ్ము రక్షించుటకు నిశ్చితురాలైనది. మిమ్ము నొక్కసారి చూచిపోవచ్చినది:

భీమ— ఆ! ఏమి! పద్మినీ యల్లాయుద్దీనుని బొంద నిశ్చయించినదిగా! ఔరా! స్త్రీలెంతటిసాహసురాండ్రు, ఛీ! ఆపరాత్మురాలి మోము నేఁ జూడ నొల్లను.

గోరా— (పద్మినీ వేషముతో) మహారాజా! నేను గోరాసింగును మీరీపల్లకీయందుఁ గూర్చుండి పారిపొండు.

భీమ— (గోరాసింగును గాగలించుకొని) గోరాసింగ్జీ!

ఉ॥ వంచన జేసి నన్నుఁ జెఱఁబట్టిన వంచకులైన వారి వం
చించియు నీవు నన్నిటుల శీఘ్రమె మ్లేచ్ఛులబారినుండి ర

క్షించితివయ్యా! యిప్పుడట కేగుము పట్టుము చక్రివర్తినిం
ద్రుంచుము శత్రుసైన్యముల, దోర్బల సింహ ప్రతాప సింహమా!

(అని భీమసింగు పల్లకీయెక్కి పోవును)

(తెరలో) మోసము. మోసము. భీమసింగు పారిపోవుచున్నాఁడు.

గోరా— ఓరీరి తురుష్కపాంసనులారా! ఎందుబోయెదరు! రండు. నన్నెదుర్కొని పోరాడుఁడు. (అని తెరలోని కరిగి గాయములచే నిండిన దేహంబుతో వచ్చి)

ఉ॥ క్కడఁజూచినన్ దురకలే, కనుపట్టెద రంతెగాని నా
క్కడ రాజపుత్రుఁడొకఁడేనియుఁ గన్పడఁ డేమిచిత్రమో!

(దేహమును జూచుకొని)

అక్కట! దేహమంత రుధిరావృతమయ్యెను, గాయముల్ కడు
సుక్కగఁ జేయుచుండె నిఁక నూతయుఁ గాలుఁ గదల్పఁజాలనే!

(అని నేలపైఁ గూర్చుండి)

బాధ భరింతునే! పిడచబారుచునున్నది నాల్క యుత్తరిన్
గాధనమొందులేదు రణసాగరముం దరియింప నింక న
న్నెవ్వ! ధృతిఁ బాసితిఁ మరణయోగము దాపగునో! చితోడ్ రమా
ఘనుఁ జూచుభాగ్య మయిన లభియింపదో నాకు దైవమా!

చ॥ హా! కుమారా! బాదూల్ సింగ్జీ! నిన్నింకఁ గాంతునో, కాం

(అని పడుకొని యించుక మూర్ఛాగతుండగును.)

(రహిమాను ప్రవేశము)

రహి— ఏమీ? ఈ రాజపుత్రయోధుండు మూర్ఛిల్లినట్లున్నాఁడు. ఇతనిమాటలు గమనింప నీతఁడు బాదూల్ సింగునకు [illegible] యుండనోపు. ఇదియే సమయము. ఈతనిని వధించెదను. సిద్ధుండగునంతలో)

(తెరలో) బాదూల్‌సింగు—

ఓరోరి తురుష్క సైనికులారా!

చం॥ పరుగిడ నేల? ఖండనము బ్రాహ్మణకోటిగ దోఁచ లేదొకో
కలకలకరకారధార నరుకంగను గోవులుగారు క్షత్రియుల్
పరరమణీలలామలను బట్టుట కాదిక మమ్ముఁ బట్టుటల్
... వసుజూపి కొల్లగొనగాఁ బురికాదిక మత్ప్రతాపమున్॥

రహి—ఎవరో రాజపుత్ర యోధుండు వచ్చుచున్నాఁడు. ఆలస్యఁ జేసిన నా ప్రాణములు దక్కవు. (అని గోరాసింగును ఖండించి పారిపోవును.)

గోరా—హా! కుమారా బాదూలుసింగ్జీ!

(ప్రవేశము—బాదూలుసింగు)

బాదూలు—ఏమిది! "హా! కుమారా! బాదూలుసింగ్జీ" యనునార్తస్వని విన వచ్చినది. ఒకవేళ నాజనకుని కేమియైన ప్రాణాపాయము సంభవించి యుండలేదుగదా? ఆయనకా ప్రాణాపాయం సంభవిల్లుట!

ఖండనభూమియందుఁ గరవాలము బూని యరాతివీరులన్
జెండుచు నిల్వ నప్పురుషసింహుని ఘోరతరాగ్ని కోడఁడే!
యుండజవాహనుం డయిన నద్రిజనాయకుఁడైన నిమ్మహీ
ఖండమునందు మజ్జనకు గర్వ మడంపఁగఁ జాల రెవ్వరున్॥

గోరాసింగును జూచి (ఆయనపైఁబడి)

కం॥ జననీజనకులు బాల్యం
బున నే మృతినొందఁ గన్నపుత్రునివలెఁ బెం
చిన వాత్సల్యపయోనిధి
ధనఘా! నిను వీడి భువిన్ని యధముఁడ నైతిన్॥

కం॥ జనకా! మానముబూని, క
దనభూమిని బడియు నీదుతనయుని తో ను
క్కనిమిషమైనను మాట్లా
డను నీ కిష్టంబు లేదొ లలితగుణేంద్రా॥

హా! తండ్రీ! సుప్రతాపగుణరత్నాకర! శౌర్యరాశీ! ఖండధరున్నిమైన ఖండనంబున మార్కొని దండితునిఁ జేయు నీప్రచండాకారత్వంబీ ముండకొడుకులచే ఖండింపఁ బడెనుగా!

సీ॥ రిపుగజంబుల నెల్ల ధృతిబూని చెండాడు
వీరప్రతాపకంఠీరవంబ!
యరివర్గకాననాంతరము దిగ్భ్రమ నొందఁ
గంప మొందించు ప్రకంపనుండ!
యరివార్ధి చిత్తూరు పురలక్ష్మిపైఁ బొంగి
రాకుండఁ జేసిన రక్షకుండ!
పూర్ణవిజయచంద్రుఁ బొడగాంచి పొంగు కృ
పాకరశౌర్యరత్నాకరుండ!

తే॥ గీ॥ వారిజాప్తకులోద్భవుల్ ముఖసరోజ
ములను ముకుళించి యూహానాంబుధిని రుధిర
భూషితుండవై యరుణితాంబురుహబంధు
వట్లు గ్రుంకితే తండ్రి! చీకట్లు గ్రమ్మ.

(ప్రవేశము—రసపుత్రులు)

బాదూలు సింగ్జీ! పరలోకగతుండైన వానిదలంచి పరిపరివిధంబుల విలపించిన లాభంబేమి? ఈవధకు గారణభూతుండైన రహిమానుని ద్రుంచవలయునుగదా.

బాదూల్—ఏమి! యీవధకు రహిమానుఖానుఁడా కారణభూతుండు

వ॥ కలుషమదేభమైన తురక రిపు నారహిమానుఖానును నేఁ
గలిగొను సింహమట్లు పయి గంతిడి వక్షముఁ జీల్చి గుండియల్
గలఁచెద (గోరాసింగును జూపించి) జీవముల్ విడువఁ గల్గిన తం
డ్రికి రక్తతర్పణం
బుల నిశి తృప్తిఁ జేతు రణభూస్థలిసాక్షిగ సర్వసాక్షిగన్ ॥

రసపుత్రులారా! మీకీయనను నెందేని దాయుఁడు.

(నిష్క్రమించును.)

(రసపుత్రులు గోరాసింగును దీసికొని పోవుదురు.
బాదూల్ సింగు రహిమానుఖానును దరుముకొనివచ్చును.)

బాదూల్ — ఓరీ!

॥ బాల్యమునందె హీనకులబాలుఁడవై దరిఁ జేరి చిత్తచా
పల్యని మ్లేచ్ఛనాథుని నపారముదంబున ముంచి "కోర్కెసా
ఫల్యము జేయువాడ"నని ప్రజ్ఞలు పల్కిన పంద! యుద్ధకౌ
శల్యము జూపవచ్చితివె? చంపెద నిన్నుఁ గుఠారధారచేన్.

॥ దొంగవై పాంథుల దోపించు టిదిగాదు
శూరత్వమును జూపు పోరుసుమ్ము
స్త్రీలోలుఁడవగుచుఁ జెలఁగుట కాదిది
రాజపుత్రునితోడ రణము సుమ్ము
క్షుద్రాత్ముకడ ముఖస్తుతులు సేయుట కాదు
దండియౌ క్షత్రియుద్ధంబు సుమ్ము
కాంతామణుల పొంత గంతులేయుట కాదు
మృత్యుదేవత చెంత నృత్యమిద్ది
తే॥ గీ॥ అగరు కస్తూరి గంధంబు లలది యంతి
పురములో భూషితుండవై పొంగుటయును

గాదు రక్తప్రసాధిత కాయుఁడవయి
యమసదనముఁ జెందుట సుమ్ము కుమతి వినుము॥

(యుద్ధ మొనర్చి వధియించును) (నిష్క్రమించును).

(కొందరు తురకవాండ్రువచ్చి రహిమానుఖాను శవమును
దీసికొని పోదురు)

(ప్రవేశము — అల్లాయుద్దీనుఁడు, నాజరుజంగు)

అల్లా — నాజరుజంగ్జీ! మనసైన్యమంతయు నశించినది. సేనానాయ
కుండగు రహిమానుఁడు చచ్చినాఁడు. మనమిక హతశేషులైన
తురుష్కసైనికులతోఁ బారిపోవుటయే యుచితము.

నాజర్ — చక్రవర్తిగారూ! నేను మీయొద్ద నున్నంతవరకు మీకు
యెట్టియాపదను రానియ్యను.

అల్లా — నీ వట్లేయనెదవు. ఇట్టి మున్న నీవు యుద్ధం బొనరింపుము. నా
డారిని నేఁ బోయెదను. బ్రతికియుండిన నింకొకసారి రసపుత్రుల
మదం బడంపఁగలను.

నాజర్ — (తనలో) ఈసారి కింత యైనది. ఇంకొకసారి యుద్ధమునకు
వచ్చునఁట. (చక్రవర్తిని పట్టుకొని) నామాట లాలకింపుఁడు శత్రు
లచే జయింపఁబడి పారిపోవుటయుచితము గాదు. నా ప్రాణమునే
నిచ్చియైన మిమ్ము రక్షించెదను.

(తెరలో, బాదూల్ సింగు)

ఉ॥ మన్మథపు నొంటిఁ జేసి చెరసాలను బెట్టిన యంతలోన మా
యోధవరుల్ భయంపడి పయోజముఖిం దగ నిత్తురంచు నీ
భూధవపాంసనుండు మది బొంగెను యాతని జూపుడీ వెసన్
సాధనఁ జేసి దుస్స్మదను, సంతస మందగ రాజపుత్రకుల్॥

(ప్రవేశము, బాదూల్ సింగు)

ఓరీ! తురుష్కాధమా! కంటబడితివిరా!

(అల్లాయుద్దీనుపై కేగి)

ఉ॥ ఆజిని ధైర్యమూని వనజాప్తకులోద్భవశూరకోటికిన్
దేజము వీడజేయఁ గడు తెంపునఁ బోరఁగఁ జాల కిట్టులన్
సాజములైన భీరగుణసంపదలన్ మునుగంగఁ బాడియే?
గాజులు చేత నేసికొని ఖడ్గము వేఁ ద్యజియింప వేలొకో? ॥

(అని పైకి బోవును)

నాజరు—(బాదూల్ సింగున కడ్డమువచ్చి) మిత్రమా బాదూల్ సింగ్జీ!

బాదూలు—(అది వినకయే చక్రవర్తి నుద్దేశించి)

ఉ॥ ఓరి మదాంధకార! మదనోజ్జ్వలతాపము హెచ్చ హెచ్చఁగా
వీరపతివ్రతామణిని భీమమృగేంద్రుని ప్రాణనాయికన్
గోరఁగ లేదె! ఏల నిటుఁ గుందుచు సంగరసీమఁ బాసితో
కోరికమీరి గొన్ము యిదిగో యిడుచుంటిని మృత్యుకన్యకన్ ॥

(అని మరల చక్రవర్తిపై కేగును)

నాజరు—(మరల నడ్డము వచ్చి బాదూలుసింగును బట్టుకొని)

మిత్రమా! నాఁడు నీవు చక్రవర్తికి రాయభారం బిడ నేతెంచి నప్పుడు నాతో నొనర్చిన మైత్రిని దలంచి మిన్నకుండు వాడను గాను. నా ప్రాణంబులనైన ధారవోసి చక్రవర్తిప్రాణంబులఁ గాపాడెదను. నాతో బోరి నన్ను జయించి చక్రవర్తిపైబొమ్ము. కాకున్న నీప్రాణములు దక్కవు.

బాదూల్—మిత్రమా! నాజరుజంగ్జీ! మంచిది. నిన్ను జయించియే చక్రవర్తిని వధింతును. యుద్ధమునకు రమ్ము.

(ఇరువురును కత్తియుద్ధము నొనరించుదురు)

(తెరలో.)

చ॥ ఇను డపరాంబురాశి నిదియే వడిఁగ్రుంకెను మ్లేచ్ఛసైనికుల్
రణమహిఁ బాసిపోయిరి దురంబున నోర్వఁగలేక భీతులై
వనరుహమిత్రవంశజు లపారముదంబున మున్గి రాజనా
ర్దనుని కృపాతిరేకమునఁ గ్రన్నన యుద్ధము నాపుశింతటన్ ॥

బాదూల్— మిత్రమా! ఎంతపోరిన నిరువురము సమానుల మైతిమి. నేఁడు నీవుండ బట్టి చక్రవర్తి ప్రాణములు నిల్చినవి. యుద్ధము నాపుటకు ననుజ్ఞయైనది. ఇక నేఁబోయెదను.

నాజరు— మిత్రమా! నన్ను జ్ఞాపకము నుంచుకొనుము.

(బాదూలుసింగు నిష్క్రమము)

అల్లా— (నాజరుజంగును గౌగలించుకొని) నాజరుజంగ్జీ! నేఁడు నీవు నా కొనరించిన మేలునకుఁ దగినమేలును జేయగలనా! మన మీ భద్రగజ మెక్కి డిల్లీకి పోదము.

రసపుత్ర కదనము.

చతుర్థాంకము.

ప్రథమరంగము:—సభామందిరము.

ప్రవేశము.—భీమసింగు, లక్ష్మణసింగు, దుర్గసింగు, బాదూల్‌సింగు, అజేయసింగు మొదలగువారు.

భీమ.—రసపుత్రవీరులారా! తురుష్కులు నిశ్శేషముగా బరాజితులైరి. సమరభూమియందు ధైర్యంబునుజూపి శాత్రవుల నుక్కడించిన యోధాగ్రేసరులకుఁ దగు బహుమానంబు లొసంగితిమి. కాని (లేచి బాదూల్‌కడ కరిగి) బాదూల్‌సింగ్జీ!

మ॥ మనచిత్తూరురమాస్వతంత్రమునకుం బ్రాణంబు లర్పించె నీ
జనకుం డాహవకేళియందు మది నుంచన్నోర్చకు దుఃఖంబు, నీ
కు నితాంతప్రియుడైన తండ్రి మఱినాకున్ మిత్రుఁడా నెంతయున్
దనువుల్ రెండగుగాని యిర్వురము నెంచన్ మిత్రమా యొక్కటే॥

మఱియు నో రాజపుత్రయోధులారా!

క॥ సంగరమున మనగోరా
సింగడఁగిన కొఱఁతమనకుఁ జేర్పని బాదూల్
సింగున కొసంగితిని జతు
రంగబలాధ్యక్షుతను నిరాటంకముగన్॥

బాదూల్.—భీమసింగుమహారాజా! మీకు నాపైఁ గల్గు ప్రేమా విశేషంబున నాకీసర్వసైన్యాధ్యక్షత్వము నొసంగితిరి. కాని నన్నుమించిన యోధాగ్రణు లెందరీసభను లేరు? అయినను నే నందఱికంటె నధికుఁడనని గర్వపడ నవసరము లేదు. ఏలయన

తే॥ గీ॥ మిత్రులందఱికంటెను మించి యధికుఁ
డై నుండంగ నెంచువాఁ డనవరతము
నందఱికిని విధేయుఁడై నట్టులేని
తన మనోరథమీడేరు ధరణియందు॥

తే॥ గీ॥ దీనిభావము గ్రహింప లేనివార
లించుక మహద్దశ ననుభవించి రేని
యింతఁ గాల్చుక మన నొడలంతఁ గాల్చు
కొనుచు గర్వాంధులై దశఁ గోలుపోరె?

భీమ.—సభికులారా! మన రాణా లక్ష్మణసింగునకు స్వయముగాఁ బరిపాలించు వయస్సు సమీపించినది. కతిపయదినములలో స్వపరిపాలన మొసంగ నిశ్చయించితిని. (లక్ష్మణసింగువైపుఁ దిరిగి) కుమారా! లక్ష్మణసింగ్జీ! నేఁగరపు వాక్యంబుల శ్రద్ధతో నాలకించి తదానుసారంబుగ వర్తింపఁగలవు.

చ॥ ధర జననాథు లెప్పుడును ధర్మము దప్పక కూర్మిఁ గల్గియున్
నరులకు నెల్ల సౌఖ్య మిడి న్యాయముఁ బూని కృపాసముద్రులై
దురితవిదూరులై రణకుతూహలులై ప్రజ లెల్లఁ దమ్ము భూ
వరులని మెచ్చ రాజ్యముఁ బాలన సేయుచు నుండఁగావలెన్॥

చ॥ ప్రజలకు గల్గు నాపదలఁ బాసి దురాత్ముల శిక్ష సేయుచున్
సుజనుల సన్నుతించి నిజసోదరబృందము వోలెఁ జూచుచున్,
భుజబలశక్తిమై రిపులఁ బోరున మార్కొని, ధైర్యమూని ది

ఉ॥ అన్నవిహీనులౌ జనుల నన్నసమృద్ధులఁ జేసి సత్యసం
పన్నుల సన్నుతించి మహిపాలురతోడను మైత్రిపై దురా
పన్నుల భీతిఁదీర్చి నరపాలురు మిక్కుటమైన పన్నులం
గ్రన్నన దీసి యెల్లరను గష్టనివృత్తులఁ జేయఁగావలెన్॥

ఇట్లు రాజ్యంబుల నేలువారు సర్వజనసన్నుతులై దైవము కంటె నెక్కుడుగాఁ జూచుకొనఁబడుదురు. అట్టిమహీపాలురు కాలవశమున స్వర్గస్థులైనను మృతజీవులగుదురు యిట్లుగాక కొందఱు,

మ॥ అరయన్ జాలరు ధర్మకార్యముల గర్వాంధత్వసంప్రాప్తులై
కరుణన్ లేశమునైన లేక ప్రజల గష్టాత్ములం జేయుచుం
బరులన్ బాధలఁ బెట్టుచుండి భువి దుర్మార్గత్వమగ్నాత్ములై॥
ధరణీపాలురు క్రూరచిత్తులగుచున్ దా మేలరే రాజ్యముల్?

అట్టి పుడమిపతులు దుర్గుణాంధులై తా మొందెడు స్వల్పసౌఖ్యములకే విఱ్ఱవీగుచు నిరంతరము ధనధాన్యసంపన్నుల గృహంబుల దోపించుచు చోరాగ్రేసరులై ప్రజల కెంతయో యవమానంబొనగూర్తురు. అట్టి నిరర్థకరాజనామాన్వితులను జను లనిశంబును దూషించుచు వారెప్పుడు మృత్యుదేవతపాల బడుదురా యని యెదురు చూచుచుందురు.

ప్రవేశము:—విక్రమసింహుఁడు

భీమ—పురుషవర్యా! మీరెచ్చటనుండి యేకాంతంబున నిచ్చటి కరుదెంతిరి? మీరెవ్వరు?

విక్ర—భీమసింగు మహారాజా! మచ్చారిత్రం బతి విచిత్రంబు.

తే॥ గీ॥ జయపురిని క్షత్రియుండనై జనన మొంది
యస్త్రశస్త్రాది విద్యల నన్ని నేర్చి
బొట్టకోసమై యాజయపురిని వీడి
చక్రవర్తినిఁ గొల్వంగఁ జనితి నచట॥

క॥ అంత జలాలుద్దీనుఁడు
సంతసమున నాకు నొసఁగ సైన్యాధిక్యం
బెంతయు సన్మానంబును
బంతంబునఁ గాంచినాఁడఁ బార్థివచంద్రా॥

ఉ॥ అంతట గొంతకాలమున కాతురకాధిపుఁ డంపెఁ బుత్రునిన్
సంతసమొప్ప దేవగిరినాథుని దర్పమడంప వెంటనే
నెంతయు సైన్యసంఘముల కెల్ల ముదంబున నాయకుండనై
వింతగఁ గూర్చితి జయము వే యువరాజున కాహవంబునన్॥

అట్లా యువరాజైన యల్లాయుద్దీనుఁడు విజయోన్ముఖుండై పినతండ్రియైన జలాలుద్దీనుని వధింప యత్నించి యక్కార్యంబున నా సాయం బరసెను. అందులకు నే నంగీకరింప కుండుటచే యెట్టకేలకా దారుణకృత్యం బొనరించిన యల్లాయుద్దీనుఁడు నన్నుఁ గారాగృహప్రాప్తుని జేసెను. నే నచ్చటనుండి పలాయితుండనై రామదేవుని గొల్వ జేరి యాతఁడు మీ కంపిన లేఖలను మార్గమధ్యంబున బోఁగొట్టుకొని యీపురిఁ జేరి చిదానందయోగి వేషంబున నుంటిని.

భీమ—ఏమీ! చిదానందయోగి యన మీరేనా! అయ్యా, మీరు మా కెంతయో సాయం బొనరించితిరి. అందుకు ప్రత్యుపకారం బేమి యొనర్పగలను?

విక్ర—మహారాజా! మీరు నాకేమియుఁ బ్రత్యుపకారముఁ జేయ వలదు. నన్ను మీకొల్వులో నుంచుకొనుటయే చాలును.

భీమ—శూరోత్తమా! అద్యాదిని మాయొద్ద నొకసైన్యోపనాయకుఁడవై యుండుము.

ప్రవేశము—యుద్ధభటుఁడు.

భటు—మహారాజా! చక్రవర్తి సేనలన్నియు నెక్కుమ్మడి నాకస్మికముగా వచ్చి మనకోటను ముట్టడించినవి.

భీమ — ఏమీ! చక్రవర్తిసేనలు కోటను ముట్టడించినవిగా! రసపుత్రులారా! వింటిరా! ఆశ్చర్యము!

విక్ర — రాజాగ్రణీ! ఇందుల నాశ్చర్యమే మున్నది? అల్లాయుద్దీనుఁడు తాను బరాజితుండైన కతమున బ్రజలాడు దూషణవాక్యంబుల విని లజ్జాక్రాంతస్వాంతుండై యెవ్విధంబున నైన మనల జయించి కీర్తినొందుటకు మనపై దాడివెడలి వచ్చినాఁడు.

భీమ — ఓరీ! చక్రవర్తి సైన్యము లెంత సమృద్ధిగ నున్నవి?

భటు — మహాప్రభూ! ఏమని చెప్పుదును? యెటు జూచినను నాలుగైదు గడియలవరకు వ్యాపించియున్నవి.

భీమ — (ఆలోచించి) యోధాగ్రేసరులారా! ఈమారు మనదుర్గంబు నిర్మూలం బగుట తథ్యంబు.

బాదూల్ — మహారాజా! మీనోటనుండి యెప్పుడును వినని మాటలు వినవలసి వచ్చినవి. మనఁ బ్రాణంబులున్నంతవరకు రాజపుత్రులు దురంబున సురాసురుల నైనను గర్వభంజితులను జేయుదురని మీకుఁ దెల్లంబేగదా.

భీమ — అవును, నిశ్చయమే. యెట్లును మన కీ మారు వీరస్వర్గము తప్పదు.

బాదూల్ — రాజా! అందుల కొంతయుఁ గుందవలదు.

భీమ — అట్లు మన మెల్లరము గతించిన మన యువతీమణులకుఁ దురుష్కులవలన మానభంగంబు నివ్వాటిల్లునుగదా.

బాదూల్ — రాజా! సాధ్యమైనంతవరకు దుర్గము తురుష్కుల పాలుఁ బడకుండునట్లు యత్నింపుదము. అంతకుమించి మావిధి రాజపుత్రస్త్రీల కెల్లరకును "జోహరు" విధికృత్యంబు.

భీమ — ఆహా! దైవమా! తుదకు రాజపుత్రస్త్రీలకిట్టి దురవస్థను గూర్చెదవా? రసపుత్రయోధులారా! చిట్టచివరకీ చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మికెట్టి దుర్దశ రానున్నది! (తనలో) ఇక్కట్టున ఫాదు పాకు బాధాక్రాంతుఁడవైన — (ప్రకాశముగా) చిత్తమా! యేమనుచుంటివి! యెట్లును మనకు యుద్ధంబు తప్పదు. బాదూలుసింగ్జీ! నీవు సైన్యముల నాయత్తపఱచుము. రసపుత్రులారా!

తే॥ గీ॥ ప్రాణములపైని భీతిని బారఁద్రోలి
పోరుడీ మీరలాహవ భూమియందుఁ
బడిన మీయందు నొక్కఁడే పడును వార
లందుఁ బదుగురు నొకతూరి యవనిఁ బడరె?

తే॥ గీ॥ యెదురుగా మృత్యుదేవత యెదవుచున్న
దనుచు వేనుదీయకుఁడి యుద్ధమందు మూల
దాగినను మృత్యుదేవత తప్పగలదె?
వీరవరులార! రసపుత్రశూరులార!

ఇక సత్వరము మీరెల్లరు యుద్ధసన్నద్ధులై యుండుఁడు.

(నిష్క్రమ్రము)

ద్వితీయరంగము:— సమరరంగ సామీప్యప్రదేశము.

ప్రవేశము:— భీమసింగు.

భీమ —

చ॥ మనసు కలంగ సాగెను బ్రమాదము సంభవమౌనో యిప్డు నా
కనులకు నెల్లవస్తువులు కాంతివిహీనము లౌచునుండె నా

తనయులఁ దల్చినప్పు డమితంబగు సందియ మొందుఁ గల్గుచుం
డెను రణరంగముఖ్ విడిచి నేనిట వచ్చిన దాది యేలొకో ! ॥

సీ॥ భూమ్యంబరంబులుఁ బొరలుచు రక్తసి
క్తములైన యట్లునేఁ గంటి నిపుడు
దశదిశలను బ్రతిధ్వను లెసంగిన యట్లు
చిత్తంబు దిగ్భ్రమాయత్తమయ్యెఁ
దరుసమూహములెల్ల నరివీరులై తల
క్రిందుగా నడచు నట్లిందుఁ దోఁచె
బలుమారు వాజిజాతుల రోదన ధ్వనుల్
శ్రవణకుహరములఁ బ్రబలమయ్యెఁ
తే॥ గీ॥ ప్రళయదావాగ్ని యెల్లెడఁ బ్రజ్వరిల్లి
సకలమును దగ్ధమొనరింప సాగినట్లుఁ
దోఁచెమిన్నేదొ మన్నేదొ తోఁచ దిప్పు
డివ్విధం బంతకును హేతు వేదియగునొ.

(ఆలోచించి) నేను దక్షిణవైపు కోటకొమ్మలను గాపాడుచుంటినే! ఈనిర్జనసీమ కెట్లు రానయ్యెను? (యోచించి) రిపుసైన్యధాటీ పలాయితుండ నైతినా? అట్లేలనగును? యేదియో విషయము నాలోచింప వచ్చితిని. (ఱొమ్మునఁజేయిడి) హృదయమా! యేమనుచుంటివి! "దుర్గంబు తురకల కధీనంబైన నీవేమిచేయఁగలవాడ" వనియా? ఆ! ఏమి! దుర్గంబు మ్లేచ్ఛులకా యధీనంబగుట? అట్లెన్నండును సంభవింపదు. (ఆలోచించి) జయాపజయంబులు దైవాధీనంబులు గాన నొకవేళ నట్లైన చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మి పరాధీనంబైన నేమిచేసెదను? రసపుత్రశూరులు తురుష్కులను కోటలోనికిఁ బ్రవేశింప నిత్తురా? భానుకులప్రదీప్తులెల్లరును రణనిహతులైన గదా శత్రువులు దుర్గమును వశపరచుకొనుట! ఒకవేళ నట్లెల్లరు సమరమందు సంఘమరణము నొందిన రాజపుత్రస్త్రీలకెల్లర కా తురుష్కులచే మానభంగంబు సంభవి

ల్లగలదు. ఔరా! రసపుత్రస్త్రీలకు మానభంగంబు చేకూరునుగా? వారియెడ మానభంగంబుఁ దలపెట్టుట మండుచున్న దావానల జ్వాలలను బిగియారఁ గౌగిలింప డాయంజనునట్లగదా.

(తెరలో)

ఉ॥ దక్షిణదిక్కుడ్యములు ధారుణిఁ గూలఁ దొడంగె శాత్రవా
ధ్యక్షులు కోటగోడలఁ బ్రయాసముతో నెగప్రాకుచుండి రా
దక్షిణ దిక్కుడ్యములఁ దా నతిధీరతఁ గాచు భీమహ
ర్యక్షము సంగరంబున విహార మొనర్చుట లేదదేలొకో ?

భీమ—(ఆలకించి) ఏమీ! దక్షిణదిక్కు!! ప్రాకారంబులు సంరక్షించుచున్న నన్నుఁ గానక సైనికులిట్లు బలుకుచుండిరి. నే లేకుండుటఁ జూచి యాతురుష్కులు ప్రాకారంబులహూపు మాపఁ గడంగిరి. ఓరోరి తురుష్క సైనికులారా! యిదియే వచ్చుచుంటిని. ఇఁక మీప్రయత్నములు సాగవుసుమా. (అనికత్తినెత్తి క్రిందవైచి నిర్విణ్ణుండై)

చ॥ బలరిపుమస్తకంబుల నభస్థలిపై కెగయంగ కంధరం
బులఁ దెగ వ్రేయుచో నయినఁ బోరున మత్తగజాళి తుండముల్
దలఁపడి కోయుచో నయినఁ దగ్గదొకించుక యేని మద్భుజా
బలసుధి యిప్పుడిట్లు కరవాలము నెత్తఁగఁ జాలదయ్యెనే!
ఇవ్విధి మదీయదోర్బలం బెల్లఁ దరిగెనా! లేక

చ॥ సమరమునందు శాత్రవులఁ జక్కఁగ నుగ్గు నొనర్పకిట్లు డెం
దమున మహత్త్వసంగతిని దల్చుచు మిన్నక కూరుచుంటి నీ
సమయమునందు గాన "నిఁకఁ జాలు యశ"మ్మని వేగ ఖడ్గర
త్నమ నను వీడ నెంచితివె? దాసులతప్పులు కావు మిత్తరిన్.

(కూర్చుండును)

ప్రవేశము:—పురదేవత

పుర— భీమసింగ్జీ! భీమసింగ్జీ!

భీమ—(దిగ్గున లేచి) ఎవరు నన్నుఁ బిలిచినది! (పురదేవతను జూచి యంజలిబద్ధుండై)

ఉ॥ ఆలమునం జరించు భయదాకృతిఁ దాల్చిన భూతరాజ్ఞివో!
కాలవశంబునం జనులఁ గాలునిపాలికి నంపు దేవివో!
వేలకొలంది కోర్కెలిడు వీరచితోడ్ పురలక్ష్మివో! యికన్
జాలిన్! నీపదాంబుజయుగంబునకు బ్రణమిల్లెదన్ వెసన్ ॥

(మ్రొక్కును)

పుర—రవికులపుంగవా! నే నెవ్వరినైననేమి? మదభీష్టంబు సిద్ధింపఁ జేసెదవా?

భీమ— (తనలో) చూడఁజూడ నిపె పురదేవతయని స్పష్టమగుచున్న యది. (ప్రకాశము) తల్లీ! భవదీప్సితంబెయ్యదియో యెఱిం గించిన నాశక్య మగునేని యొనర్చెదను.

పుర—భీమసింగ్! మన్మనోరథం బెద్దియైన నేమి? యీడేర్చెదవా?

భీమ—జననీ! భవదీప్సితం బెఱిఁగింపకున్న నెట్టు లీడేర్పఁగలను? అదెద్దియో యెఱిగింపఁ బ్రార్థించుచున్నవాఁడ.

పుర— వీరోత్తమా! సూర్యకులంబున కంతకును గళంకమ్ముఁ దెచ్చెదవు! నావాంఛితం బెద్దియో యెఱింగించినట్లయినఁ దమ చేతనగునట్లు సమకూర్చువా రెందరు లేరు? నేను నీయొద్దకే రావలసినయవసరమే మున్నది? నాకోరిక నెఱవేర్చెదవా? లేకున్న నింకెవరికడకైనఁ బోయెదను. (పోఁబోవును)

భీమ— తల్లీ! తల్లీ! ఈ నీకుమారునిపైఁ గరుణ వహింపుము.

క॥ విలసిల్లెడు రాజ్యంబో
వెలగలభూషణములో, నివేదనలో, కో
విలలో భవదీప్సితములు
తెలియంగాఁ జెపుము నాకు దేవీ! యిపుడున్.

పుర—కుమారా! నీవు జెప్పినవానిలో నెద్దియును గాదు. నేఁ గోరునది నరబలిగదా.

భీమ— జననీ! నరబలియా? అందున కేమితక్కువైనది? జరుగుచున్నది మహాసంగరము గదా?

పుర— అయిననేమి?

భీమ— మనసునకుఁ దృప్తియగునట్లు నరులు దెగుచునే యుండిరి. అందారగింపఁగూడదా?

పుర— కుమారా! నేను ప్రేతభూముల సంచరించు భూతపిశాచవర్గములోఁ జేరియుంటిననియా నీ యభిమతంబు?

భీమ— అట్లయిన నోమాతా! నోరులేని జంతువుల బలి నొసంగుట నా యధీనముగాని నేను నరపాలకుఁడనైన మాత్రమున నస్మద్దేశమునందు సమానహక్కులతో జనన మొందినవారిలో నెవరిని నీకు బలినిత్తును? నేను నరపాలకుఁడగాని నరహంతకుఁడ గానుగదా. నాదేహముపై మాత్రము నా కధికారముగలదు. నన్ను నీ కత్తి కెఱగాఁ జేసికొని సంతృప్తి నొందుము.

పుర—భీమసింగ్జీ! వృద్ధాప్యంబు సమీపించిన నిన్నారగించిన నాకేమి తృప్తిగల్గును. నా కోరికయిద్దరు గారు. పదునొక్కండ్రు గావలయును. కావున నీకుమారులలో పదునొక్కండ్రను బలినిమ్ము.

భీమ—తల్లీ! నాకుమారులనే కోరితివా! (ఆలోచించుచుండును.

పుర—భీమసింగ్జీ! తడవయ్యెను. మరల నే నెల్లి దర్శనంబిత్తు.

(నిష్క్రమము.)

భీమ—ఏమీ! యిది కలయా! నిక్కువమా? నిక్కువముగా బురదేవతయే ప్రసన్నంబైనదా? (ఆలోచించి) ఆహా! నిజముగా నాదేవియే ప్రసన్నంబైనది. ఔరా! ఆమె నా కుమారులలో పదుమొక్కండను గోరెనుగదా! రణభూమియందు వారలగతి యెట్లున్నదో?

ప్రవేశము.—శూరసింగు.

భీమ—శూరసింగ్జీ! రణభూమినుండి వచ్చితివిగదా! అందలి విశేషంబు లేమి?

శూర—మహారాజా! యుద్ధభూమియందలి సమాచారము లేమని నుడవగలను. నాడర్ధరాత్రంబున జక్రవర్తి సకలసైన్యసమేతుండై యాకస్మికంబుగ దుర్గంబును ముట్టడించి మాసత్రయమునుండియు దానిని వశపఱచికొనవలెనని బహువిధప్రయత్నంబు లొనరించుచున్నాడు. ఇట్లాతం డశేషసైన్యసంధానంబులతో నరుదెంచి ప్రథమమున బన్నైదు దినములవరకును నంభోరాశికెనయగు నగర్తను బూడ్చ యత్నించి యెట్టకేలకు సఫలీకృతమనోరథుం డయ్యెను. అట్లమ్మహాకార్యము నిర్వహించుకొని తదనంతరము దుర్గంబున కే దెస జూచినను నాలుగుగడియల దూరముపరకు వ్యాపించియుండిన చతురంగబలంబును, హయహేషధ్వనులును, గంధగజఘీంకారంబులును, భేరినినాదంబులును, దిగ్గజంబులడలంగ మ్రోగు గుణధ్వనులును గల్గి చూపరుల కపరిమితానందభయదాయకంబై యంభోనిధు లొక్కపెట్టున బొరలి చిత్తూరుదుర్గమును ముంప వచ్చెనో యనునట్లు రసపుత్రశూరశిఖామణుల కెల్ల

నత్యంత విషాదంబు బొడమజేసెను. అంత నూతనముగ సైన్యాధ్యక్షతను వహించిన బాదూల్ సింగీతెఱగంతయు నవలోకించి దుర్గంబున కుత్తర ప్రాకారరక్షణార్థమై రణజిత్ సింగును, ప్రాగ్దిశా ప్రాకారంబులపై సంగ్రామసింగును, నప దిక్కున దోర్దండమండితప్రభాకరుండగు ప్రభాకరసింగును దగు సైన్యంబులతో నుండనియమించి తాను నలుదెసల గ[illegible] జాగరూకతతో సంచరించుచు దదితరచమూపతులకే రణోత్సాహం బొనరించుచుండెను.

భీమ—(తనలో) దక్షిణమువైపున నేను రక్షించుచుంటిని. (ప్రకాశము) ఇంతవరకును నే నెఱింగినదే. తరువాత.

శూర—తరువాత నో దేవా! తురుష్కసేనాని యగు నాజరుజం[illegible] దుర్గప్రాకారంబులపై నలుదెసల రక్షించుచున్న రసపు[illegible] సైన్యంబుల గని యొక్కింత నిరాశాయత్తచిత్తుండై మర[illegible] ధైర్యం బవలంబించి మ్లేచ్ఛసైనికుల నొక్కుమ్మడి గోటకొమ[illegible] లకెగబ్రాక నాజ్ఞయిచ్చెను. అంత నా రసపుత్రులు శితశర[illegible] గ్నిం బ్రజ్వరిల్లంజేసి రిపుసేనల నెల్ల దిగ్భ్రమం బందజేసి[illegible] అప్పుడా తురుష్కసైనికు లెల్లరు గలవరపడునట్లా కదనభూమి[illegible] నుండి నిలింపావాసంబున కెగుర గొట్టంబడు తురకల శిరంబుల గని మత్తేభంబులెల్ల నున్మత్తసంప్రాప్తంబులై తమ చరణప్ర[illegible] హారణంబుల స్వసైనికానీకంబుల నుగ్గొనర్చుచు తుండంబు[illegible] నెత్తుకొని ఘీంకారారవంబు లొనరింపుచు రసపుత్రుల కత్యా[illegible] శ్చర్యంబును, దురుష్కుల కమితభయంబును జనింపజేసెను. అంతః గొంతవడి కా యేనుంగు లున్మాదంబు ద్యజించి వా[illegible] వాని స్థానంబుల జేరిన యనంతర మా మ్లేచ్ఛసైన్యాధ్యక్షు[illegible] జేలొకో దుర్గంబునకు దక్షిణదిశనున్న కుడ్యంబుల మాత్రము[illegible] గూల్చునట్లానతి నొసంగెను. అంత దురుష్కసైనికు లెల్ల[illegible]

దక్షిణవైపు ప్రాకారంబులఁ గూల్పఁదలఁబడిరి. అచ్చట నియమింపబడిన శూరాగ్రేసరుం డేలొకో యందు లేకపోవుటచే శాత్రవు లొక్కటూరి దలఁబడి గోడలం దర్ధభాగంబుల నిర్మూలం బొనరించిరి. ఇత్తెఱం గంతయు నవలోకించి భవత్పుత్రులు పదునొకండ్రును అర్ధనిర్మూలంబులైన కుడ్యములపై నిలచి ధనుర్విద్యాకౌశల్యము సార్థకంబగునట్లుగాఁ దురుష్కసైన్యనాయకుల నెల్లఁ గృతాంతు నికేతనంబున కంపి తుదకు కుడ్యంబు లాకస్మికంబుగఁ గూలుటచేఁ గ్రిందికి లంఘించి కత్తియుద్ధం బొనరించి శత్రువీరుల ననేకుల జంపి తామును కీర్తిశేషులైరి.

భీమ—హా! పుత్రరత్నములారా!

మ॥ జననంబందిరి ద్వాదశార్కులవలెన్ సంగ్రామరంగంబునన్
దనువుల్ బాసిరి మీ చితోడ్ పురిని స్వాతంత్ర్యంబు నిల్పంగ; నా
కు నితాంతప్రియులైన తమ్ము నొకనిన్ ద్రోణిస్థలిన్ స్వీడి మా
కనిశంబున్ ఘనదుఃఖనీరధిని నాహా యిట్లు చేకూర్చియున్॥

హా! వరతనూజులారా! తుదకీ సంగరము మీ భంగపాటునకే సంఘటించినదా! నిత్యము బిచ్చాటనంబు సల్పి జీవించు నేగర్భదరిద్రునికైన జనించిన నిట్టి రణమరణంబు నొందకుందురుగదా! అష్టైశ్వర్యంబులుఁ గలవారలింట జన్మించి యల్పాయువు లయిన నేమి ప్రయోజనము? జననీ జనకుల కిట్టి పుత్రశోకం బిడుటకేగదా.

చ॥ కడుపెదు బిడ్డలం గని యకాలపు మృత్యువువాతఁ ద్రోయఁగాఁ
గడఁగి మిముల్ రణంబున దగన్ రిపులన్ వధియింపఁ బంపితిన్
జడుఁడ శ్వపాకుఁడన్ సుతుల చావునుగోరిన పాపకర్ముఁడన్
కొడుకులూ! నాపయిన్ మిగులఁ గోపము బూనకుడయ్య వేడెదన్॥

హా! పతంగవంశోద్ధారకులారా! నవమాసములు మోసి క[illegible] యెంతయో శ్రద్ధతోఁ బెంచిన మీజనని యొక్క శోకానలం బెట్లార్ప గలవాఁడను?

శూర—మహారాజా! అన్నియు నెఱింగిన మీరే యిట్లు బేలలై వాపియిన నీక లోకంబున నితరులైన తల్లిదండ్రులవిషయమై యేమి చెప్పఁగలను.

భీమ—శూరసింగ్జీ! తదనంతర మేమైనది?

శూర—తదనంతర మో దేవా! అట్లు పదునొకండ్రుగురు నొక్కసారి మడయుట వీక్షించి శిథిలశేషంబులైన ప్రాకారంబుల భూమి చదరంబులఁ జేసి కోటలోఁ బ్రవేశింప సమకట్టు ప్రతిపక్ష సైన్యంబులఁ గని రసపుత్రసైన్యోపనాయకుండగు దుర్గసింగత్యంత కోపావేశంబున మండిపడుచు నిశితాశిపత్రంబును బిఱబిఱఁ ద్రిప్పుచుఁ దగుసైన్యంబుతోఁ దురుష్కసైన్యంబులపైఁ జెలరేగి యొక్కొక్క బాణపుంజంబునఁ బెక్కుమందిని తెగవ్రేయుచు శస్త్రాస్త్రవిద్యాపారంగతను వెల్లడిచేయుచుండ మ్లేచ్ఛసైన్యోపనాయకుండగు హాసనల్లీఖానుఁడు తనసైన్యముల నొక్కుమ్మడిని రసపుత్రవీరుల నెదుర్కొన ననుజ్ఞనిచ్చి శిథిలప్రాకారరక్షకులైన రసపుత్రులనెల్ల దునుమాడి మనదుర్గసింగును గూడ స్వర్గమున కంపెను.

భీమ—ఏమీ! రసపుత్రయోధుల దురదృష్టము! తల పడినవారిలో నొక్కండైనను గడచిరాకుండెను! తరువాత, తరువాత.

శూర—అనంతర మో ప్రభూ! దుర్గసింగు స్వర్గస్థుఁడౌటఁ గని రణజిత్ సింగు తనసైన్యంబులతో నొక్కపెట్టునఁ దురుష్కుల నెదుర్కొని వివిధగతుల దునుమాడుచు తననామంబును సార్థకపఱచుకొనుటఁ గాంచి రసపుత్రయోధులు శిథిలంబులైన ప్రాకా

రంబుల దాఁటివచ్చు తురుష్కులను శిలాప్రవర్షంబులచేతను, సలసలకాగునూనెచేతను యమసదనమునకంపిరి. అవ్విధంబునఁ దామొనర్చు సాధనంబులన్నియు వ్యర్థంబులౌటం గని తురుష్కనాయకుండొకండు మఱలఁ దూర్పువైపుననుండు కుడ్యముల ధ్వంసముఁ జేయ నుద్యమించెను. అవియును నిర్మూలంబైన నిఁక దుర్గమును రక్షించుట దుర్లభంబని తలంచి రసపుత్రసేనలన్నియు నత్యాతురతతో దక్షిణవైపు రక్షించుట మాని తూర్పు వైపున కేగిరి. అంత రణజిత్ సింగు స్వల్పసైన్యముతోనే యరివీరుల నెదుర్కొని ఘోరముగాఁ బోరుచుఁ గొంతవడికి విపత్తులచే నిర్మూలింపఁ బడిన సైన్యంబును జూచి యొక్కింతయు భీతిఁజెందక కత్తిని డాలునుఁ బూని తెగబడి రిపుల ఖండింపఁ జొచ్చె. అత్తఱి రణజిత్ సింగుకరవాలధార కెరయైన తురక సైనికులును, శుండాలంబుల తుండంబులును నెన్నియని యెన్న శక్యంబుగాదు. ఇవ్విధం బవలోకించి నాజరుజంగు క్రోధాంధభూతచేతస్కుండై యెవ్విధంబున నైన నా రణజిత్ సింగును రణనిహతునిఁ జేయ నుంకించి తానును గత్తియు డాలును ధరించి రసపుత్రయోధాగ్రేసరునితో ద్వంద్వయుద్ధంబునకుఁదలపడెను. ఇట్లా రసపుత్ర తురుష్కవీరవరు లిరువురును సింగంబులపగిది బోరుచుండ నుభయ సైన్య సంఘంబును సంకుల యుద్ధంబు నాపి చిరకాలములకుఁ జూడఁ గల్గిన యాద్వంద్వయుద్ధంబు నత్యంత కౌతూహలంబున వీక్షించుచుండిరి. తురుష్కులు ప్రాకార నిర్మూలనము మానిరి. రసపుత్రులు తద్రక్షణ మాపిరి. అట్లా యిర్వురు కొంతకాలము పోరిన పిదపఁ దురుష్కయోధుం డొక్కింత యలసినట్లుఁదోఁచిన మ్లేచ్ఛ సైనికు లెల్లరు నాతనికిఁ బ్రోద్బలం బొసంగుచుండిరి. మనసేనలు రణజిత్ సింగు విజయోన్ముఖుండగు నని నిశ్చయించి బిఱబిఱం ద్రిప్ప బడుచున్న

ఖడ్గము యొక్క ప్రచండకాంతులచే నావరింపఁబడిన దేహముతో మధ్యందినమార్తాండునుంబోలెఁ బ్రకాశించుచున్నరసపుత్రయోధాగ్రేసరుని వికసితపద్మనేత్రంబులతో నవలోకించుచుండిరి. అంత నా తురుష్కచమూపతి ప్రోద్బల పూరితుండై రసపుత్రయోధుని శిరస్సునకుఁ దనవాడికత్తినిఁ గురిచూపి యావచ్ఛక్తితో నొక్క దెబ్బగొట్టెను. ఆదెబ్బతో రసపుత్రుని పని దూలిపోవునని తురుష్కులెల్లరు నత్యంతసంతోషాక్రాంతస్వాంతులై "శహబాస్! శహబా"సని కేకలు వేయసాగిరి. రసపుత్రులు ముకుళీభూతముఖాంబుజాతులై యుండ మన రసపుత్రయోధుం డాదెబ్బఁదప్పించుకొని మఱల నాతురుష్కుని తనఖడ్గంబుచేఁ గొట్టెను. ఆదెబ్బతో నాతురకకృతాంతు నిశాంతంబున కరిగియుండవలసినదే కాని యాతని శిరస్త్రాణమునకుఁ దగులుటచే మన రసపుత్రుని కరవాలంబు రెండు తునకలయ్యెను.

భీమ.— ఆహా! మోసము సంభవించినదే! పిదప నేమైనది?

శూర.— పిదప నోరాజా! మనరసపుత్రయోధుం డింకొక మాయయుద్ధంబుఁ గొనులోన నా కెలటింగితురుష్కుండు నిరాయుధుండైయున్న మన రసపుత్రుని నీ తనకౌక్షేయంబుచే పక్షచ్ఛేదనం బొనరించి సంగరక్షోణీతలంబునకు బలి నిచ్చెను.

భీమ.— హా! శూరాగ్రేసరా! రణజిత్ సింగ్జీ! వయోవృద్ధుండవైన నీవు తుదకు నిరాయుధుండవై సమరభూమిని వధింప బడితివి గదా! శూరసింగ్జీ! అంతట నేమైనది.

శూర.— దేవా! అంత నారసపుత్రుండు గూలిన జయశబ్దంబులతో దురుష్కులు మఱల బ్రాకారంబులఁ గూల్ప నుద్యమించుచుండిరి. నన్ను బాదూల్ సింగు [illegible] రమ్మని పుత్తేరెను.

ప్రవేశము:— బాదూల్ సింగు

భీమ— బాదూల్ సింగ్జీ! సమరభూమిని బాసివచ్చితి వేల?

బాదూల్— రాజా! రాకేమున్నది?

ఉ॥ వ్యర్థములయ్యె బాణములు వ్యర్థములయ్యె శిలాప్రవర్షముల్
వ్యర్థములయ్యె సాధనము లన్నియుఁ గూలెను గోడలెల్లనో
పార్థివచంద్రమా! మనకు వచ్చెను నాశనకాల మక్కటా!
వ్యర్థము నిక్కువంబు రిపువర్గముతోఁ గదనంబుఁ జేసినన్॥

ఇకఁ దురుష్కులెల్లను దుర్గమందుఁ బ్రవేశించుట నిశ్చయము. కావున మనము శత్రుసేనలతోఁ దలపడి ప్రాణములపైనాసను వీడి పోరుట తథ్యము.

తే॥ గీ॥ జయమునొందెదమో లేక సమరభూమి
బోరి స్వర్గంబు నందగలార మేమొ
కాన జయమంది సన్నైన ఘనయశంబు
వచ్చు; గాకున్న మనస్త్రీలు పరిభవంబు
నందగలవారు రిపులచే నిందు నధిప!

అట్లు విపక్షులచేఁ బరిభవానలసంతప్తలు గాకుండ మనరాజపుత్రస్త్రీల రక్షింపవలయు.

భీమ— బాదూల్ సింగ్జీ!

తే॥ గీ॥ తురకనాథున కోడి చిత్తూరునందు
మనస్వతంత్రము విడనాడి మనుటకల్ల
విజయమందిన సరె; లేక విఫలమైన
యెడలఁ జత్తుము దురమున నెల్లరమును.

ఇది ముమ్మాటికిని సత్యంబు ఒకవేళ మనమెల్లరము గణనిహ

తులమైన యెడల మన కాంతామణులు తురకలచే నవమానింపఁబడుట నిజము. అట్లు మానభంగం బందకుండు నట్లు

తే॥ గీ॥ మండుచున్నట్టి యొక యగ్నికుండమందుఁ
బ్రథమమున స్త్రీల సందఱిఁ బడఁగఁ జేసి
పురుషులెల్లరమును యుద్ధభూమియందు
ఖడ్గములఁ బూని పోరసగు ఘనతరముగ॥

బాదూల్— మహారాజా! అన్నియు సరేగాని మన మాబాలగోపాలంబును బ్రాణంబులు గోల్పోయినఁ జిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మి నెన్నటికైనను రాణాసంతతివా రేలుట కల్లగదా!

భీమ— (ఆలోచించి) బాదూల్ సింగ్జీ! అట్లయిన వర్షత్రయ ప్రాయుండైన నాపౌత్రుని నేఁటిరాత్రియే పట్టాభిషిక్తునిఁ జేసి హతశేషుండైన మత్కుమారునితో నడవులలోఁ దలదాచుకొని యెన్నటికైన చిత్తూరురాజ్యంబు నేలఁగల్గుటకుఁ బంపుదము. శూరసింగ్జీ! తదితర రసపుత్ర యోధుల నెల్ల యుద్ధంబు నాపి మద్భవనంబునకు రమ్మని చెప్పుము. మీరును సత్వరమున వారితోఁ గలసి మద్భవనంబునకు రండు.

తృతీయరంగము: సభామందిరము.

ప్రవేశము:— భీమసింగు, బాదూల్ సింగు, విక్రమసింహుఁడు, అజేయసింగు, హామీరు.

భీమ— (హామీరు నెత్తుకొని) బాలకా! పతంగవంశోద్ధారకా!

చ॥ జనకుఁడు మాతృరక్షణకు సంగరమందుఁ ద్యజించెఁ బ్రాణముల్
జననియు భర్త వెంబడి విచారపయోనిధిమున్గి వీడెఁ దా

సకలకళాపూర్ణచంద్రుండు దేజోని
ధియు నీకు ననిశంబు దివ్వెలగును
గహనసంచారశృంగార విపినదేవ
తలె నీకుఁ బ్రేముడి తల్లులగును

తే॥ గీ॥ నీదుపినతండ్రియే యేను నీకు గురువు
వివిధశస్త్రాస్త్రవిద్యాప్రవీణుఁ జేయఁ
గలఁడు నిన్నతఁ డెల్లని కడగి మీస్వ
తంత్రరాజ్యంబు నేలుము తనయ! నీవు.

లక్ష్మ— బాలకా! నాపలు కాలకింపుము.

తే॥ గీ॥ ఆయిదువందల యేబదియైదు వత్స
రములనుండియు మీవాడ్ స్వరాజ్య మేలు
చుండి రసపుత్రు లీయెడ నూరకుండి
దైవవిధి మ్లేచ్ఛులకు నీయఁదలఁచి రద్ది॥

బాదూల్— బాలకా! ఒక్కపర్యాయం బీచిత్తూరుదుర్గంబునుగన్ను
లారఁ గనుము.

చ॥ సకలకళావిహీనయయి సత్పతి తన్ను బరిత్యజించి యిం
కొకనివశంబుఁ జేయఁగలఁడో యని డెందమునందు గుందు నా
వికచపయోరుహాస్యవలె వే కనుపట్టు చితోడ్ పురంబు నీ
వకట! కనుంగొనంగలిగి తౌరకుమారక! యెట్టకేలకున్.

భీమ— లక్ష్మణసింగ్జీ! రాజపుత్రశూరులారా! ఈబాలుని మీవాక్
రాజ్యంబున కంతకుఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ జేసెద. ఇందులకు మీ
యభిమతం బేమి?

లక్ష్మ—మహారాజా! మీయభిమతంబే మాయభిమతంబు. సత్వర
మటొనరింపుఁడు.

భీమ— (బాలుని సింహాసనమునఁ గూర్చుండఁబెట్టి యాతనిశిరంబునఁ
గిరీట ముంచి) బాలకా!

తే॥ గీ॥ అస్త్రశస్త్రాది విద్యల నన్ని నేర్చి
కరకుతురకలగుమిని సంగ్రామమందుఁ
దునిమి యశముగాంచి చితూర్ పురంబు
వశపఱచుకొని యేలు "మీవాడ్" కుమార॥

(అజయసింగువైపుఁదిరిగి) కుమారా! అజేయసింగ్జీ! ఈబాలుని పట్టా
భిషిక్తునిఁ జేసితిని.

సీ॥ సకలదేశంబుల సన్నుతిఁగాంచిన
భరతమాతయె యిందుఁ బ్రథమసాక్షి,
తరతరంబులనుండి తిరుగాడు స్వాతంత్ర్య
దేవియే యిందు ద్వితీయసాక్షి,
ఘోరసంగ్రామసంచారిణి యగు మృత్యు
దేవతే యిందుఁ దృతీయసాక్షి,
రసపుత్రశౌర్యవిరాజితం బైన చి
తోడ్ దుర్గ మిందుఁ జతుర్థసాక్షి,

తే॥ గీ॥ సరగ జయలక్ష్మి పంచమసాక్షి యిందు
నిట్లు పంచసాక్షులు గల్గు నీకుమారు
కునకుఁ దప్పక తుష్మభారము నిడు మెప్పు
డేనియును చితూర్ మీకు స్వాధీనమైన॥

అజేయసింగ్జీ! ఇక నీ పీకుమారుని గొంపొమ్ము.

అజే—తండ్రీ! అట్లే యొనర్చెద. (పోఁ బోవును)

బాదూల్—(బాలు నెత్తుకొని) కుమారా!

ఉ॥ శూరులు పెక్కు రుండియుఁ బ్రశోభితసూర్యకులంబు సంతతమున్
దీగసివంకఁ దెచ్చి రని తేకువఁ బూనకు మయ్య! నీవె హా
ధీరత సంగరస్థలిని ద్రెంచి తురుష్కులఁ గీర్తినొంది చి
త్తూరుపురంబుఁ జేకొనఁగ దుర్గమసీమల కేఁగుచుంటివే॥

(అజేయసింగు, హమీరును నిష్క్రమింతురు.)

భీమ.—రాజపుత్రయోధులారా! మీమీ సదనంబులకు కేఁగి మీ కాంతామణుల నెల్ల రేపుదయంబున "జోహా" రొనరింపు నట్లాడంబరపుఁడు.

(నిష్క్రమణము.)

రసపుత్రకదనము.

పంచమాంకము.

ప్రథమరంగము. పద్మినీదేవి యంతఃపురము.

ప్రవేశము-పద్మినీదేవి.

పద్మి.—(విచారముతోఁ గూర్చుండి)

ఉ॥ ఆకమలారి నిల్చెను వియత్తలమందు; సుషుప్తినొందకే
వ్యాకులచిత్తనై యుంటి నపారమనోవ్యథ హెచ్చుచుండఁ దే
జోకరవంశజాతులు యశోంచితమూర్తు లహర్నిశంబులున్
నాకొర కుగ్రులొచ్చు మరణంబు రణంబున నొందుచుండఁగన్॥

ఆహా! నేఁ డెవ్వరిపాపము మొగంబుఁ జూచితినోగాని యెట్టిపల్కులు కర్ణాకర్ణిని దెలియనయ్యెను! దైవమా! ఏల నన్నిత్రిజగన్మోహనాకారినిగా నిర్మించితివి? అన్యసామాన్యస్త్రీవలె జన్మింపఁ జేసిన నన్నానన్యమృగతుల్యుం డగు చక్రవర్తి తనమానసమీనంబును, మద్వీక్షణాంచలమును గాలముగాఁ గల్గిన మరుస కెరఁ జేయకుండునుగదా! ఇట్టిదతు రసపుత్రవీరులు క్రోధానలదహ్యదేహులై యా మనోభవగ్రహావేశుండగు నా తురుష్కనాథుని సైన్యసమేతంబుగా భూతబలి నీయఁ గడంగి యివ్విధి రణనిహతులు గాకుండురుగదా! నిత్యకళ్యాణసౌభాగ్యవతియగు నీ చిత్తూరుపురలక్ష్మి భవిష్యదాగమ దుర్ధ

శావలోకనసంజనితభీతచేలస్కురాలై యశ్రూదకసిక్తవక్త్రాంబుజాతయగుట సంఘటింప కుండును గదా! ఈతురుష్కనాథుండు,

ఉ॥ ఈవిధ నన్యకాంతఁగని యిక్షుశరాసనసాయకాగ్నికిన్
భావము నప్పగించి నృపపాంసనుఁడై పనురంబునందు మా
పావనవంశసంభవుల భంగమొనర్పఁగలాడె? యెప్పుడున్
దైవము దోసకారులకుఁ దద్దయుఁ దోడయి రాకయుండిన౯॥

ఆహా! రేయి యనక పగలనక చిత్తూరురక్షణార్థ మీ రసపుత్రులరి వీరులతో నత్యంతఘోరంబుగాఁ బోరుచుండిరట. ఔరా! నేనెంత పాపిష్ఠురాల నైతిని!

క॥ రణనిహతులైన భర్తల
మనములఁ దలపెట్టి తోడిమానవతుల్ డా
మనిశముఁ జింతాసాగర
మున మున్గుటఁ జూడనేనె మూలంబుగదా!

ఇందఱు సుందరకామినుల దుఃఖంబునకు హేతుభూతంబగు నాపై నామృత్యుదేవతకైన దయరాదుగదా! అక్కటా! దురంతచింతాక్రాంతస్వాంతు లగు నా కాంతామణులు నన్నెంతగాఁ దూరుచుండిరో! ఇట్లనిశ మనాథయువతీజన ప్రదూషింతమైన నా సముజ్వలాంగంబు నగ్నియందుఁ బ్రవేశపెట్టుట యుచితంబని తోచు చున్నయది. అదియునుఁ గాక సత్యాసత్యము లరయని కుచ్ఛితాత్ములగు ప్రజలచే వ్యాపింపఁబడిన దుర్వాదంతిని నాకర్ణించుచుండి మొండినై జీవించుటకన్న మండుచున్న యగ్నికుండంబులోఁ బడి ప్రాణంబులఁ గోల్పోయి మత్పాతివ్రత్యంబును వెల్లడింపఁజేయుట తప్ప నాకు వేరొండుసాధనంబు తెలియకున్నది. (ఆలోచించి) నేను కృత

నిశ్చయురాలనైన నేమి ప్రయోజనము? ఈ ఘోరకృత్యంబొనరించుకొనుటకు మన్నాథుండు నాకనుజ్ఞ నొసంగవలయును గదా! (హృదయమున జేయిడి) చిత్తమా! ఏల నిష్ప్రయోజనంబుగ నాలోచించెదవు.

తే॥ గీ॥ అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లాడి యనవరతము
వారిచే సర్వసౌఖ్యముల్ వడయుచుండి
ప్రాణములకంటె ప్రేమానురాగమునను
జూచుకొను భార్యలకు నగ్నిఁ జొరఁగ నాజ్ఞ
నిచ్చువాగలె ప్రియభర్త లెచ్చటైన?

(తల పంకించి) అయినను మన్నాథునకు నాకోరిక నెఱింగించెదను. నేఁ డేలొకో యర్ధరాత్రింబు గడచినను నాథుండు రాకుండెను? ఆహా!

ఉ॥ సుప్తి నెఱుంగ డించుకయు సొంపెసలారఁగఁ బల్కఁడింక సం
తృప్తిగఁ దా భుజింపఁడు తదేకవిచారమనస్కుఁడౌచు ప
ద్మాప్తకులోద్భవాధిపుఁ డహర్నిశముల్ రణరంగమందునన్
దీప్తివహించి శాత్రవులఁ ద్రెళ్ళఁగఁ జేయఁ గడంగుటాదిగా॥

శస్త్రాస్త్రవిద్యాపారంగతురాలైన సంయుక్తవలె నాథునకు సహాయభూతురాలనై రణముఖంబున శాత్రవుల నుక్కడంచు భాగ్యంబు నోచుకొనలేదు. ఆహా! నిద్ర యంతకంత కధికమగుచున్నది. (పరుండును)

ప్రవేశము-భీమసింగు.

భీమ — (విచారముతో)

ఉ॥ ఎంతటిఘోరవార్త వచియింపఁగ నే నిటవచ్చితిన్; గటా
సుంతయు వెక్కడీయ॥ ప్రసూనశరీరని నాదుభార్య

త్యంతశుభోజ్జ్వలాంగిని "రయంబున మండెడు కుండమందు ని
శ్చింతమనస్కురాల వయి చేరు" మటంచు శిలాత్మధారివై!

ఔరా! భీమసింగ్జీ! నీవు పుట్టుకయందే గిట్టిన నిట్టి కష్టములఁ బట్టువడకుందువుగదా! జన్మించినను యే గర్భదరిద్రునియింట జనించిన నిట్టి నితాంతచింతల నొందకుందువుగదా! సురనుతంబైన రాజకులంబున నుద్భవించి యష్టైశ్వర్యాఢ్యుండవైతివి. అంతేగాని కడుపునిండ కూడును, గంటినిండ నిద్దురయుఁ గల్గియుండు సమయముఁ గాంచవైతివి. విజయలక్ష్మినిఁ బొందుట దుస్తరంబనియు రాజ్యలక్ష్మి మ్లేచ్ఛులచే బడుట సత్యంబనియు నిరాశాపూరితహృదయుండవై యర్థాంగలక్ష్మి సకలస్త్రీసమేతంబుగా నగ్నిలోఁ బడి యాత్మహత్య నొనరించుకొనుచుండ జూచుటకా యింకను జీవించియుంటివి? దైవమా! యింకనైన నీదురదృష్టవంతుండైన భీమసింగున కనుకూలుండవగుట భరమా? రిక్తచిత్తమా! ఇంకను దైవము నీయెడల ననుకూలుండగుననియా తలంచుచుంటివి? ఛీ! ఇంక నాకీ మొండి బ్రదుకేల? (కత్తిఁ బెరికించి)

చ॥ నిరుపమశస్త్రవిద్యలను నేర్చినదాదిగ శత్రుసేనలన్
మురమునఁ దున్మచున్ జయముఁదోడ నెగాంచి భవన్మనంబు సం
బరపడఁ దృప్తి గూర్చితిని యిన్నరు; నట్టుల నిప్పు లేదు నా
శిరమును దున్మి తృప్తి నికఁ జెందుము వేగఁ గృపాణరత్నమా!

ఛీ! యేమీ! తుదకు స్త్రీకృత్యంబునకుఁ దొడగితి! నేఁడిట్లాత్మహత్య నొనరించుకొనిన రాజపుత్రస్త్రీలకు గానున్న దుర్దశ రాకుండునా? వైరులు చిత్తూరుదుర్గంబును వశపఱచుకొనకుందురా? రసపుత్రశూరులెల్లరును తమతమ భార్యలను "జోహా"రొనరించుట కొడంబడునట్లు బుద్ధులు గఱపుచుండిరి. నేనును మత్ప్రియభార్య నందుల కొడంబరచెదను.

(పద్మినీశయ్యకడ కరిగి బాగుగఁజూచి)

సీ॥ అవరోధపద్మాకరాంతరంబున ముకు
ళితపద్మవదనయై సతి పరుండె
దరిగనరాని చింతావార్ధి మున్గిన
హృదయప్లవంబుతో ముదిత యుండె,
భూరివిపజ్జలముచ్ఛాదితం బగు
చంద్రాస్యయాచు నీ సతి పరుండె,
ఘననిరాశాభయంకర మారుతమున వ్రా
లిన లతాంగియయి మానిని పరుండెఁ.
తే॥ గీ॥ గాని యెల్లి సూర్యోదయ కాలమందు
నగ్నికుండమునందు దేహమును జేర్చు
సంగతి నొకింతయును దెలియంగ లేక
సదయనవనీతహృదయ లసచ్చరిత్ర!

(అని దగ్గర కేగిన పద్మిని లేచి వందనంబు లొనరించి)

పద్మి— నాథా! నేఁడింత యాలస్యముగా వచ్చితిరి. గతంబేమి? ముఖలక్షణములఁ బట్టి చూడ నేదియో దీర్ఘాలోచనపరులై వచ్చినట్లుదోఁచెడిని.

భీమ— కాంతామణీ! ఈఘోరసంగ్రామ మేల దాపరించెనో గాని (అని విసుకుకొనును)

పద్మి— నాథా! నాదెంత పాపిష్ఠిజన్మంబైనది.

సీ॥ నామూలమునఁగదా భూమీధవులుమీరు
కారాగృహంబునఁ గష్టపడిరి,
నామూలమునఁగదా వేమారు చిత్తూరు
పురలక్ష్మి వెతలను బొందవలసె

నామూలమునంగదా నళినమిత్రకులోద్భ
వులు పెక్కుమంది యాకలనబడిరి
నామూలమునంగదా నాథులం గోల్పోయి
యెందఱెందఱో సతుల్ గుందుచుండ్రి
తే॥ గీ॥ తాత ముత్తాతలాదిగాం దనరుచున్న
రాజపుత్రుల స్వాతంత్ర్యరాజ్యమిప్డు
తురకల వశమునను బడ నరుగుచుంట
కూడ నామూలమునగాదె చూడంజూడ.

కావున నీ దురదృష్టురాలిని. పాణిగ్రహణమొనరించు కొన కున్న యిన్నిపిలుగులు సంధిల్లకుండునుగదా!

భీమ— ప్రేయసీ! అట్లనెద వేల? ఇంచుక యోచింపుము.

తే॥ గీ॥ జన్మమొందక మున్నె కంజజుఁడు నుదుట
మూఁడు పంక్తుల లిఖియించు పూర్వజన్మ
కర్మ ఫలమును గుర్తించి కమలనేత్రి!
దాని దప్పించు కొన నేరితరము చెపుమ?

కావున నీసంకటంబు లన్నియు నా పూర్వజన్మకృతదోషా విశేషంబులు గాని నిన్ను నుద్వాహం బొనరించుకొన్నందు వలన దాపరించ లేదు.

పద్మి—నాథా! మీరునున్నానసోపశాంతి కిట్లనుచుండిరి గానినామనో
వ్యథను బోఁగొట్టికొనుట కొండు సాధనంబు లేకున్న యది.

భీమ— ప్రాణేశ్వరి! అంతమనోవ్యథ నొందుటకు గారణమేమి?

పద్మి—నాథా! కారణం బిద్దియని వేఱ చెప్పవలయునా? నేనీసుంద
రాకారంబున జన్మించుటయే యిందులకు ముఖ్యకారణము!
అదికాక ప్రజ లేమనుకొనుచుండిరో తెలియదా?

భీమ— ఎవరివిషయమై?

పద్మి—ఈపాపిష్ఠురాలిని గుఱించియే!

భీమ—ఏమీ! ప్రజలు నీవిషయమై యే మనుకొనుచుండిరి? త్రిలోక
సుందరివనియు, వీరపతివ్రతామణి వనియు,

పద్మి—అట్లనుకొను దినంబులు గడచినవి.

భీమ—ఏమను కొనుచుండిరి?

పద్మి—చెప్పుటకుఁ గూడ దుఃఖమగు చున్నది. ఇంతకు నాపూర్వ
ఫలకర్మమిట్లుండ నే జేయునదేమి?

భీమ—ప్రేయసీ! ఏల యీవెడగు మాటలు? ఏ మనుకొనుచుండిరో
చెప్పుము.

పద్మి—నేను తురుష్కనాథుని యధీనంబైతిననియు సంతట మీ
రా క్రూరుని జయించి నన్నుం దీసికొని వచ్చితిరనియు.

భీమ—ప్రేయసీ! దీని కింతగా జింతింప నేల? పలుమాఱులు నిజ
నాథుని నామ స్మరణంబే యన్నపానంబులుగా గడపినట్టి
మహాపతివ్రతయగు సీతామహాదేవి విషయమై జను లింతకంటె
నెక్కుడు వదంతిని వ్యాపింపఁజేయలేదా?

పద్మి—నాథా! అందులకు శ్రీరాములవారేమిప్రతిక్రియ నొన
రించిరో యెఱుంగరా? భార్యనుం బరిత్యజించెను. నాకనుజ్ఞ
నిచ్చినచో నే నీ పాపిష్ఠిజన్మంబును ద్యజించెదను.

భీమ—(తనలో) నే వచ్చినపనియు నీపె కోరికయు నొకటియే యయి
నది. (ప్రకాశము) ప్రేయసీ!

మ॥ పదిమాసంబున కైన నిట్టి పలుకుల్ పల్కంగ నుంకించవే
తతి నామూఢుల దుర్వదంతిని తనూత్యాగంబు పోఁగొట్టునే?

సరిలే; నిన్నుఁ బరిత్యజించిన భువిన్ సౌఖ్యంబు వే రెద్ది; హా !
సరసిజాక్షిరో ! యిట్టియుద్యమ మికన్ జాలింపుమా యింతటన్
మఱియు.

సీ॥ చాల నానందాబ్ధి నోలలాడఁగఁ దన
యర్ధాంగియే తెప్పయగును సతిరో !
వంశమహాలత వర్ధిల్లుటకుఁ దన
యర్ధాంగి పట్టుకొమ్మగును సతిరో !
భువిని మోహాంధ దేభమును మరల్పఁగ దన
యర్ధాంగి యంకుశంబగును సతిరో !
సకలార్థ కామమోక్షముల నొందఁగఁ దన
యర్ధాంగి సాధనంబగును సతిరో !
తే॥ గీ॥ కాన నర్ధాంగివిడనాడి మానవుండు
జగతి నే సౌఖ్యమందంగఁ జాలు నతివ !
భార్యలేనట్టిమగవాని బ్రతుకుకంటెఁ
గష్టజీవన మిక వేఱు కలదె చెపుము ?

కావున నేల నీవు కాయంబునుబాసి నన్నుఁ గష్టములఁ బాల్పడఁ జేసెదవు ?

పద్మి—అయిన నో ప్రాణకాంతా ! పురుషున కెట్టి సంకటములు గలిగినను నవి భార్యవలననే కదా కలుగుచున్నవి.

భీమ—తరుణీ ! అట్లనెద వేల ! సుఖదుఃఖంబుల నందునపుడు సతీపతులిరువురును సమానులే గాని యందునొకరివలన నొకరికిఁ గలుగునను మాట కల్ల.

పద్మి—ఇదంతయు నేల ? నే నీదుర్వాదంతిని వినుచు మనజాలను. అగ్నిప్రవేశంబొనరించి యీదుర్వాదంతిని నిర్మూలించెదను. నా కాజ్ఞ

నొసంగుము. హా! రాజపుత్రస్త్రీలారా! మిమ్మెల్లర విడనాడు కాలము నాకాసన్నంబయినది.

భీమ—(తనలో) నేవచ్చిన కార్యము నెఱింగించుట కిదే సమయము. (ప్రకాశము) కాంతామణీ! రాజపుత్రస్త్రీల విడిచిపెట్టి పోదువను చింతవలదు. వారెల్లరు నీతోడ "జోహా" రొనరింతురు.

పద్మి—(భయాశ్చర్యములతో) నాథా! నాకతంబున వారెల్లరు "జోహా"రొనరింతురా ?

భీమ—సతీమణీ! నీకతంబున నెట్లగును ? వీరాధివీరుల మని పేరు నొందిన వారిజాప్తకులోద్భవులే యిందుకుఁ గారణభూతులు.

ఉ॥ వైరులు కోటఁ బట్టుకొనువారని నిశ్చయమంది వారలన్
బాఱఁగఁ ద్రోలలేక తమ భార్యలు మ్లేచ్ఛుల చేతఁ జిక్కి తా
మూరడినొంది దీనులగు చందముగా రవమానమంచు "జో
హా"రొనరింపఁగా సతుల కాజ్ఞనొసంగిరి రాజపుత్రకుల్ ॥

పద్మి—నాథా! తుదకీ రాజపుత్రస్త్రీల కెట్టిదుస్థితిఁ జేకూర్చితిరి!

భీమ—తరుణీ! దైవమిట్లు మనయెడఁ బ్రతికూలుండైన నిట్టి దురవస్థ రాకుండునెట్లు?

పద్మి—నాథా! ఇట్లు స్త్రీలనందఱిని నశింపఁజేయ గడంగితిరిగదా. ఒకవేళ దైవ మనుకూలుండై మిమ్ము విజయోన్ముఖులఁ జేసిన నేమిచేసెదరు?

భీమ—యువతీమణీ! యింకను మనకు విజయము చేకూరుననియా తలంచుచుంటివి. చేకూఱిన నేమి?

తే॥ గీ॥ భార్యలు గతించినను వేఱుపడతులను వి
వాహ మాడంగవచ్చును వారిజాక్షి

ల కవమానంబు సంఘటిల్లఁగలదేని
మరల మానంబుఁ గొనుట దుస్తరముగాదె॥

(తెరలో ఢక్కా మ్రోగింపఁబడును.)

భీమ—ప్రేయసీ! మూఁడవ యామము గడచి నాలుగవ యామమారంభించినదని తెలియఁజేయు ఢక్కా మ్రోగింపఁబడుచున్నది. ఇఁక కొన్నిగడియలకు మనకు వియోగకాలం బాసన్నంబగును. భవదీప్సితం బొసంగితిని.

పద్మి—తే॥ గీ॥ ఏఁ గృతార్థురాల నయితి నింక మీరు
ముదముతో నేఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకముగఁ
జేయుచుంట నమస్కృతుల్ స్వీకరించి
నన్ను నాశీర్వదింపుడీ సన్నుతాంగ॥

భీమ—ప్రేయసీ! రాజపుత్రస్త్రీలు జోహారొనర్చుటకు సిద్ధముగ నుందురు. నీవును సిద్ధముగ నుండుము. ఇఁక నేను నిష్క్రమించెదను. (భీమసింగు నిష్క్రమించును.) (యవనిక వ్రాలును.)

ద్వితీయ రంగము. 'జోహారు'

(ప్రవేశము) భీమసింగు, లక్ష్మణసింగు, బాదూల్‌సింగు, విక్రమసింహుఁడు, మఱికొందఱు రసపుత్రయోధులు.

భీమ—రాజపుత్రయోధులారా! రాణా! లక్ష్మణసింగ్జీ!

చ॥ అలరఁ బతివ్రతామణు లటంచు త్రిలోకములందు సంస్తుతిం
బొలుపుగఁ గాంచి మించు రసపుత్రకులాంగన లెల్ల దుర్దశా

కలితహృదంబుజాత లయి క్రన్నన మన్ననతోఁ గృశానుకీ
లల బడనుండి రిష్టని కలంగకుఁడీ విధివ్రాత దప్పునే ?

లక్ష్మ—భీమసింగు మహారాజా! తదితరస్త్రీజనవిషయమై కలుగు దుఃఖంబున కేమిగాని,

368

సీ॥ చంద్రబింబంబు నిస్తంద్రప్రభాసాంద్ర
మందె నే యువతీముఖాంబుజమున
నిరతపాతివ్రత్య మురుధనంబై స్థితం
బయ్యె నే తరుణీహృదంబుజమున
రమణించు దానధర్మమ్ములు నిలిచె నే
లలితాంగి హస్తపల్లవములందు
సతిసాధుశీలంబు నుతికెక్కి యమరె నే
నలినాక్షి మందయానంబునందు
తే॥ గీ॥ ధరణిఁ గమలాలయోపమ గరిమఁ గాంచె
నే సతీమణి ప్రియవచశ్శ్రీసమితిని
నట్టి మామాత పద్మినీ పట్టమహిషి
కాలుచిచ్చున బడ నోర్వఁగలమె చెప్పుమీ॥

(తెరలో)

తే॥ గీ॥ మంగళస్నాతలై శుభమంగళంబు
దెలుపు వాద్యసమేతలై స్త్రీసమూహ
మతిముదంబును జెంది జోహారొనర్ప
వచ్చుచుండిరి నిర్జరుల్ మెచ్చుచుండ॥

Saraswata Niketanam. Acc. No. 368 Vetapalem.

భీమ—(విచారముతో) హా! స్త్రీజనంబులారా! మీ రెల్లర నింతదుః
వస్థపొంత జేర్చిన యీ భూకాంతునకు సుగతిగలదా? (దూ

పద్మి —

* దండకము *

శ్రీమజ్జగన్మిత్రవంశాబ్ధిసంభూతురాం డిందిరాసుందరీవక్ష
పాదాంబుజధ్యాన పీయూషపాన ప్రమత్త ప్రచిత్తుల్సదా
దివ్యచారిత్ర లత్యంత మానాభిమానంబె నిత్యవ్రతస్ఫూర్తి
వర్తించువారల్ జగన్మోహనాకారిణుల్ పెక్కు వర్షంబులం
దొట్టి యీరోజుదాఁకన్ విదేశీయులై మహమ్మదాధ్యక్షులౌ
మ్లేచ్ఛసైన్యాళిచే మానభంగార్తి నెక్కింతయుం జెందకున్నార
లిప్పాతురుష్కాధి నాథుండు దుర్గంబు భగ్నంబు గావింప
యత్నించి, యందగ్ధభాగంబు నాశంబుగావింపనాఁ దృష్టి వీక్షించి
యాదిత్యతుల్యప్రదీప్తప్రదుల్ రాజపుత్రాఖ్యులిం కెట్టులైనం
బరాభూతులై కోట మ్లేచ్ఛాళికిఁ జిక్కఁగాఁబట్టి కాంతా
మణుల్ మానభంగంబు నొందంగలారంచు మమ్మెల్ల జోహా
రొనర్పంగ నాజ్ఞాపనం బీయ మేమెల్ల నిప్పట్టునన్ సీమ
కీలలంజొచ్చి యత్రాంతవిశ్రాంతకీర్తిన్ వహింపంగ నేతెంచి
నా మిప్పుడీ వెంతయున్ వీర లాదిత్యవంశంబునం బుట్టిరే యంచు
విస్తారమౌ జ్వాలిమై శీతలంబంద, బోకింక నిన్నెక్కుడౌ భక్తిమై
ప్రార్థనల్ చేతు మోపావకా! వీతిహోత్రా! నమస్తే నమస్తే
నమస్తే నమః (అందఱు గుహాలోఁ బ్రవేశింతురు).

విశా — (మండుచున్న కొఱవులుఁ పుచ్చుకొని) రాణా! ఇంక మీరీ
చితుల కగ్ని నంటింపుడు (భీమసింగునకు కొఱవుల నిచ్చును.)

భీమ — (కొఱవులఁ బుచ్చుకొని) ఔరా! ఏమీ కాలమాహాత్మ్యము.
స్వపరిపాలనస్థితానేక దాసదాసీజనయాచక మంత్రి చమూ

పురోహితబాంధవాదరణస్ఫూర్తి వెలయు నీదక్షిణహస్తంబుతుద
కుసకలరాజపుత్ర సమేతంబులైన చితులకు నగ్ని నంటించుట
కుపయోగింపఁబడ వలసివచ్చినది. హా! వివిధశస్త్రాస్త్రవిద్యా
భూషితంబై దుర్మదరిపు కుంభి కుంభచ్ఛేదన సాధనంబగు కర
వాలంబుధరియించు నీదక్షిణహస్తంబు చివర కబలలచే నిండి
యుండిన చితుల వెలిగించుటకు నియోగింపఁ బడవలసి వచ్చెను.
హా! విధీ! ఎంత కొనొనర్చితివి! (చితుల నంటించును. రాజపుత్రు
లొక పెద్ద బండ నాగుహాద్వారంబున కడ్డము వేతురు.)

భీమ —

* దండకము *

శ్రీమజ్జగన్మిత్రవంశాబ్ధిరాకాసుధాధాము లౌ పూర్వరాజాత్మ
జుల్ నిన్ను నభ్రంకషోత్తుంగ ధాత్రీధరవ్రాతముల్ చుట్టునుం
గల్గియున్నట్టి శీర స్థలంబందు నిర్మించి ఘోరారిహృద్భీకరంబౌ
యఖాతంబు త్రవ్వించి తత్రాంతమందున్ విశాలోన్నతప్రౌఢి
వర్తించు ప్రాకారముల్ గట్టి యట్టాలకంబుల్ బలిష్ఠంబుగాఁ
గట్టి చోద్యంబుగా గొప్ప ప్రాసాదముల్ దివ్యదేవాలయంబుల్
ధనాగారముల్ శస్త్రవిద్యాగృహంబుల్ మహాలీల నిర్మించి
నానారిపుక్ష్మాతలాధీశులన్ సంగరక్ష్మాతలిన్ వే బరాభూతు
లంజేసి యాశాంతవిశ్రాంతకీర్తి ప్రపూర్ణాత్ములై నిన్నుఁ
బాలించి నారిప్పుడీ భూతలాధీశ్వరుత్తుంగ శౌర్యంబు వర్ణించి
శత్రుక్షమానాథు సైన్యాళి దుస్సాధగాఁ జాల కిల్లంగ నాదక్ష
సరఘుంబు నెక్కుమ్మడిన్ ఘోరదావానలంబందు దేహంబులర్పిం
పగాఁజేసి నీ రక్షణార్థంబు హస్తంబులందున్ వెసన్ ఖడ్గముల్

బూని మేమెల్ల సంగ్రామరంగస్థలిన్ శత్రువుల గూల్చుటో లేక
యవ్వారిచే జచ్చుటో రెంటిలో నెద్దియో నిశ్చయించుచు
యోజించి యొక్కుమ్మడిన్ శత్రువుల మార్కొనన్ బోవఁగా
నుంటి మింకన్ మమ్మున్నికృపాదృష్టులంజూచియున్ గ్రమ్మఱన్
మేమునీ ప్రాపునందుండి సంతోషముంజెంది నిందృప్తురాలిన్
దగం జేయు మమ్మెల్ల దీవింపుమా! కాచి రక్షింపుమా! దుర్గ
లక్ష్మి చితోడ్ దుర్గలక్ష్మి నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః

(ప్రవేశము) తురుష్క సైనికులు.

(రసపుత్రులకుఁ దురుష్కులకు ఘోరయుద్ధంబు జరుగును. రసపుత్రులెలరు నశింతురు. తురుష్కులు కోట నాక్రమించుకొనెదరు.)

(తెరపడును.)

Saraswatha Niketanam. Vetapa[lem] Acc. No.

సంపూర్ణము

తె.సా.212
ల.శ-ర
368

చంద్రికా ముద్రాక్షరశాల, గుంటూరు.

END OF
TITLE